

De verdeeldheid van radicaal-links in Vlaanderen

De praktische- en strategische breuklijnen tussen de KPB,
de RAL en AMADA tussen 1969 en 1972.

Dries Van Herrewegen

Masterproef aangeboden binnen de opleiding
master in de geschiedenis

Promotor prof. dr. Idesbald Goddeeris

Academiejaar 2013-2014

264631 tekens

Ik heb altijd sympathie gehad voor de zwakkere, voor de niet succesvolle zaken, zodat niets op dat gebied mij te gering was, zonder dat ik overigens persoonlijk de kleinigheden zou overschatten. Ik heb nooit naar eenheid gestreefd, verheugde me daarentegen over alle verscheidenheid, en dat kwam mijn verzameling ten goede, die, laat ons zeggen, het socialistische stromensysteem zover mogelijk volgt tot de allerkleinste beekjes toe, en belangstelling toont voor de zich in het zand verliezende steppenrivieren en voor die in de rotsen verdwijnende, maar elders weer opduikende karstriviertjes, terwijl de beweging, als zij eenmaal een grote stroom is geworden, mij minder interesseert, omdat ze dan toch niet meer verloren gaat en mijn zwakke krachten niet nodig heeft ...

Max Nettlau, juni 1920

Geciteerd in Rik De Coninck

Inventaris van het archief van de Belgische afdeling van de vierde internationale

Gent, AMSAB, p. 3

Dankwoord

Het schrijven van deze masterpaper was niet mogelijk geweest zonder de hulp van enkele mensen. In dit stukje wens ik mijn dank te betuigen.

In de academische sfeer zijn er twee mensen die sterk hebben bijgedragen bij het opstellen en uitwerken. Mijn promotor Idesbald Goddeeris heeft met zijn opbouwende kritiek en feedback mijn onderzoek in goede banen geleid. Daarnaast was er Sam De Schutter die met de nodige dosis empathie mij wist gerust te stellen ondanks enkele technische tegenvallers. Ten slotte wens ik mijn dank uit te spreken voor Rik De Coninck die mij met mijn beide voeten op de grond zette nadat ik hem in de zomer van 2013 mijn ‘grootse’ onderzoeksproject voorstelde.

Daarnaast wens ik tevens mijn dank uit te spreken voor Eric Dalemans voor de menige uren die hij spendeerde in de grammaticale ondersteuning van deze en eerdere papers die ik tijdens mijn verblijf aan de KU Leuven heb geschreven.

Daarnaast wens ik mij te richten tot mijn ouders, zonder hun morele, materiële en financiële steun was dit mij niet gelukt. Ten slotte wens ik mij vriendin, Mimika, te bedanken voor al haar steun en geduld op momenten dat het nodig was.

Lijst van afkortingen

Organisaties en partijen uit België

ABVV – Algemeen Belgisch Vakverbond
AMADA – Alle Macht Aan De Arbeiders
ASR – *Action Socialiste Révolutionnaire*
BSP – Belgische Socialistische Partij
BWP – Belgische Werkliedenpartij
CVP – Christelijke Volkspartij
GSB – Gentse Studentenbeweging
KPB – Kommunistische Partij van België
KVHV – Katholiek Vlaams Hoogstudenten Verbond
LSP – Links Socialistische Partij
PCBML – *Parti Communiste Belge, Marxiste-Léniniste*
PCR – *Parti Communiste Révolutionnaire*
PVDA – Partij van de Arbeid
PWT – *Parti Wallon des Travailleurs*
RAL – Revolutionaire Arbeidersliga
RSP – Revolutionair Socialistische Partij
SAP – Socialistische Arbeiderspartij
SJW – Socialistische Jonge Wacht
SVB – Studenten Vakbeweging

Organisaties en partijen uit Groot-Brittannië

ACMLU – *Action Centre for Marxist Leninist Unity*
CDRCU – *Committee to Defeat Revisionism for Communist Unity*
CPB (M-L) – *Communist Party of Britain (Marxist-Leninist)*
CPGB – *Communist Party of Great-Britain*
IMG – *International Marxist Group*
RSL – *Revolutionary Socialist League*
SWP – *Socialist Workers Party*

Organisaties en partijen uit Nederland

APL – Aktiegroep Proletaries Links
CPN – Communistische Partij van Nederland

KEN (M-L) – Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland (Marxistisch-Leninistisch)

KPAN – Kommunistische Arbeiders-Partij in Nederland

KPN (M-L) – Kommunistiese Partij Nederland (Marxisties-Leninisties)

MLCN – Marxistisch-Leninistisch Centrum Nederland

MLPN – Marxistisch-Leninistische Partij Nederland

NAS – Nationaal Arbeids-Secretariaat

NVV – Nederlands Verbond van Vakverenigingen

OSP – Onafhankelijke Socialistische Partij

PSP – Pacifistische-Socialistische Partij

PvdA – Partij van de Arbeid

RCB – Revolutionair Communistische Bond

RSAP – Revolutionair Socialistische Arbeiders Partij

SDAP – Sociaal-Democratische Arbeiderspartij

SP – Socialistische Partij

Organisaties en partijen uit Frankrijk

CGT – *Confédération Générale du Travail*

CMLF – *Centre Marxiste-Léniniste de France*

GP – *Gauche Prolétarienne*

LC – *Ligue Communiste*

PCF - *Parti Communiste Française*

PCI – *Parti Communiste Internationaliste*

PCMLF – *Parti Communiste Marxiste-Léniniste de France*

PCR – *Parti Communiste Révolutionnaire*

PS – *Parti Socialiste*

UJCM-L – *Union des Jeunesses Communiste Marxistes-Léninistes*

Overige organisaties en partijen

CPSU – Communistische Partij van de Sovjet-Unie

CPC – Chinese Communistische Partij

POUM – *Partido Obrero de Unificación Marxista*

Inhoudstafel

1. Inleiding.....	7-11
2. Donkerrode voorgeschiedenis	12-33
2.1 De jaren van eenheid: 1921-1928	12-14
2.2 Entrisme <i>avant la lettre</i> in de Belgische Werkliedenpartij: 1886-1928	14-16
2.3 Verdere Sovjetisering van de KPB en de Volksfrontpolitiek: 1928-1939	16-18
2.4 De trotskisten en het eerste ronkerrode schisma: 1928-1939	18-21
2.5 Radicaal-links in België en de gewapende strijd der ideologieën: 1939-1945	21-22
2.6 Hoogmoed komt voor de gestage neergang: 1945-1949	23
2.7 In de aanloop naar langdurige partijvorming: de trotskisten van 1950-1969	23-25
2.8 De ‘grote sprong voorwaarts’ voor de maoïsten in België: 1950-1969	25-27
2.9 De conjuncturen van de KPB: 1950-1969	28-30
2.10 De eerste grote confrontatie: Limburgse mijnwerkersstaking 1970	30-32
2.11 Besluit	32-33
3. Strijd der Theorieën	33-39
3.1 Trotskisme	33-35
3.2 Stalinisme en sovjetcommunisme	35-36
3.3 Maoïsme	37-38
3.4 Besluit	38-39
4. De strategische keuze: infiltratie, op eigen kracht of één groot front?	39-48
4.1 De steeds minder belangrijke strategie van het entrisme	39-42
4.2 Frontisme: de eenheid der progressieve krachten	42-48
4.2.a Het antwoord van de KPB op de oproep van Leo Collard	42-46
4.2.b Het antwoord van AMADA en de SJW/RAL op het frontisme	46-48
4.3 Besluit	48
5. Participatie in de parlementaire democratie als marxistisch revolutionairen	48-54
5.1 “Nee aan het verkiezingskarnaval”	49-51
5.2 De stem van het minste kwaad	51-53
5.3 Het eenheidsfront van de KPB	53-54
5.4 Besluit	54
6. Vakbonden: bondgenoot of vijand van klein-links?	54-64
6.1 “Wij zullen onze zaken zelf wel regelen in onze strijddcomitees”	55-58

6.2 “Werken in syndikaten”	58-61
6.3 De gevestigde waarde in de arbeidersbeweging	61-63
6.4 Besluit	63-64
7. Arbeiders – studenten, één front?	64-69
7.1 De KPB en “het totaal nieuw gegeven in de sociale werkelijkheid”	64-66
7.2 Van de universiteit naar de fabriek	66-67
7.3 Studentenstrijd met en naast de arbeidersstrijd	67-68
7.4 Besluit	68-69
8. De verdeeldheid van radicaal-links in het buitenland	69-87
8.1 Casus: Groot-Brittannië	70-75
8.1.a Geschiedenis tot 1969	70-73
8.1.b De periode 1969-1972	73-74
8.2 Casus: Nederland	74-81
8.2.a Geschiedenis tot 1967	74-77
8.2.b De periode 1969-1972	78-81
8.3 Casus: Frankrijk	81-88
8.3.a Geschiedenis tot 1969	81-85
8.3.b De periode 1969-1972	85-86
8.4 Schema	87
8.5 Besluit	87
9. Eigen beslissing of op bevel van?	88-92
9.1 De sovjetcommunisten en Moskou	88-89
9.2 De trotskisten trouw aan het Verenigde Secretariaat	89-91
9.3 China’s netwerk van bilaterale contacten	91
9.4 Besluit	91-92
10. Conclusies	92-95
11. Bibliografie	96-102

1. Inleiding

“Sectarianism in the working-class movement, the isolation or detachment of revolutionary organizations or parties from the toiling masses, as a result of mistaken ideological and political orientations, particularly of a leftist and dogmatic character.”¹

Met deze woorden omschreef de *Great Soviet Encyclopedia*, de officiële encyclopedie van de Sovjet-Unie, in 1979 het sektarisme dat de wereldwijde communistische beweging teisterde. Ook de Belgische radicaal-linkse groeperingen ontsnapten niet aan wat Vladimir Lenin reeds in 1920 omschreef als een “kinderziekte van het communisme”.² Dit onderzoek vertrok vanuit de vaststelling dat er vandaag drie communistische partijen bestaan in Vlaanderen, de Partij van de Arbeid (PVDA), de Socialistische Arbeiderspartij (SAP) en de Linkse Socialistische Partij (LSP). Hoewel de PVDA sinds enkele jaren aan een bescheiden electorale opmars bezig is, blijft het radicaal-linkse spectrum op enkele lokale uitschieters na zeer bescheiden. Hun cumulatief aantal stemmen is niet voldoende om de kiesdrempel van vijf procent te overwinnen,³ en een samenwerking lijkt nog stroef te verlopen. Deze studie zal naar de oorsprong gaan van deze verdeeldheid sinds het ontstaan van de voorlopers van de PVDA en de SAP in 1969, naast de toen reeds bestaande Kommunistische Partij van België (KPB). De centrale doelstelling van dit onderzoek is een antwoord formuleren op de volgende vraagstelling: wat waren de praktische breuklijnen die de samenwerking van radicaal-links in Vlaanderen onmogelijk maakten en leidden tot het ontstaan van twee nieuwe duurzame communistische partijen naast de KPB van 1969 tot 1972?

Binnen de verhandeling wordt de doelstelling onderverdeeld in drie deelvragen. In het eerste hoofdstuk wordt de exhaustieve geschiedenis van respectievelijk de KPB, de trotskistische en de maoïstische beweging in België geschetst met de nadruk op splitsingen en partijvormingen. Vervolgens verschaft hoofdstuk twee de nodige achtergrondinformatie inzake de belangrijkste theoretische breuklijnen tussen de drie grote communistische stromingen, het post-stalinistische sovjetcommunisme, het trotskisme en het maoïsme. Deze twee hoofdstukken leveren een antwoord op de vraag hoe het was gesteld met de verdeeldheid voor 1969 en wat precies de grote theoretische fundamenten waren van die fragmentatie.

Het tweede deel van dit onderzoek neemt aanvang bij hoofdstuk drie en eindigt met hoofdstuk zeven. In deze hoofdstukken komen de praktische-strategische breuklijnen tussen de drie partijen aan bod door middel van vier vraagstukken. Aan de hand van deze vraagstukken wordt onderzocht hoe de drie partijen zich profileren ten aanzien van respectievelijk: de strategie van het frontisme en het entrisme, participatie in de parlementaire democratie, de houding ten aanzien van de geïnstitutionaliseerde strijd in

¹ A.B., VEBER, ‘sectarianism’, *The Great Soviet Encyclopedia*, 3de uitgave, Londen, 1979.

² V.I. LENIN, *De linkse stroming, een kinderziekte van het communisme*, vert. GERRITSEN, A.J. en DE KLERK, J.B., Moskou, 1920.

³ *Verkiezingen 25 mei 2014*, 2014 (<http://verkiezingen2014.belgium.be/nl/>).

de vakbond en ten slotte de relatie tussen arbeiders en sterk opkomende geëngageerde studenten. Het tweede deel beantwoordt tevens de tweede deelvraag inzake de belangrijkste praktisch-strategische breuklijnen tussen de drie communistische groeperingen.

In het derde deel van dit onderzoek wordt de geografische afbakening verlaten ten dienste van een vergelijking van de politieke positie van de respectievelijke zusterpartijen van de KPB, RAL en AMADA in Groot-Brittannië, Nederland en Frankrijk in hoofdstuk acht. In het negende en laatste hoofdstuk wordt onderzocht over welke mate van autonomie de drie partijen beschikten ten aanzien van respectievelijk Moskou, het Verenigde Secretariaat van de Vierde Internationale en Beijing. Deze twee hoofdstukken behandelen een laatste deelvraag van dit onderzoek dat zich boog over de autonomie van de individuele partijen ten aanzien van hun ideale staat, of internationale.

Deze studie is chronologisch afgebakend van 1969 tot en met 1972 omdat in deze periode twee nieuwe communistische bewegingen/partijen ontstaan naast de KPB. Dit was *an sich* geen nieuw gegeven, maar de twee nieuwe partijen zullen tot vandaag blijven bestaan in tegenstelling tot andere radicaal-linkse partijvormingen uit het verleden die telkens een relatief kort leven kenden.⁴ De twee nieuwe bewegingen zijn Alle Macht Aan De Arbeiders (AMADA), voorloper van de hedendaagse PVDA, en de Revolutionaire Arbeidersliga (RAL), voorloper van de hedendaagse SAP. Zoals de vraagstelling doet vermoeden is er niet meteen sprake van partijvorming, maar profileerden beide zich in de eerste fase als bewegingen die streefden naar de uitbouw van dé ware revolutionaire arbeiderspartij. Het maoïstische AMADA maakte aanspraak op de titel van “kommunistiese arbeiders partij in opbouw” sinds 1970.⁵ De RAL ontstond uit de veel oudere organisatie, de Socialistische Jonge Wacht (SJW) die zich in 1969 als Trotskistisch revolutionair profileerde.⁶ Het stichtingscongres van de RAL vond plaats op 30 mei 1971.⁷ De periode van 1969 tot 1972 is in die hoedanigheid de ideale chronologische afbakening om het ontstaan, de vorming en vooral de breuklijnen van en tussen de drie partijen te onderzoeken.

De drie partijen waren telkens aanhanger van een andere politiek-ideologische stroming van het communisme. AMADA behoorde tot de maoïstische strekking en had in die hoedanigheid nauwe banden met de Communistische Partij van China (CPC). De KPB volgde het post-stalinistische sovjetcommunisme dat de Sovjet-Unie domineerde en was verwant met de Communistische Partij van de Sovjet Unie (CPSU). De RAL tenslotte behoorde niet tot het kamp van een bepaalde mogendheid, maar vond aansluiting bij de trotskistische Vierde Internationale onder het Verenigde Secretariaat. Alle drie partijen behoorden tot verschillende internationalistische spectrums die op een transnationale wijze communistische partijen van

⁴ Verkiezingsdatabase.

⁵ S.N., ‘amada toont de weg naar de bevrijding van de arbeiders’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (17 september 1973), 5.

⁶ F., VERCAMMEN, ‘het sjw-kongres: een eerste omvorming’, *Rood* (9 januari 1970), 2-4.

⁷ S.N., ‘de arbeiders aan de macht: revolutionaire militanten stichten ral’, *Rood* (4 juni 1971), 1.

hun strekking uit alle uithoeken van de wereld groepeerden.⁸ Het is niet de thematiek van dit onderzoek om de theoretische verschillen tussen de diverse communistische ideologieën diepgaand te bestuderen, andere secundaire literatuur is hier reeds in geslaagd. Dit onderzoek zal zich vooral buigen over de differentiaties die zich in de praktijk manifesteerden inzake de binnenlandse politiek zonder hierbij de noodzakelijke theoretische, internationale en transnationale kaders te miskennen.

Hoewel de drie partijen tussen 1969 en 1972 nog een Belgische partijstructuur hadden, beperkt de geografische afbakening zich tot Vlaanderen. De verschillen tussen de individuele partijen in beide taalgrenzen, onder meer inzake verdeeldheid, populaire problematiek, graad van radicalisering en electorale voedingsbodem, waren significant. Partijbladen, de voornaamste bronnen binnen dit onderzoek, worden niet zomaar vertaald van Frans naar Nederlands en *vice versa*. Het is niet correct om die verschillen te negeren. Dit is een eigen case, die niet als representatief voor heel België beschouwd kan worden.

Als hoofdbronnen bij dit onderzoek worden de partijbladen van de drie partijen exhaustief geraadpleegd. De KPB publiceerde tussen 1969 en 1972 wekelijks *De Rode Vaan*. Uit maoïstische hoek kwam het blad *Alle Macht Aan de Arbeiders* dat in deze periode afwisselend zowel wekelijks als tweewekelijks verscheen. Dat was evenveel als het blad van de SJW/RAL, genaamd *Rood*. Meer specifiek werden binnen dit onderzoek de 48ste tot de 51ste jaargangen geraadpleegd van *De Rode Vaan* en de eerste tot en met de vierde van *Rood* en van *Alle Macht Aan De Arbeiders*. Van dit laatste had de vierde jaargang betrekking op 1973, hier wordt afgeweken van de chronologische afbakening om uitsluitend enkele praktische en theoretische gaten op te vullen. Artikels uit partijperiodieken zijn de voornaamste bronnen binnen dit onderzoek omdat ze duidelijk een bepaald discours hanteren ten aanzien van de specifieke praktische en strategische breuklijnen. Dit maakt een grondige analyse mogelijk. Om te vermijden dat dit onderzoek enkel door radicaal-linkse bronnen en werken wordt gestaafd zullen ook enkele algemene werken worden gebruikt om de nodige nuances aan te brengen.

Deze studie was in afwisselende mate schatplichtig aan bepaalde historiografische tradities. De meest evidente is de historiografie rond de communistische partijen in België. De geschiedenis van de KPB werd reeds door vele historici uitvoerig onderzocht vanuit diverse probleemstellingen.⁹ Onder meer Rik Hemmerijckx, José Gotovitch en Rudy Van Doorslaer leverden reeds belangrijke bijdragen tot deze historiografie. Binnen de relatief brede historiografische traditie is de relatie met en tussen de KPB en de twee andere partijen nergens diepgaand behandeld, het narratief is meestal beperkt tot de KPB. Omtrent de historiografie met betrekking tot de geschiedenis van AMADA/PVDA en zeker de RAL/SAP in Vlaanderen

⁸ J., BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur. Hoe overleefden de KP, de SAP en de PVDA de val van het 'reëel bestaande socialisme'?*, 2002 (http://www.ethesis.net/radicaal_links/radicaal_links_inhoud.htm).

⁹ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

is er betreuenswaardig weinig onderzoek verricht. Over AMADA zijn er de ongepubliceerde werken van historici Jan Buelinckx, Damien Robert en Ward Segers, waaraan dit onderzoek in belangrijke mate schatplichtig is. Over de bredere maoïstische beweging in België zijn de werken van Emile Milou en Gotovitch zeker noemenswaardig. Historici Nadya De Beule en Buelinckx zullen samen met de Amerikaanse specialist ter zake Robert Jackson Alexander de belangrijkste bijdragen leveren aan de geschiedenis van het trotskisme in België. Inzake de specifieke geschiedenis van de RAL/SAP zijn de werken van Alexander en Buelinckx ongetwijfeld de nuttigste geweest voor dit onderzoek.

Een tweede belangrijke historiografische traditie waaraan dit onderzoek bepaalde inzichten ontleent, heeft een internationaal karakter. Namelijk de historiografische debatten die de verschillen tussen de drie grote communistische stromingen bestuderen. Vermits binnen dit onderzoek de puur theoretische verschillen van secundair belang zijn, worden enkel de noodzakelijkste inzichten uit deze discussies onderzocht. Dit gebeurt aan de hand van de nodige kritiek vermits deze discussies voornamelijk gevoerd worden door marxistische historici onderling. Een diepgaande analyse van de theoretische differentiaties valt buiten het bestek van dit onderzoek. Een meer exhaustieve historische verdieping in de marxistische theorieën werd reeds voorzien door gerenommeerde historici zoals onder meer Eric Hobsbawn, Richard Pipes en Archibald Haworth Brown. Daarnaast zijn er de werken van Karl Marx, Friedrich Engels, Vladimir Lenin, Leon Trotski, Jozef Stalin, Mao Zedong en andere prominenten zelf.

Deze studie vangt aan met een voorgeschiedenis van de communistische bewegingen in België vanaf de oprichting van de KPB. Zij zal al snel aantonen dat de verdeeldheid binnen de communistische beweging reeds in de beginjaren sterk was. In deze voorgeschiedenis gaat de meeste aandacht uit naar splitsingen binnen de beweging. Na dit hoofdstuk beschikt de lezer over de nodige voorkennis om de context waarin de drie communistische groeperingen zich manifesteerden en opereerden te begrijpen.

In het derde hoofdstuk zal zeer beperkt worden ingegaan op de drie grote communistische theorieën: sovjetcommunisme, maoïsme en trotskisme. Het kan geargumenteerd worden dat de leden van de KPB zichzelf eerder omschreven als marxist-leninisten of simpelweg communisten in plaats van sovjetcommunisten, maar ook trotskisten en maoïsten dragen diezelfde namen. Vandaar wordt er hier duidelijk gekozen voor de term sovjetcommunisme, die echter niet verward mag worden met het radencommunisme. Sovjetcommunisme moet binnen het kader van dit onderzoek gezien worden als het communisme dat gepropageerd wordt vanuit de post-stalinistische Sovjet-Unie, met andere woorden de lijn van Moskou.

Nadat de voornaamste verschillen tussen de drie hoofdstromingen binnen het communisme zijn geduid wordt er overgegaan naar het daadwerkelijke empirisch onderzoek. Hoofdstuk vier behandelt de breuklijnen inzake twee belangrijke strategieën die de bewegingen ondersteunden of afkeurden. Het gaat

hier over de strategie van het entrisme enerzijds en die van het frontisme anderzijds. De twee strategieën worden opgenomen in één hoofdstuk omdat ze beide tot doel hebben om de (radicaal-)linkse verdeeldheid te verhelpen.

Het volgende hoofdstuk behandelt de standpunten van de drie partijen ten aanzien van participatie in de parlementaire democratie. Dit was namelijk niet vanzelfsprekend onder revolutionaire marxisten die de Westerse democratieën inherent afkeurden.

Het zesde hoofdstuk gaat dieper in op de relatie van de drie partijen ten aanzien van de vakbonden, voor sommigen een bondgenoot en voor anderen de vijand. Het zevende hoofdstuk leunt nauw aan bij het laatste hoofdstuk waarin wordt onderzocht hoe de drie partijen staan ten aanzien van de steeds actievere rol die de studenten speelden bij de arbeidersprotesten.

Hoofdstukken acht en negen hebben een internationaal karakter en dienen om de autonomie van de drie partijen te bepalen. In hoofdstuk acht breidt de studie uit naar drie buurlanden, Groot-Brittannië, Nederland en Frankrijk. Er wordt een onderzoek gedaan naar de respectievelijke zusterpartijen van de KPB, de RAL en AMADA, meer bepaald de gelijkenissen of verschillen inzake de toepassing van de strategie van het frontisme, deelnamen aan de electorale strijd en hun positie ten aanzien van de bestaande vakbonden. Hoofdstuk negen sluit hierbij aan door een dieper inzicht te verlenen in verband met de graad van autonomie ten aanzien van Moskou, het Verenigde Secretariaat en Beijing. Ten slotte wordt afgerond met een alomvattende conclusie.

2. Voorgeschiedenis van het donkerrode spectrum

2.1 De jaren van eenheid: 1921-1928

Op 2 september 1921 werd de KPB in het leven geroepen na een fusie van twee reeds bestaande communistische groepen. De kleinste van deze twee groepjes was de *Parti Communiste de Belgique* onder leiding van de kunstenaar War Van Overstraeten. Een tweede, grotere groep was een entristische radicaal-linkse oppositiegroep binnen de Belgische Werkliedenpartij (BWP) onder leiding van Joseph Jacquemotte, Brusselse verantwoordelijke van de bediendenbond.¹⁰ Deze groep droeg als naam; ‘*Les Amis de l’Exploité*’ en gaf als onderdeel van de BWP het radicaal linkse blad ‘l’Exploité’ uit.¹¹ De groep rond Jacquemotte scheurde zich af van de BWP en gaf in die hoedanigheid de politieke strategie van het entrisme op.¹² Entrisme of infiltratie is een politieke strategie die officieel voor het eerst door Leon Trotsky werd geponoerd waarin een groep haar leden of aanhangers, in dit geval marxistisch, aanmaant om lid te worden van een grotere politieke of syndicale groepering om van binnenuit die groepering te beïnvloeden.¹³ Later in dit werk wordt dieper ingegaan op entrisme en het hieraan verwante frontisme. Meningsverschillen over deze strategieën zullen instrumentaal zijn in de politieke verdeeldheid van radicaal-links in Vlaanderen en zullen dan ook in een apart hoofdstuk worden geanalyseerd.

Wat begon als een partij met amper vijfhonderd leden die met veel moeite electorale lijsten kon samenstellen groeide gedurende het interbellum sterk met aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog in 1938 zo’n 8500 leden in het nochtans sterk verzuilde België.¹⁴ Maar ondanks de sterke groei kwam het in 1928 tot een breuk binnen de KPB, nog voor de partij haar tiende verjaardag vierde. De vereniging van beide groepen, de trotskistische groep onder leiding van Van Overstraeten en die van Jacquemotte die eerder met Stalin sympathiseerde, was in opdracht van Moskou gebeurd. Reeds op het fusiecongres van 1921 bleek dat er enkele essentiële ideologische en strategische verschillen bestonden tussen beide stromingen binnen de KPB net zoals dat ook in het revolutionaire Rusland het geval was. De trotskistische groep was zeer antiparlementair en revolutionair, terwijl de stalinisten, hoewel ze de revolutie niet afzweerden, eerder pragmatisch waren. Dit veruitwendigde zich toen zowel Van Overstraeten als Jacquemotte in 1925 verkozen werden in het Belgisch unitair parlement. Van Overstraeten was een onopvallend parlementariër terwijl de pragmatische Jacquemotte volgens historicus Jan Buelinckx passionele redevoeringen en vurige toespraken maakte die hem veel populariteit bezorgden. 1925 is tevens

¹⁰ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

¹¹ F., DRIESEN, ‘Recensie: N. de Beule: Het Belgisch Trotskisme’, *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, 99 (1984), 269-270.

¹² BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

¹³ R.J., ALEXANDER, *International Trotskyism, 1929-1985: A documented analysis of the movement*, Durham, 1991, 337-338.

¹⁴ G., VAN SINOY, *Geschiedenis van de Belgische KP* (<http://www.socialisme.be/marxisme/1921kp.html#herdenking>).

het jaar waarin op het congres van de Derde Internationale werd besloten om een ‘bolsjewisering’ door te voeren van alle aangesloten communistische partijen. Communistische partijen in alle landen moesten zich aanpassen aan de stijl, methodes en strategie van de moederpartij in Moskou. Een onderdeel hiervan was de inwerking van de KPb in Belgische bedrijven, al bleef de invloed van de partij daar relatief beperkt.¹⁵

Op 2 maart 1928 vond een politiek congres plaats waar de definitieve breuk werd beslist. De pragmatische Sovjetgezinde/Stalingezinde fractie zal naar Sovjetmodel de trotskistische vleugel aan de kant schuiven. Dat gebeurde door diens aanhangers uit hun functies te ontzetten en ondertussen de eigen macht te consolideren door de dogma’s vast te stellen. De afscheuring van de trotskistische vleugel kwam er niet toevallig in de nasleep van de toenmalige gebeurtenissen in de toen nog relatief jonge Sovjet-Unie. Daar was binnen de CPSU een machtsstrijd aan de gang tussen Trotski en Stalin en diens respectievelijke aanhangers die na de dood van Lenin in 1924 in een stroomversnelling terecht kwam. Stalin en zijn entourage wonnen de strijd en dat had ook zijn effect op de communistische partijen buiten de Sovjet-Unie. In België verloor de KPb met het vertrek van de groep rond Van Overstraeten de tendens tot het voeren van directe actie,¹⁶ een zeker regionalistisch communisme¹⁷ dat pas na de Tweede Wereldoorlog terugkwam en tenslotte een aanzienlijk deel actieve en geschoolde militanten.¹⁸ Deze gebeurtenissen vonden in meer of mindere mate ook plaats binnen andere communistische formaties over de landsgrenzen heen en had een internationaal en transnationaal karakter. Als reactie op de uitsluiting uit de KPb werd Van Overstraeten nog kort nationaal secretaris van de autonoom georganiseerde Communistische Oppositiegroep, zoals die ook bestond in de Sovjet-Unie. Dergelijke niet-Sovjetcommunistische groepen trachtte Trotsky te bundelen, Van Overstraeten fungeerde op dat moment als contactpersoon van Trotsky in België.¹⁹ De inspanningen van Trotsky en zijn entourage mondde uiteindelijk uit in de oprichting van de Vierde Internationale in 1933 nadat tevergeefs nog enkele pogingen werden ondernomen om de Derde Internationale te hervormen.²⁰ In 1929 liep het mandaat van Van Overstraeten ten einde.²¹ Zijn nieuwe trotskistische partij, de Communistische Oppositiegroep haalde bij de verkiezingen van 26 mei in datzelfde jaar slechts 6190 stemmen, wat neerkwam op 0,28%, 37047 stemmen minder dan de KPb.²² Trotskistische politieke formaties zullen er in België amper in slagen om op eigen krachten verkozenen te halen op Belgisch niveau en bleven zelfs binnen de eigen stroming hopeloos verdeeld.

¹⁵ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

¹⁶ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

¹⁷ V., SCHELTENS, ‘Breuk en continuïteit in doen en denken. Het geval War Van Overstraeten, 1910-1945’, *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, 22 (2010), 21.

¹⁸ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

¹⁹ SCHELTENS, ‘Breuk en continuïteit in doen en denken’, 21-22.

²⁰ J.G., WRIGHT, ‘Trotsky’s Struggle for the Fourth International’, *Fourth International*, 7 (1946), 235-238.

²¹ SCHELTENS, ‘Breuk en continuïteit in doen en denken’, 22.

²² *Verkiezingsdatabase*.

Deze gebeurtenissen zijn uitermate belangrijk voor dit onderzoek hoewel ze buiten de chronologische afbakening ervan vallen. De periode van 1921 tot 1928 kan worden aangeduid als de enige periode in de Belgische geschiedenis dat er sprake is van een relatief verenigd communistisch landschap door middel van een verenigde communistische partij. Een landschap dat na die periode nog verdeelder was dan ooit met een ongeziene onderlinge vijandigheid. Voor de volledigheid dient gezegd te worden dat ook in de periode 1921-1928 er communisten actief waren buiten de KPb, onder andere binnen de BWP.

2.2 Entrisme *avant la lettre* in de Belgische Werkliedenpartij: 1886-1928

Radicaal-linksen die binnen de Belgische Werkliedenpartij bleven, hielden vast aan de eerder besproken entristische strategie en waren voornamelijk van trotskistische signatuur. Ze achtten het beter om binnen de BWP de partij steeds meer in de marxistische richting te duwen in plaats van de veel kleinere en stalinistische Kommunistische Partij te vervoegen. De BWP-top werd gedomineerd door een sociaaldemocratische stroming die het parlementarisme met open armen had aanvaard.²³ Vandaar dat de BWP als partij dan ook buiten de thematiek van deze studie valt. Toch dient ze ook bondig vermeld te worden bij deze voorgeschiedenis vermits de afscheuring van de groep Jacquemotte niet de laatste zal zijn. De RAL, die pas enkele decennia later wordt opgericht ziet zichzelf als de rechtmatige politieke erfgenamen van de Communistische Oppositie en Socialistische Jonge Wacht, de jongerenbeweging van de BWP. Het was voornamelijk, maar niet uitsluitend, in deze jongerenbeweging dat orthodoxe marxisten sterk stonden.

De oprichting van een socialistische jeugdbeweging in België gebeurde in 1886, zeer kort na de totstandkoming van de nationaal gestructureerde BWP. De eerste acties van de SJW hadden voornamelijk een antimilitaristische stempel en waren in die hoedanigheid gericht tegen het Napoleontische dienstplichtsysteem waarbij jaarlijks dertienduizend jongeren werden uitgeloot die dan voor een termijn van twee à drie jaar het leger in moesten. De willekeurigheid van dit systeem zorgde voor grote woede. Vooral het zogenaamde ‘plaatsvervangingsysteem’, waarbij de kapitaalkrachtige burgers hun zonen konden vrijkopen door een uitgelote jongen van lagere komaf tegen betaling in hun plaats te laten gaan. Volgens historica Martine Vermandere was deze intense propagandacampagne tegen het lotingsysteem iets wat de SJW zowel exponentieel deed groeien, maar tegelijkertijd ook de zwakte van de jeugdbeweging bloot legde. Kwantitatief gezien sloot slechts een kleine minderheid van de dienstplichtige jongeren zich aan bij de SJW en eens die jongeren niet meer in aanmerking kwamen voor de loting haakten velen af.

²³ M., VAN HAEGENDOREN, ‘Recensie: Mommen (André). De Belgische Werkliedenpartij 1880-1914. Ontstaan en ontwikkeling van het reformistisch socialisme’, *Revue Belge de philologie et d’histoire*, 61 (1983), 427-429.

Voor deze laatste groep was de SJW in die hoedanigheid niet meer dan de “zoveelste spaarmaatschappij geworden in de socialistische beweging.”²⁴

Belangrijk is dat de Socialistische Jonge Wacht reeds in haar vroege jaren in conflict kwam met de moederpartij die de jeugdbeweging beschouwde als een oncontroleerbaar element bij acties zoals stakingen. De SJW kreeg van de BWP dan ook weinig subsidies en bleef tot aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog in 1914 een gedecentraliseerd conglomeraat met zo’n zeventuizend leden waarvan slechts een duizendtal uit Vlaanderen, voornamelijk Gent. In deze periode vreesde de reformistische BWP niet zozeer de radicaal marxisten, maar vooral de anarchistische invloeden die zeker tijdens de antimilitaristische campagne naar boven kwamen. De relevantie hiervan voor deze studie zit in het feit dat reeds in de prille jaren van de socialistische beweging er spanningen bestonden die in combinatie met toekomstige gebeurtenissen zullen zorgen voor een radicalisering en splitsing.

Ondanks de hevige discussies schaarde de SJW zich bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog solidair achter de BWP. De socialistische partij koos tegen de internationalistische grondbeginselen in voor nationale zelfverdediging en dus steun aan het Belgisch leger tegen de invallende Duitse troepen.²⁵ De Belgische socialistische partij was met deze hernieuwde politiek geen unicum ten aanzien van andere landen die betrokken raakten in de Eerste Wereldoorlog. Zowel aan de kant van de geallieerden als van de centrale mogendheden schaalden de voornaamste socialistische partijen zich achter hun respectievelijke staat en diens leger.²⁶ Een nuancering is echter op haar plaats; enkele SJW-afdelingen bleven ook tijdens de oorlog samenkomen en ijveren voor een ‘vredesbeweging aller landen’. Zo bleven er onenigheden en spanningen bestaan binnen de BWP en werd zelfs de Gentse afdeling ontbonden. De Gentse dissidente groep binnen de SJW/BWP stond bekend als de ‘Roode Jeugd’, genoemd naar haar partijblad dat deze groep ook na haar ontbinding door de BWP bleef uitgeven.²⁷ De naam Rode Jeugd werd later opgeëist door AMADA.

Volgens Vermandere waren het de oorlogservaring en de Russische revolutie die het ontstaan van kleine communistische groepjes binnen de SJW mogelijk maakte. Deze radicale linkerzijde van de BWP werd op het Vlaams congres van juli 1919 en het buitengewoon congres van maart 1920 geminoriseerd waarna een aantal groepjes zich afsplitste van de nationale federatie. Onder die afgesplitste groepjes bevonden zich die van Jacquemotte en Van Overstraeten die in 1921 fuseerden en zo de oprichting van de KPB bezegelde. Na de oprichting van de KPB ging de top van de Belgische Werkliedenpartij de

²⁴ M., VERMANDERE, ‘Door gelijke drang bewogen? De socialistische partij en haar jeugdbeweging, 1886-1944’, *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 8 (2001), 225-226.

²⁵ VERMANDERE, ‘Door gelijke drang bewogen?’, 228.

²⁶ J.C.H., BLOM en E., LAMBERTS, *Geschiedenis van de Nederlanden*, Amersfoort, 2012, 285.

²⁷ VERMANDERE, ‘Door gelijke drang bewogen?’, 228-229.

autonomie van de Socialistische Jonge Wacht sterk beperken. De sociale toegevingen die het ‘Pact van Lophem’ meebracht, speelden in de kaart van de BWP-top en werden ook positief ervaren door de SJW die de hardere partijdiscipline dankzij de toegevingen accepteerde.²⁸

2.3 Verdere Sovjetisering van de KPB en de Volksfrontpolitiek: 1928-1939

De periode van 1928 tot 1939 wordt in de historiografie gezien als een periode van economische en de hieraan verwante sociale en politieke crisis. ‘Zwarte Donderdag’, 24 oktober 1929, markeerde de dag dat de aandelenkoersen op de *New York Stock Exchange* een dramatische daling kenden. Een tendens die paniek teweegbracht en al snel Europa bereikte. Opeenvolgende Rooms-liberale regeringen probeerden als reactie tussen 1931 en 1935 krampachtig en zonder veel succes om aan de hand van deflatiepolitiek de economische toestand te verbeteren.²⁹ Hoe verschrikkelijk de gevolgen ook voor vele Belgen waren, de crisis legde voor de KPB geen windeieren. De partij kende in deze periode samen met radicaal-rechtse “Nieuwe Orde” partijen zoals Rex en het Vlaams Nationaal Verbond een significante electorale vooruitgang. De groei van de KPB was echter gestaag en bescheidener dan de nieuwe orde-partijen in de jaren 1930. Een periode die gekend staat als die van de ‘revolutie van rechts’ en ‘crisis van het parlementarisme’. Ook toen de drie traditionele partijen zich na de verkiezingen van 1936 gedwongen zagen om samen een coalitie te vormen was er van economisch herstel weinig sprake.³⁰

De KPB exploiteerde dan ook de economische crisis door onder meer het voortouw te nemen in de grote stakingen van 1932 en 1936. De grote vijand van de Kommunistische Partij was in deze periode de BWP die als overwegend sociaaldemocratische partij het reformisme strak omhelsde. Katholieken, liberalen of de nieuwe orde-groepen waren ook de vijand, maar de ‘sociaal-fascisten’ van de BWP hadden prioriteit. Het KPB-BWP conflict moet worden gezien in de internationale context. De door Moskou gecontroleerde Derde Internationale, Komintern, schreef de verschillende communistische partijen voor dat niet de fascisten of religieuzen, maar de sociaaldemocraten de grote vijand waren van de proletarische revolutie. Volgens Buelinckx bereikte de polarisering tussen beide arbeiderspartijen een:

“hoogtepunt met de zogenaamde ‘klasse-tegen-klassestrategie’ van de Komintern. Parlementaire democratie of fascisme was een valse tegenstelling. Het waren gewoon twee versies van de dictatuur van de burgerij, het ene verdoken, het andere openlijk. De socialisten dansten zogezegd naar de pijpen van de bourgeoisie. Ze werden als ‘sociaal-fascisten’ bestempeld”.³¹

²⁸ VERMANDERE, ‘Door gelijke drang bewogen?’, 230-231.

²⁹ E., GERARD, ‘De democratie gedroomd, begrensd en ondermijnd 1918-1939’, DUJARDIN, V., e.a. red., *Nieuwe politieke geschiedenis van België*, Tielt, 2006, 1056.

³⁰ GERARD, ‘De democratie gedroomd’, 1080.

³¹ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

Dergelijke theses zouden vandaag met veel argwaan worden ontvangen en getuigen van een zekere wereldvreemdheid, maar we mogen het internationaal prestige van de Sovjet-Unie in deze periode niet onderschatten.

Dat internationaal prestige en de geloofwaardigheid had het land te danken aan het feit dat het uitbreken van de revolutie en het bestaan van de Sovjet-Unie *an sich* de marxistische voorspellingen leken te bevestigen. Daar bovenop kwam dat de Unie der Socialistische Sovjetrepublieken schijnbaar de economische crisis van de jaren 1930 zonder al teveel kleerscheuren wist te overwinnen. In de tweede helft van het interbellum verdrievoudigde de Sovjet-Unie haar industriële productie dankzij de vijfjarenplannen onder Stalin. Wat de aanhangers van Stalin en de verschillende communistische partijen verzwegen was dat die industrialisatiepolitiek gepaard ging met ongeziene terreur, hongersnood en repressie. Zeker intellectuelen waren vol lof over de Sovjet-Unie en enkelen ondernamen meermaals reizen naar het vermaande ‘socialistisch Utopia’.³²

Vanaf 1935 paste de Sovjet-Unie haar globale strategie aan, de sociaaldemocraten waren niet langer de grote vijand. Integendeel, vanuit Moskou kwam er nu het signaal naar de verschillende communistische partijen van de Komintern dat de linkse democratische krachten zich waar mogelijk moesten verenigen tegen het opkomend fascisme.³³ Dit is de periode van de zogenaamde ‘Volksfrontpolitiek’ en het linksgeoriënteerde frontisme.³⁴ De versterking van links door de volksfrontpolitiek, het prestige van de Sovjet-Unie, de rol van de KPb tijdens de grote stakingen in de jaren 1930 waren enkele van de elementen die ervoor zorgden dat de verkiezingen van 1936 voor de KPb een groot succes werden. In de Kamer van Volksvertegenwoordigers ging de Kommunistische partij van drie naar negen zetels en in de senaat brak ze voor het eerst door met vier zetels.³⁵ De KPb liet zich van een populistische kant zien toen ze in 1937 brak met haar unitaire structuur en de Vlaamse Kommunistische Partij naar voren trad. In Wallonië volgde een jaar later de *Commission Wallonne*. De Kommunistische Partij wou op deze manier inspelen op de nationalistische tendens in die periode, maar bleef wel zeer nauw samenwerken over de taalgrenzen heen.³⁶

Een belangrijke gebeurtenis in datzelfde jaar in Spanje zal hier vermeld worden vermits het een belangrijke breuklijn is in de geschiedenis van de linkse verdeeldheid en het Belgisch radicaal-links sektarisme beïnvloedde. In 1936 brak er in Spanje een reactionair-fascistoïde falangistische opstand uit onder leiding van generaal Francisco Franco tegen de linkse regering van de Spaanse Republiek. Een aantal

³² BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

³³ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

³⁴ C., BOUWMEESTER, e.a., ‘Komintern voor volksfrontpolitiek’, *Kroniek van de 20ste eeuw*, Brussel, 1985, 426.

³⁵ *Verkiezingsdatabase*.

³⁶ R., HEMMERIJCKX, ‘De communistische partijen’, VAN DEN EECKHOUT, P. en VANTEMSCHE, G. (red.), *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België*, Brussel, 2009, 801.

KPB-leden en zelfs enkele BWP'ers reisden naar Spanje om daar te vechten in de Internationale Brigades.³⁷ In totaal vochten zo'n 1600 Belgen mee tegen de troepen van Franco. De Internationale Brigades, hoewel in oorsprong zeker niet uitsluitend (Sovjet-)communistisch, werden financieel en materieel gesteund door de Komintern en stonden dus steeds meer onder de invloed van Moskou.³⁸ Door de hevige steun van de Sovjet-Unie aan de Spaanse Republieken enerzijds en de steun van het fascistische Italië en nationaalsocialistische Duitsland aan de troepen van Franco anderzijds veranderde het conflict al snel in een oorlog tussen fascisme en Sovjetcommunisme. Tussen deze tweestrijd zaten ook nog kleinere linkse spelers die zich autonoom probeerden te houden zoals anarchisten, maar ook trotskisten. In die context gaf Moskou de communisten die haar lijn trouw waren de toestemming om allianties te vormen met socialisten en liberalen om de Spaanse parlementaire democratie te herstellen. Dit kon voor anarchisten en de trotskisten niet door de beugel. Autonome arbeidersraden, zelfbestuur in de bedrijven waren enkele van de maximalistische eisen van deze groepen. Het is onder meer door de verdeeldheid binnen de linkse krachten dat het rechtse kamp van Franco het pleit uiteindelijk won.³⁹ Nu was de verdeeldheid niet enkel meer theoretisch, maar ook massaal in de praktijk gebleken tot op het punt dat trotskistische en stalinistische/frontistische troepen met elkaar de confrontatie aangingen, veeleer dan met de troepen van Franco.⁴⁰

2.4 De trotskisten na het eerste donkerrode schisma: 1928-1939

Na het electorale falen van de trotskistische 'Linkse Kommunistische Oppositie' bij de verkiezingen van 1929 verloor de partij steeds meer van haar invloed. Toch kwam de geestelijke vader van de "internationale communisten", zoals de trotskisten zichzelf soms beschreven, Leon Trotski pas in 1933 tot de conclusie dat de trotskistische oppositie binnen het Komintern had gefaald. De doorslaggevende reden voor deze analyse was de machtsovername van de *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei* van Adolf Hitler en de houding hieromtrent van de Komintern en de hieraan gealigneerde *Kommunistische Partei Deutschlands*. Het falen van de Komintern betekende voor Trotski dat er noodzakelijkerwijs een Vierde Internationale moest worden opgericht. Trotski droomde luidop van een nieuwe internationale die de revolutie moest globaliseren en daarom gebaseerd moest zijn op onafhankelijke partijen die zijn ideologie deelden. In België werd de Linkse Kommunistische Oppositie onder impuls van boegbeeld Léon Lesoil omgevormd tot de *Ligue Communiste Internationaliste (bolchevik-Leniniste)*. De groep rond Lesoil bleef echter niet

³⁷ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

³⁸ A., DURGAN, 'Freedom fighters or Comintern army? The international Brigades in Spain', *International Socialism Journal*, 84 (1999), (<http://pubs.socialistreviewindex.org.uk/isj84/durgan.htm>).

³⁹ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

⁴⁰ H., GRAHAM, *The Spanish Civil War: A very short introduction*, Oxford, 2005, 65-67.

lang onafhankelijk. In 1934-1935 besliste een meerderheid van de *Ligue de Belgische Werkliedenpartij* te vervoegen. In deze periode werd de politieke strategie van entrisme officieel geboren, al was het zoals reeds aangetoond niet de eerste keer dat dergelijke strategie werd toegepast door radicaal-links.⁴¹

De strategie van entrisme zorgde voor een verdere versplintering van de trotskistische beweging in België. Een minderheid onder leiding van Georges Vereeken weigerde zich in te graven in de BWP en bleef een onafhankelijke groep onder de naam “*Ligue Communiste Internationale (Trotskiste) en Belgique*”. De groep van Vereeken, die kortweg de “*Groupe Spartakus*” werd genoemd vertoefde gedurende haar korte bestaan met een handjevol leden in de politieke marginaliteit. De entristische groep bleef ondanks de afscheuringen de belangrijkste trotskistische groepering die bovendien de steun van Trotski zelf genoot. De *Groupe Spartakus* en Georges Vereeken zelf kregen rechtstreeks kritiek van Trotski. Toen de *Groupe Spartakus* aankondigde dat ze Trotski’s oproep om de Vierde Internationale te vormen ondersteunde reageerde Trotski met de volgende woorden:

“*Vereekens’s August article* [een artikel waarin Vereeken duidelijk maakt dat hij wil toetreden tot de Vierde Internationale] *is not only wrong but criminal in its total lack of balance and sense of proportion. Not one worker who really believes Vereeken’s article will join the Fourth International, and since Vereeken’s group is condemned to vegetate ineffectually outside the Fourth International, his article can only sap its own foundations. That is the fate of sectarianism in general.*”⁴²

Ter recapitulatie: er waren in deze periode drie noemenswaardige trotskistische stromingen in België waarvan één buiten de BWP en in open conflict met Trotski zelf. En een tweede die na de breuk met de Kommunistische Partij van België een gefaalde poging ondernam om autonoom op te komen om vervolgens terug te keren naar de moederschoot van de socialistische partij.⁴³ En een derde die de BWP nooit verlaten had en erin slaagde om tijdens het interbellum enige invloed te verwerven binnen de jongerenorganisatie van de socialistische partij.⁴⁴ Al is het onderscheid tussen de twee laatste niet altijd duidelijk in de bestaande literatuur.

De radicaal-linkse vleugel van de Belgische Werkliedenpartij bevatte in deze periode ook nog stalinistische elementen die zich samen met de andere radicaal-linksen schaarde achter het blad *Action Socialiste*. In de nasleep van de beslissing van prominent socialist Paul-Henri Spaak om met de BWP deel te nemen aan een regering van nationale eenheid onder premierschap van de katholiek Paul Van Zeeland, ontstond er verdeeldheid binnen de BWP. De radicalen verzetten zich tegen de regeringsdeelname, maar

⁴¹ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

⁴² ALEXANDER, *International Trotskyism*, 100.

⁴³ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 98-105.

⁴⁴ P., MOORKENS, *Odis databank intermediaire structuren*, ‘Socialistische Jonge Wacht’.

bleven onderling verdeeld. De Trotskistische stroming herdoopte zich binnen de BWP onder de naam *Action Socialiste Révolutionnaire* (ASR). De ASR slaagde er met succes in om het blad *Action Socialiste* naar hun hand te zetten door Stalin sympathisanten editor- en auteurschap te ontzeggen. De spanningen tussen de ASR- en de BWP-leiding bleven groeien en bereikte een hoogtepunt toen de ASR zich uitsprak voor de vorming van een Vierde Internationale en de oprichting van een nieuwe revolutionaire partij. Walter Dauge, een belangrijk voorman van de ASR en tevens de SJW, weigerden in maart-april 1936 publiekelijk om het campagneprogramma van de BWP te ondertekenen. Dauge werd het lidmaatschap van de BWP ontnomen samen met alle anderen die het met deze beslissing niet eens waren. Vakbondsleden, soms hele afdelingen, die gecontroleerd werden door de ASR werden uit de partij en de socialistische vakbond ABVV ontzet.

Dauge en zijn ASR-aanhang dienden bij de verkiezingen van 1936 als gevolg hun eigen lijsten in die werden gesteund door de *Groupe Spartakus* rond Vereeken. In regio's waar de partij geen zelfstandige lijsten gevormd kreeg riep de ASR op om op de BWP te stemmen. Een indicatie dat het water tussen de trotskisten en de stalinisten van de KPB zo diep was dat de trotskisten liever de stemmen naar gematigde socialisten lieten gaan dan naar communisten van een andere stroming. Ondanks enkele lokale successen en de radicalisering na de grote stakingen en crisis in de jaren 1930 haalde de ASR niet de gehoopte resultaten. Wel werd een eerdere versplintering binnen de trotskistische beweging ongedaan gemaakt door de hereniging van de ASR en de *Groupe Spartakus* die een gemeenschappelijke analyse naar buiten brachten. In die analyse hadden ze het uitblijven van de revolutie in België gewijd aan de onbekwaamheid van de BWP en de KPB om de arbeidersklasse te leiden. Ook andere, voornamelijk Vlaamse, groeperingen met min of meer trotskistische signatuur werden bij de toenaderingsgesprekken tussen de ASR en de *Groupe Spartakus* betrokken.⁴⁵

Als resultaat van de gesprekken werd op 11 oktober 1936 de Revolutionair Socialistische Partij (RSP) gevormd die aan beide kanten van de taalgrens, maar voornamelijk in Wallonië, aanwezig was. Deze partij verklaarde in haar stichtingsmanifest trouw aan de Vierde Internationale, directe actie en de voorbereiding van de gewapende strijd.⁴⁶ Als Belgische vertegenwoordiger in de Vierde internationale was de RSP de voorganger van de latere Revolutionaire Arbeidersliga. Maar de oprichting van de RSP betekende niet dat de verdeeldheid binnen de Belgische trotskistische stroming ten einde was. Een significant deel van de trotskistische beweging bleef de strategie van entrisme trouw en bleef opereren binnen de BWP. Een hedendaags artikel van het trotskistische *Vonk*, een entristische beweging binnen de huidige SP.A, toonde aan dat deze trotskisten binnen de BWP van mening waren dat de “botte sektaire

⁴⁵ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 100- 102.

⁴⁶ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 102.

houding” van mensen zoals Dauge de beweging verzwakte terwijl die voor de afscheiding een belangrijke invloed had binnen de BWP. Gestaafd door het feit dat de ASR en later de RSP geen rol van betekenis meer speelde benoemde Pierre Dorremans van *Vonk* de gebeurtenis in zijn artikel met de woorden van Leon Trotski “De tol van het sektarisme”.⁴⁷

De bezorgdheden van de entristische trotskisten bleken niet geheel onterecht vermits de RSP minder dan vier jaar bestond en tijdens die jaren veel controversie over zich heen bracht. De Revolutionaire Socialistische Partij was dogmatisch in haar leer en sprak bijvoorbeeld tijdens de Spaanse burgeroorlog geen steun uit voor de trotskistische verzetsmilities van de *Partido Obrero de Unificación Marxista* (POUM) omdat die naar haar mening een ‘centristische partij’ was die qua taalgebruik radicaal was, maar reformistisch op vlak van daden. De Revolutionaire Socialistische Partij struikelde uiteindelijk aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog wederom over allerlei onderlinge meningsverschillen en geschillen met de Vierde Internationale. De RSP versplinterde en stierf een stille dood.⁴⁸

2.5 Radicaal-links in België en de gewapende strijd der ideologieën: 1939-1945

Het notoire Molotov-Ribbentroppact was een niet-aanvalsakkoord van augustus 1939 waarin de Sovjet-Unie en Duitsland elkaar verzekerden dat er geen militaire agressie zou komen van één van beiden tegen de andere. Dit akkoord tussen stalinisten en nationaalsocialisten bracht de KPB in moeilijk vaarwater. Ze moest als gevolg haar virulente antifascisme afzwakken en een neutralere positie innemen ten aandien van de gebeurtenissen in 1939.⁴⁹ Toen België in 1940 werd binnengevallen traden veel KPB-leden ondanks het pact tussen Berlijn en Moskou in het verzet. Zonder de strakke structuur van Moskou en de Komintern bleef het communistisch verzet in België tijdens het eerste oorlogsjaar beperkt.⁵⁰ In deze periode nam de KPB ook wederom een unitaire partijstructuur aan waardoor de eerder vermelde regionalisering van de partij uit 1937 ongedaan gemaakt werd.⁵¹

Toen Duitsland en zijn bondgenoten op 22 juni 1941 een grootschalige invasie van de Sovjet-Unie lanceerden, veranderde de situatie volledig. Vanuit de Sovjet-Unie werd een richtlijn uitgestuurd naar alle sovjetcommunistische partijen in bezette landen. Deze richtlijn droeg de respectievelijke partijen op om een nationaal eenheidsfront te vormen met andere links-progressieve krachten. In België had de KPB niet gewacht op de richtlijnen van de Russische moederpartij maar werden er reeds in mei 1941 de eerste

⁴⁷ P., DORREMANS, 1885-1939: Eb en vloed van de politieke radicalisering in de BWP, 2002 (<http://www.vonk.org/Geschiedenis/1885-1939-eb-en-vloed-van-de-politieke-radicalisering-in-de-bwp.html>).

⁴⁸ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 102-105.

⁴⁹ HEMMERIJCKX, ‘De communistische partijen’, 801.

⁵⁰ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

⁵¹ HEMMERIJCKX, ‘De communistische partijen’, 801.

aanzetten gegeven tot de oprichting van een gemeenschappelijk Onafhankelijkheidsfront.⁵² Het Onafhankelijkheidsfront was niet de enige verzetsbeweging in België. Ook aan de andere kant van het politieke spectrum in militaire, uitgesproken rechtse ‘patriottische’ kringen ontstonden er verzetsgroepen. Het onafhankelijkheidsfront bestond niet uitsluitend uit communisten, maar werd wel gedomineerd door leden van de KPB.⁵³

Zelfs de desastreuze gebeurtenis van de Tweede Wereldoorlog was niet genoeg om tot een hereniging te komen van de communistische stromingen in België. Het onafhankelijkheidsfront werd ondanks de dominantie van KP-leden door de trotskistische beweging beschouwd als een instrument van de bourgeoisie. De aanwezigheid van niet-communisten in het onafhankelijkheidsfront stootte de trotskisten voor het hoofd.⁵⁴ De overblijfselen van de Revolutionair Socialistische Partij voerde in 1941 opnieuw een naamsverandering door en werd nu de *Parti Communiste Révolutionnaire* (PCR). Deze partij bouwde een clandestiene werking uit om het verzet te organiseren los van het onafhankelijkheidsfront en andere verzetsbewegingen. Tevergeefs probeerde de PCR ook een Arbeidersfront op te richten.⁵⁵

Terwijl ook de communisten in het onafhankelijkheidsfront zwaar te lijden hadden onder de steenharde repressie van de Duitse bezetter was de trotskistische beweging tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog op sterven na dood. Eén dag na de invasie van de Sovjet-Unie richtten de Duitse bezettingstroepen in België hun geweren steeds scherper op communisten. Het leiderschap van de trotskistische beweging werd onthoofd met de executie van onder meer Leon Lesoil en de arrestatie en subseque de deportatie van Georges Vereeken. De machtsbasissen van de trotskistische beweging in Charleroi en Borinage waren praktisch volledig ten gronde gelegd. De Belgische trotskistische beweging slaagden er ondanks talloze pogingen nooit meer in om haar kracht van de jaren 1929-1938 te herwinnen.⁵⁶ Dit stond in schril contrast met de gebeurtenissen die de KPB troffen. Ondanks de harde repressie en het verlies van zo’n tweeduizend leden ontpopte het onafhankelijkheidsfront zich gedurende de oorlog tot een waardige vijand van het Duitse bezettingsleger. Het verzet tegen de bezetter in combinatie met de uiteindelijke overwinning van de Sovjet-Unie op Duitsland in het Oosten bezorgde de KPB aan het einde van de oorlog een enorm prestige.⁵⁷ Daar waar de trotskistische beweging aan het einde van de oorlog praktisch onbestaand was, begon voor de KPB een ongelofelijke succesperiode.

⁵² BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

⁵³ R., VAN DOORSLAER, ‘Continuïteit of discontinuïteit in de Belgische geschiedenis; België in de Tweede Wereldoorlog’, *Bijdragen en mededelingen over de geschiedenis der Nederlanden*, 4 (1987), 612-613.

⁵⁴ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 107.

⁵⁵ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

⁵⁶ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 107.

⁵⁷ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

2.6 Hoogmoed komt voor de gestage neergang: 1945-1949

Het prestige van de KPB was zo groot dat ze van oktober 1944 tot maart 1947 deel uitmaakte van de opeenvolgende regeringen. Bij de verkiezingen van 1946 wist de partij zelfs 23 zetels te veroveren in het parlement.⁵⁸ In deze periode waren de heropbouw van het land en de bestraffing van collaborateurs zeer belangrijke thema's. De spanningen liepen soms zeer hoog op door de volkswede ten aanzien van collaborateurs en de ontwapening van de, vaak communistische, verzetslieden.⁵⁹ Door zowel binnenlandse als buitenlandse factoren was dit succes van de KPB van relatief korte duur. De neergang begon in 1947 toen de KPB onder druk van haar achterban de regering Huysmans I verliet vanwege de stijgende steenkoolprijzen. Een beslissende factor was het uitbreken van de Koude Oorlog en de daarbij horende demonisering van zowel de Sovjet-Unie als de Belgische communisten. Nadat het fascisme verslagen was werd het communisme de nieuwe grote vijand van het Westen.⁶⁰ De Verenigde Staten van Amerika dreven samen met bondgenoten zoals Groot-Brittannië de West-Europese communisten in het nauw door op economisch vlak het Marshall-plan te lanceren en politiek-militair de 'containment policy' van het Truman-doctrine te implementeren. Bij de verkiezingen van 26 juni 1949 verloor de KPB elf zetels en een jaar later verloor ze er nog eens vijf.⁶¹ Binnen trotskistische beweging werden twee groepen in 1946 herenigd in de *Parti Révolutionnaire des Travailleurs*. De partij kwam amper van de grond en had rond 1950 naar schatting slechts een twintigtal leden.⁶²

2.7 In de aanloop naar langdurige partijvorming: de trotskisten (1950-1969)

In 1950 beslisten de overgebleven trotskisten dat de enige hoop voor de reconstructie van hun beweging lag in het entrisme binnen de voormalige Belgische Werkliedenpartij, die na de Tweede Wereldoorlog herdoopt was tot de Belgische Socialistische Partij (BSP). Met de strategie van het entrisme behaalde de groep in de jaren 1950 enige successen. De grootste verdienste van de strategie was de trotskistische dominantie binnen de jongerenorganisatie van de BSP, de Socialistische Jonge Wacht (SJW), vanaf 1954. Een hoogtepunt van de trotskistische invloed binnen de socialistische partij na de Tweede Wereldoorlog werd bereikt tijdens de algemene stakingen van december 1960 tot januari 1961. De trotskistische stroming binnen de BSP had haar eigen blad *Links/La Gauche*, een belangrijke spreekbuis voor niet-KPB

⁵⁸ HEMMERIJCKX, 'De communistische partijen', 801.

⁵⁹ R., BAUER, *De Lage Landen: een geschiedenis in de spiegel van Europa*, Tielt, 1994, 128-129.

⁶⁰ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

⁶¹ *Verkiezingsdatabase*.

⁶² ALEXANDER, *International Trotskyism*, 107.

geaffilieerde radicaal-linksers.⁶³ Een belangrijk persoon in de naoorlogse periode op de voorgrond kwam binnen deze entristische groep was Ernest Mandel.⁶⁴

Door de bemoedigende vooruitgang van de trotskisten binnen de BSP kwam de beweging in de jaren 1960 in toenemende mate tot spanningen met de partijtop. Hoewel dat de entristen in tegenstelling tot het interbellum, de oorlog en onmiddellijke jaren na de oorlog hun radicale puur-trotskistische taal wisten te temperen, verloochenden ze de ideologie en de Vierde Internationale niet ten dienste van een groeiende invloed. Vanaf 1960 werden er binnen de BSP pogingen ondernomen om de trotskisten buiten de partij te zetten. Een hoogtepunt van de spanningen tussen de trotskisten en de BSP-top kwam er in september 1964 toen er voornamelijk vanuit de Socialistische Jonge Wacht een betoging werd georganiseerd tegen de leiders van de partij. In de maand december van datzelfde jaar werd er tijdens een congres van de socialistische partij een resolutie gestemd die stelde dat associatie met het blad *La Gauche* of *Links* incompatibel was met lidmaatschap van de BSP. De resolutie haalde het met een twee derde van de stemmen.⁶⁵

Een meerderheid van de trotskisten moest de strategie van het entrisme gedwongen verlaten. Na de opkomst van regionalistische partijen in de Belgische politiek was de trotskistische beweging voorstander geworden van het federalisme. De trotskisten organiseerden zich na de uitsluiting uit de BSP dan ook federaal. In een congres besloot de beweging tot de oprichting van drie separate groepen. ‘Links’ werd de naam van de Vlaamse trotskistische organisatie met een gelijknamig partijblad en Ernest Mandel als boegbeeld. In Brussel werd de *Union de la Gauche Socialiste* opgericht. In Wallonië ten slotte werd de *Parti Wallon des Travailleurs* boven de doopvont gehouden. Een significant aandeel van de trotskisten bleef opereren binnen de Belgische Socialistische Partij en de steeds autonomere SJW.⁶⁶ Deze regionalisering van de beweging en het verlaten van de unitaire partijstructuur maakten het mogelijk om vanaf nu meer te focussen op de beweging in haar Vlaamse context naar de geografische afbakening van dit onderzoek.

In Vlaanderen stootte ‘Links’ al redelijk snel op problemen. Een groep die de strategie van entrisme binnen de BSP niet wou verlaten bleef ook het blad *Links* uitbrengen en maakte er een radicaal socialistisch, doch niet langer trotskistisch blad van. De trotskisten brachten vervolgens een nieuwe periodiek uit genaamd ‘Socialistische Stem’. Dit blad kreeg in 1969 een nieuwe naam, *Rood*, die het tot op heden behield eerst als de RAL en later als de SAP. In Vlaanderen kreeg de beweging historisch moeilijker voet aan grond

⁶³ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 107-109.

⁶⁴ J-W., STUTJE, ‘Ernest Mandels kleine oorlog: Revolutionaire socialisten in bezettingstijd, 1940-1945’, *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, 12 (2003), 7, 20 en 28-32.

⁶⁵ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 109-110

⁶⁶ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 109-110

en duurde het tot 1965 tot trotskisten na de uitsluiting tot een nieuwe beweging kwamen; de Socialistische Beweging Vlaanderen. Bij de parlementaire verkiezingen van 1968 werd met slechts negenduizend stemmen door het land heen de zwakte van de beweging blootgelegd. Opvallend binnen het kader van dit onderzoek is wel dat in sommige regio's er nu trotskistische kandidaten waren die op lijsten van de Kommunistische Partij stonden.⁶⁷ Naar alle waarschijnlijkheid was dit voornamelijk te wijten aan de realisatie van de eigen zwakte enerzijds en de destalinisatie die de Sovjet-Unie en per extensie de Komintern en de KPB hadden doorgemaakt na de dood van Josef Stalin en de komst van Nikita Chroesjtjov in 1953. Dit onderzoek toont aan dat ook de komst van de maoïsten geen onbetekenende rol speelde voor de toenadering van de trotskisten tot de KPB vanaf de late jaren 1960.

Evenals het maoïsme maakte de trotskistische beweging in België deel uit van 'Nieuw Links' dat zich zowel keerde tegen de traditionele vijanden van (radicaal-)links zoals onder meer de Verenigde Staten, het imperialisme en het kapitalisme, alsook tegen het communisme dat de Sovjet-Unie uitdroeg. De contestatiebeweging die dergelijke nieuwe linkse ideeën als alternatief voor de bestaande machtsblokken naar voren schoof werd in België voornamelijk gedragen door studenten. Hoewel de studenten na 1968 steeds meer de banden met de arbeidersklasse wilden aanhalen, bleven veelgebruikte slogan zoals "Arbeiders – studenten: één strijd" algemeen genomen holle woorden. Pas rond de jaren 1970 zullen arbeiders met succes gemobiliseerd worden voor de contestataire idee. Hoewel er reeds een aanwezigheid was van studenten op de stakingen van Ford Genk in 1968 en Fabelta Gent in 1969 traden de studenten pas echt op de voorgrond bij de staking van de Limburgse mijnwerkers in januari-februari 1970.⁶⁸ De houding van de verschillende communistische stromingen in België ten aanzien van de vakbond(en) zal later in deze studie uitvoerig geanalyseerd worden.

2.8 De 'grote sprong voorwaarts' voor de maoïsten in België: 1950-1969

Relatief kort na de Tweede Wereldoorlog maakte de Chinese revolutie van de voormalige Republiek China een socialistische Volksrepubliek. De jonge Volksrepubliek zag in de Sovjet-Unie van Stalin haar grote voorbeeld, maar eens Stalin in 1953 overleed, kwam de relatie tussen beide landen in een neerwaartse spiraal terecht. Het publiceren van de Stalinistische misdaden, de inval van het Warschau Pact in Hongarije, de Sovjet weigering om China een kernmacht te laten worden, het gebrek aan steun voor de Chinese bezetting van Tibet in 1959 en de Chinese actieve invloedverruiming in de dekoloniserende Derde Wereld waren enkele van de elementen die een brede wig sloegen tussen de CPSU en de CPC.⁶⁹ Deze toenemende

⁶⁷ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 110-111

⁶⁸ R., HEMMERIJCKX, 'In de geest van mei 68: arbeidersprotest en radicaal militantisme in België', *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, 18 (2007), 166 en 172-173.

⁶⁹ E., MILOU, *Le P.C.B. et la scission "Grippiste" de 1963*, Brussel, 2002, 4.

spanningen werden door beide partijen in een theoretisch kader gegoten. De communistische leider van China, Mao Zedong, verdacht de Sovjet-Unie ervan dat ze na de dood van Stalin een revisionistische koers was ingeslagen die enkel kon eindigen met het herstel van het kapitalisme. Een belangrijke minderheid binnen de KPb volgde die analyse van Mao.⁷⁰ De spanningen tussen China en de Sovjet-Unie bereikten in 1963 een hoogtepunt na de dubbelzinnige houding van respectievelijk China tijdens de Cubaanse raketten crisis en de Sovjet-Unie tijdens de Sino-Indiase oorlog.⁷¹ Het relatief jonge maoïsme stond vanaf 1963 niet langer naast het Sovjetcommunisme, maar er rechtstreeks tegenover.

De Sovjet-Chinese breuk, ook wel het ‘Rode Schisma’ genoemd leidde ook binnen de KPb tot een breuk. Het schisma kwam, zoals dat tussen de Sovjet-Unie en China, er pas na enkele jaren spanningen tussen beide groepen binnen de partij. Onder leiding van de maoïst Jacques Grippa ontstond er binnen de KPb een anti-revisionistische stroming die de partij ertoe trachtte aan te zetten om de lijn van Moskou te verlaten ten voordele van Beijing en Tirana.⁷² Grippa bekleedde binnen de KPb een secundaire functie, maar was wel een invloedrijk figuur.⁷³ Net zoals dat met de trotskisten het geval was ontstond er een hevige polemiek tussen beide communistische stromingen die uiteindelijk leidde tot de afscheuring van de zogenaamde Grippisten in 1963,⁷⁴ naar Jacques Grippa. Deze nieuwe communistische partij naast de KPb adopteerde de naam *Parti Communiste Belge, Marxiste-Léniniste* (PCBML)⁷⁵ en werd door de CPC bijna onmiddellijk erkent als haar Belgische zusterpartij. De PCBML was de eerste door China erkende maoïstische partij in Europa en had haar machtsbasis voornamelijk in Wallonië, meer specifiek in de industriestreek rond Borinage. In Vlaanderen kreeg de PCBML geen voet aan de grond. Daar behoorde het maoïsme vanaf de late jaren 1960 toe aan de linkse studentenbewegingen en het latere AMADA, dat trouwens gedurende haar eerste decennia ondanks wederzijdse uitwisselingen en reizen nog niet werd erkent als zusterpartij door de CPC.⁷⁶

De nieuwe maoïstische communistische partij van Grippa kende weinig electoraal succes.⁷⁷ Aan de Vlaamse zijde rees het maoïsme voornamelijk naar de oppervlakte in het kielzog van de contestatiebeweging van en rond het jaar 1968. Het maoïsme behoorde net zoals het trotskisme tot het zogenaamde ‘Nieuw Links’. De Nieuw Linkse contestatiebeweging werd voornamelijk door jongeren gedragen en zag in ideeën zoals het maoïsme een ‘derde weg’ die haar handen nog niet had vuil had gemaakt zoals de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie. Binnen het Katholiek Vlaams Hoogstudenten Verbond

⁷⁰ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

⁷¹ MILOU, *Le P.C.B. et la scission “Grippiste” de 1963*, 5.

⁷² MILOU, *Le P.C.B. et la scission “Grippiste” de 1963*, 23-25.

⁷³ R.J., ALEXANDER, *Maoism in the developed world*, Westport, 2001, 59-63.

⁷⁴ HEMMERIJCKX, ‘De communistische partijen’, 801.

⁷⁵ D.F., BUSKY, *Communism in history and theory: the European experience*, Westport, 2002, 73.

⁷⁶ ALEXANDER, *Maoism in the developed world*, 59-63.

⁷⁷ *Verkiezingsdatabase en BUELINCKX, Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

(KVHV) zal er zich in de jaren 1960 een steeds uitdrukkelijker radicaal linkse groep zich manifesteren met als boegbeelden onder meer Ludo Martens en Paul Goossens.⁷⁸

De Leuvense contestatie had zich volgens historicus Rik Hemmerijckx voltrokken in twee fasen. De eerste fase rond de slogan ‘Leuven Vlaams’ begon in mei 1966 toen de studenten van de Katholieke Universiteit Leuven de strijd aangingen met het episcopaat en de universitaire autoriteiten. De tweede fase kwam er in mei 1968 toen een nieuwe golf van studenteprotest uitbrak, de regering viel en de Leuvense universiteit werd gesplitst in een aparte Franstalige en een Nederlandstalige universiteit.⁷⁹ Binnen de KVHV ontstond er steeds meer onenigheid zijn tussen rechtse en (radicaal-)linkse studenten. Onder meer Ludo Martens en Paul Goossens behoorden tot deze laatste groep die de communautaire eisen steeds minder belangrijk vonden ten voordele van de antiklerikale en antikapitalistische strijdpunten. Dit conflict leidde uiteindelijk tot de afscheuring van de linkse Studenten Vakbeweging (SVB) van de KVHV in 1967. De SVB had in eerste instantie als hoofddoel om de Leuvense universiteit te democratiseren en organiseerde zich in kleine studiecellen en werkgroepen, die vanuit de facultaire kringen syndicale actie voerden. De SVB stond aan de basis van verschillende studentenstakingen en evolueerde onder invloed van Martens steeds meer naar een marxistische en uiteindelijk maoïstische studentenbeweging.⁸⁰

Maar ook in andere Vlaamse steden, vooral in de andere grote studentestad Gent liet de contestatiebeweging zich gelden. In januari 1969 kwam het in de Gentse textielsector tot een staking voor werkduurverkorting en een stijging van het minimumloon van de vakbond. Zoals dat reeds in Limburg het geval was geweest was er ook bij deze staking een duidelijke aanwezigheid van studenten, maar in tegenstelling tot Limburg was het in Gent beter gelukt om contacten op te bouwen met de arbeiders met de oprichting van de Gentse Maartbeweging (GMB) als indirect gevolg. Martens, die ondertussen uit de Katholieke Universiteit Leuven was gezet na een opruiend artikel omtrent seksualiteit, speelde een leidende rol in de GMB en de Gentse Studentenbeweging (GSB). De GSB volgde net zoals de Leuvense SVB steeds meer een maoïstische koers.⁸¹

⁷⁸ G-R., HORN, ‘The Belgian contribution to global 1968’, *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 35 (2005), 605-606.

⁷⁹ HEMMERIJCKX, ‘In de geest van mei 68’, 164-165.

⁸⁰ W., SEGERS, ‘*Alle Macht aan de Arbeiders*’, ‘1968’ en de inzet voor de arbeiders 1966-1979, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, departement geschiedenis, 2004 (<http://www.npdoc.be/Segers-Ward-intro>).

⁸¹ SEGERS, ‘*Alle Macht aan de Arbeiders*’.

2.9 De conjuncturen van de KPB: 1950-1969

Zoals reeds eerder besproken waren tegen het begin van de jaren 1950 de hoogdagen van de KPB voorbij. Dit betekende niet dat de KPB al haar invloed verloor, maar de partij slaagde er na een korte periode als beleidspartij nooit meer in om opgenomen te worden in een regering. Niet volledig tegen wil en dank wierp de KPB zich op als een oppositiepartij links van de BSP. In de jaren 1950 tot en met 1969 was de KPB onderhevig aan verschillende op- en neergangen op het vlak van populariteit en voedingsbodemp. Zoals reeds vermeld waren onder meer het begin van de Koude Oorlog, de Hongaarse Opstand en de afsplitsing van de maoïsten als remmende gebeurtenissen, maar anderzijds kon de KPB zich manifesteren gedurende de stakingen tegen de eenheidswet en in de contestatiebeweging.

Op 25 juni 1950 staken troepen van het communistische Noord-Korea de grens met het kapitalistische zuiden over en begonnen zo de Koreaanse oorlog die *de facto* duurde tot 1953. De KPB verzette zich luidkeels tegen de interventie van de Verenigde Naties onder leiding van de Verenigde Staten in het conflict. De Koreaanse Oorlog, waarbinnen ook Belgische troepen vochten aan Zuid-Koreaanse zijde, zorgde internationaal en ook in België voor een intensivering van de Koude Oorlog. Het anticommunisme won in België aan invloed en leidde tot dreigbrieven en zelfs verschillende pogingen om het hoofdkwartier van de KPB aan de Stalingradlaan in Brussel op te blazen. De staatsveiligheid trachtte in deze periode de KPB te infiltreren en de leden te intimideren of misleiden. De moord op Julien Lahaut, die bij de eedaflegging van koning Boudewijn ‘*Vive la république*’ had gescandeerd, vormde een zeker hoogtepunt van het Belgische anticommunisme. Ook de regeringen speelden hierop in door in 1951 een koninklijk besluit af te kondigen dat ambtenaren verbood om lid te zijn van de KPB.⁸²

De KPB zag zienderogen hoe de partij na het spectaculaire hoogtepunt midden en eind jaren 1940 aan invloed moesten inboeten. De KPB-leiding formuleerde een remedie tegen deze neergang aan de hand van een reeks hervormingen. In het Elfde Nationaal Congres van de KPB in 1954, een jaar na de dood van Stalin, werd er afgestapt van het ‘dogmatisch marxisme-leninisme’. Daarnaast werd de oude leiding afgezet ten voordele van een jongere, meer dynamische groep. Het was deze groep die gedurende de chronologische afbakening van dit onderzoek de touwtjes in handen had binnen de partij. De nieuwe leiding zal de politieke lijn herformuleren en de hand reiken naar de Belgische Socialistische Partij en de socialistische vakbond ABVV. De politieke strategie van het frontisme zal later in deze studie uitgebreid behandeld worden. De partijwerking werd gedemocratiseerd en nam termen als ‘proletarische revolutie’ en ‘dictatuur van het proletariaat’ steeds minder in de mond om uiteindelijk vanaf 1964 de typische leninistische begrippen niet

⁸² BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

meer te gebruiken.⁸³ De KPB creëerde hierdoor een voedingsbodem voor de andere twee radicaal-linkse stromingen die zich vooral in de jaren 1960 ontwikkelden.

Tijdens het congres van 1954 had de KPB al een destalinisatie *avant la lettre* doorgevoerd waardoor deze in België minder hard aankwam dan voor communistische partijen in andere landen. Toch zal er ook binnen de KPB weerstand zijn tegen de openlijke kritiek op Stalin, voornamelijk vanuit Waalse hoek. In het kader van de destalinisatie in de Sovjet-Unie brak Hongarije met het Warschau Pact, met een bloedige interventie van de Sovjet-Unie tot gevolg. Niettegenstaande dat de KPB alle moeite deed om de opstand af te schilderen als contrarevolutionair weigerde de KPB-leiding om de Sovjetinterventie te veroordelen, wat een golf van desillusie met zich meebracht. Sommige leden, waaronder enkele vooraanstaande, verlieten uit protest de partij. Globaal gezien bracht de destalinisatie volgens Buelinckx het communisme in een legitimiteitscrisis vermits decennialang de verheerlijking van Stalin een bindend element was binnen de communistische beweging. Het blootleggen van de groteske misdaden van Stalin bracht de hele machtsstructuur in meer of mindere mate aan het wankelen in alle West-Europese communistische partijen.⁸⁴

In de jaren 1960-1961 kreeg de Kommunistische Partij weer even de wind in de zeilen dankzij haar aanwezigheid in de algemene staking tegen de ‘Eenheidswet’. Gedurende deze troebele jaren versterkte de KPB haar banden met, vooral de militante, ABVV’ers en ACV’ers. Hoewel de dogma’s werden verzwakt bleef de KPB geloven in de klassenstrijd die zich volgens de marxistische analyse recht voor haar ogen afspeelde. In de tweede helft van de jaren 1960 zullen in het Limburgse steenkoolbekken verschillende steenkoolmijnen worden gesloten met een groot sociaal conflict tot gevolg. Toen in januari 1966 twee stakende mijnwerkers het leven verloren door toedoen van de Rijkswacht was de woede groot, zeker omdat de Rijkswacht onder bevel stond van de socialistische minister van binnenlandse zaken, Alfons Vranckx.⁸⁵ Electoraal gezien speelde dit in het voordeel van de KPB.⁸⁶

Zoals reeds vermeld leidde de maoïstische dissidentie binnen de KPB uiteindelijk tot een afscheiding en een interne verzwakking van de partij. De afscheiding van de maoïstische groep van Jacques Grippa speelde wel in het voordeel van de KPB vermits het nu kritiek kon hebben op het communisme in China zonder daarbij met interne strubbelingen geconfronteerd te worden. De KPB bleef een bondgenoot van de Sovjet-Unie hoewel deze laatste in 1968 de internationale communistische beweging weer voor een legitimiteitscrisis stelde. Na de Hongaarse Opstand had de KPB zich op internationaal vlak geprofileerd als een vredespartij die in de Sovjet-Unie een vredelievende macht zag die zich verzette tegen de

⁸³ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

⁸⁴ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

⁸⁵ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

⁸⁶ *Verkiezingsdatabase*.

oorlogszuchtige imperialistische Verenigde Staten. De Praagse Lente in Tsjecho-Slowakije hield alweer een Sovjetinvasie in van een land dat een onafhankelijker koers wou voeren.⁸⁷ Net zoals Hongarije in 1954 wilden de hervormers in Tsjecho-Slowakije niet volledig breken met het communisme, maar het hervormen en democratiseren.⁸⁸ Deze keer veroordeelde de KPB, onder aansturing van de jonge garde, de militaire inval van de Sovjet-Unie en het Warschau Pact. Dit werd de KPB niet in dank afgenomen door de oude garde binnen de partij die de Praagse Lente, net zoals de Hongaarse Opstand, zag als een offensief van rechtse krachten dat met alle middelen bestreden moest worden. Ook van andere zusterpartijen, met als voornaamste de CPSU, kreeg de KPB heel wat kritiek. Onder druk van zowel het buitenland als de, voornamelijk Waalse, basis zal de KPB wat haar buitenlandse lijn betreft terug dichterbij de Sovjet-Unie aansluiten. Eind jaren 1960, begin jaren 1970 hanteerde de KPB de term ‘kritische solidariteit’ ten aanzien van de Sovjet-Unie en diens cliëntstaten. Er kon nu beperkte kritiek zijn, maar de realisaties van het Sovjetcommunisme bleven het omvattende kader. Ook de communautaire problemen van die periode lieten de interne keuken van de KPB niet ongemoeid.⁸⁹

Zoals in de meeste West-Europese landen waar aan het einde van de jaren 1960 de contestatiebeweging de bestaande machtsstructuren aanklaagde stond ook in België de KPB kritisch ten aanzien van de geradicaliseerde studenten. Het marxisme had onder jonge Westerse intellectuelen een nieuwe aantrekkingskracht gekregen, maar aan de hand van dit marxisme zetten deze zich ook af tegen het Sovjetcommunisme en hingen ze de diverse ‘Nieuw Linkse’ ideologieën aan zoals trotskisme en maoïsme.⁹⁰ Specifiek in België werd de KPB vanuit uiterst linkse hoek geconfronteerd met de trotskisten van de Socialistische Jonge Wacht en de maoïsten van Alle Macht Aan De Arbeiders.

2.10 De opstand van de arbeidersklasse? De sociaaleconomische conflicten: 1969-1972

Hier volgt een overzicht van de sociaaleconomische conflicten tussen 1969 en 1972. Het was in deze context dat naast de reeds ingewerkte KPB, de trotskistische SJW/RAL en het maoïstische AMADA zich manifesteerden en afbakenden. Dit deel schetst de historische context rond het ontstaan van AMADA en de RAL als langdurige communistische bewegingen en later partijen, naast de KPB. De praktische breuklijnen tussen de drie komen in de volgende hoofdstukken naar voren.

De eerste grote staking die uitbrak binnen de chronologische afbakening van dit onderzoek was die in het metaalbedrijf Caterpillar te Gosselies in december 1969. Hoewel deze en eerdere stakingen in de jaren 1960 reeds grote groepen mensen wist te mobiliseren werd volgens historicus Rik Hemmerijckx

⁸⁷ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

⁸⁸ E., HOBSBAWM, *Age of Extremes: the short twentieth century*, London, 1994, 420.

⁸⁹ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

⁹⁰ HOBSBAWM, *Age of Extremes*, 444-449.

tijdens de Limburgse mijnwerkersstaking van januari-februari 1970 een nieuw sociaal klimaat gecreëerd. Deze staking was spontaan en duurde maar liefst 44 dagen, waarna er een compromis werd bereikt tussen de stakers en de werkgevers. De Limburgse mijnstaking was volgens Hemmerijckx het begin van een ware stakingsgolf die tot 1973 duurde. “Michelin te St. Pieters Leeuw (februari en juni 1970), Ford Genk (februari 1970), Forges de Clabecq (juni 1970), Cockerill Yards te Hoboken (april-juli 1970), Citroën te Vorst (november 1970), Vieille Montagne te Balen (januari-maart 1971), scheepswerven Boel te Temse (september-oktober 1971), Tessenderlo Chimie [sic] (januari-maart 1972)” waren enkele van de belangrijkste sociaaleconomische conflicten van deze periode. Toch moest het belang van die stakingen volgens Hemmerijckx niet overschat worden. In tegenstelling tot Frankrijk of Italië kwam het in België tussen 1969 en 1972 nooit tot een veralgemeende staking en bleven de conflicten lokale aangelegenheden.

De stakingen onderscheidden zich van eerdere door hun spontaan karakter en het feit dat ze zich voordeden in sectoren met een bescheiden syndicale traditie. Hemmerijckx besloot aan de hand van enquêtes dat zo’n tachtig procent van de stakingen spontaan waren en dus zonder goedkeuring van de vakbonden. Nog een belangrijk element was de rol die werd gespeeld door jonge arbeiders en migranten. Algemeen genomen waren dit onderbetaalde, weinig gekwalificeerde groepen die niet echt gebonden waren aan de syndicale discipline, of zelfs niet gesyndiceerd waren.⁹¹ Hierdoor waren ze vatbaarder voor spontane acties en het antisyndicale discours van AMADA.

Op 8 januari 1970 werd Mijnwerkersmacht opgericht in het kielzog van de spontane staking in het Limburgse steenkoolbekken vanaf 5 januari 1970. Reeds bij de aanvang van deze staking trachtten een aantal leden van de SVB en de GSB om de theorie van het marxisme-leninisme in combinatie met het denken van Mao te verbinden met de praktijk in het kader van de revolutionaire strijd in België. De ideologische leider van deze groep was Ludo Martens. Aanvankelijk was Mijnwerkersmacht volgens historicus Ward Segers ideologisch verdeeld in twee groepen:

“Enerzijds waren er een aantal studenten bij, die vanuit hun ideologische verbondenheid met de Chinese culturele revolutie stelden dat de arbeider ten strijde trekken moest tegen het patronaat. Anderzijds werd Mijnwerkersmacht bevolkt door mijnwerkers, “enkele vooral jongere en ongeschoolde mijnwerkers” volgens het Kolendirectorium.”⁹²

Hoewel Mijnwerkersmacht aanvankelijk niet uitgesproken maoïstisch was, won onder ideologisch leiderschap van Ludo Martens, de leer van Mao sterk aan invloed. Verschillende studenten, niet enkel met een SVB of GSB achtergrond, vervoegden Mijnwerkersmacht en gingen in de mijnen werken om beter in contact te staan met de kompels en hun boodschap te verspreiden. Dergelijke strategie werd ook toegepast

⁹¹ HEMMERIJCKX, ‘In de geest van mei 68’, 167-169.

⁹² SEGERS, ‘*Alle Macht aan de Arbeiders*’.

in fabrieken waar de maoïsten zich organiseerden onder de naam Arbeidersmacht'. Uiteindelijk kwam er in 1970 een nationale bundeling onder de naam Alle Macht Aan de Arbeiders.⁹³

Langs trotskistische zijde was de Socialistische Jonge Wacht, die zoals vermeld in 1965 uit de Belgische Socialistische Partij gezet was, de belangrijkste aanwezige studentengroepering. De SJW beschikt op dat moment over enkele kernen aan de universiteit van Brussel en Gent, maar numeriek vertegenwoordigden zij slechts enkele honderden leden. Desalniettemin slaagde deze groep erin om zich te manifesteren gedurende de Limburgse mijnwerkersstakingen en zullen ze zelfs in het stakercomité worden opgenomen.⁹⁴ Net zoals AMADA omschreef de SJW zichzelf van 1969 tot en met 1970 als een 'revolutionaire voorhoedepartij in opbouw'.⁹⁵ De opbouwende fase van de partij kwam ten einde op 30 mei 1971 met de start van het stichtingscongres van de RAL. Deze laatste was een fusie van de SJW, de *Parti Wallon des Travailleurs* en de *Union de la Gauche Socialiste*.⁹⁶

In tegenstelling tot het latere AMADA was de KPB reeds goed ingeworteld in de vakbeweging. Toch was de partij volgens Hemmerijckx "nog maar een schaduw van de grote partij die zij bij de bevrijding geweest was. Op parlementair vlak stelde zij niet meer zo veel voor". In die hoedanigheid ondervond de KPB een sterke concurrentie van AMADA en de SJW/RAL, die vooral de jongeren wisten te bekoren. Toch was de KPB erin geslaagd om in bepaalde industriële sectoren haar invloed te behouden en kon ze in haar traditionele bastions nog wegen op het respectievelijk conflict. Binnen de chronologische afbakening van dit onderzoek verliest de KPB haar monopoliepositie als radicaal-linkse partij in België.⁹⁷ Vanaf 1969-1972 zal er in Vlaanderen een blijvende concurrentie bestaan aan de linkerflank van de KPB.

2.11 Besluit

Het is in België, net zoals in andere landen, problematisch om te spreken over 'de communistische beweging' vermits de onderlinge verdeeldheid zeer acut was. De realiteit was dat na een korte periode van door de Sovjet-Unie opgelegde eenheid na 1928 tot op heden het Belgisch communistisch landschap een gebroken en verdeeld landschap was. Tijdens het interbellum kon de KPB weliswaar aan invloed winnen door het wantrouwen vanuit de bevolking ten aanzien van de liberale democratie, maar bleef het een significante tegenwind krijgen van de onderling verdeelde trotskistische groeperingen die ondanks electorale tegenslagen zich op kleinere schaal wel wisten te manifesteren in bepaalde geïndustrialiseerde gebieden. Tijdens de Tweede Wereldoorlog en vooral na de invasie van Duitsland en diens bondgenoten in

⁹³ SEGERS, "Alle Macht aan de Arbeiders".

⁹⁴ HEMMERIJCKX, 'In de geest van mei 68', 173

⁹⁵ F., VERCAMMEN, 'het sjw-kongres: een eerste omvorming', *Rood* (9 januari 1970), 2-4 en M., SMET, 'een nieuwe voorhoede binnen de arbeidersklasse', *Rood* (26 juni 1970), 1-3.

⁹⁶ S.N., 'de arbeiders aan de macht: revolutionaire militanten stichten ral', *Rood* (4 juni 1971), 1.

⁹⁷ HEMMERIJCKX, 'In de geest van mei 68', 178.

de Sovjet-Unie speelde de KPB een belangrijke rol in het verzet terwijl de trotskistische beweging daar amper in slaagde en zwaar te lijden had onder het repressieve karakter van de Duitse bezetting. In de jaren direct na de Tweede Wereldoorlog beleefde de KPB haar hoogdagen en werd ze enkele keren in de regering opgenomen terwijl de trotskistische beweging op sterven na dood was. In de jaren 1950-1960 kende de KPB, mits enkele relatief beperkte heroplevingen, een gestage neergang kennen die, zoals de Belgische communistische traditie het wou, gekenmerkt werd door interne strubbelingen. Terwijl de trotskisten zich binnen de Socialistische Partij heropbouwden, kwamen de maoïsten midden jaren 1960 tot een nieuwe onafhankelijke beweging los van de KPB. In Vlaanderen werd de maoïstische beweging voornamelijk gedragen worden door studenten. De trotskistische beweging, die in deze periode de controle over de SJW wist te veroveren, werd uit de BSP gezet en ging met eveneens voornamelijk jongeren onafhankelijk de strijd aan.

3. De strijd der theorieën

Deze studie heeft zoals reeds vermeld als doel de verdeeldheid van radicaallinks tussen 1969 en 1972 in Vlaanderen te duiden aan de hand van praktische criteria. In dit onderzoek krijgen de puur politiek-filosofische en ideologische theorieën een secundaire plaats toegekend. De ervaring leert echter dat achter elke praktische, strategische beslissing van één van de partijen een theorie schuilt conform met de communistische stroming waartoe ze behoort. Vandaar dat in dit hoofdstuk op een zo bondig mogelijke manier de drie grote theorieën uiteengezet zullen worden zonder de complexiteit hiervan onrecht aan te doen. Deze drie grote theorieën zijn in de voorgeschiedenis al meermaals aan bod gekomen: het trotskisme, maoïsme en sovjetcommunisme. Om de drie verschillende stromingen te duiden worden enkel de belangrijkste theoretische breuklijnen vergeleken. Dit deel gaat uit van een basiskennis van het marxisme en de grote theoretici bij de lezer.

3.1 Trotskisme

Trotski interpreteerde het marxisme als inherent internationalistisch, zoals dat voor de meeste communisten van het eerste uur het geval was. Marx voorspelde dat de revoluties in de geïndustrialiseerde landen zouden plaats vinden omdat hierin het kapitalisme zijn hoogtepunt zou kennen, wat meteen een gunstig sociaaleconomisch klimaat moest scheppen voor een revolutie van de georganiseerde arbeidersmassa. De klassenstrijd tegen de kapitalisten moest volgens Marx gewonnen worden door de arbeiders die collectief de controle moesten verwerven over de productiemiddelen. Die middelen konden vervolgens gericht

worden op de noden van de bevolking.⁹⁸ Trotski was van mening dat dit enkel mogelijk was als de proletarische revolutie wereldwijd zou plaatsvinden: “*Revoluton was global or it was nothing*”. Het startpunt van die wereldwijde revolutie lag volgens Marx in het geïndustrialiseerde Europa. Toen de Russische revolutie uitbrak in 1917 was de verspreiding van de revolutie naar de industrielanden volgens de groep rond Trotski een noodzaak voor het slagen ervan.⁹⁹

Trotski leek in die hoedanigheid het meest aan te sluiten bij het originele marxisme, maar in werkelijkheid bleef de revolutie beperkt tot de Sovjet-Unie zelf. De revolutie in Duitsland had gefaald en allerhande opstoten in de rest van Europa hadden geen duurzaam succes. De voorspelde laatste oncontroleerbare crisis van het kapitalisme die tijdens en na de Eerste Wereldoorlog moest plaatsvinden bleef relatief beperkt. Trotski werd vervolgens met een nieuw vraagstuk geconfronteerd. De revolutie had plaatsgevonden in Rusland, een feodaal land van voornamelijk boeren met relatief weinig industrie. Volgens de leer van Marx waren er vier stadia die een samenleving doorheen haar bestaan zou doormaken: van feodaal, naar kapitalistisch, naar socialistisch om uiteindelijk te arriveren in het finale communistische stadium. De Russische samenleving had het kapitalistische stadium overgeslagen en was meteen van het feodale naar het socialistische gegaan. Trotski verrichtte hevig studiewerk om dit vraagstuk op te lossen en formuleerde zijn antwoord aan de hand van een herdefiniëring van het marxistisch begrip ‘permanente revolutie’.

De theorie van de permanente revolutie werd een belangrijke hoeksteen van de trotskistische stroming. Marx bleef vaag over wat de permanente revolutie inhield. Volgens de invulling van Trotski bestond het begrip uit drie aspecten. Het eerste aspect was de constatacie dat in een pre-industriële samenleving, zoals in Rusland, de burgerij te zwak was. Daarom zou deze laatste eerder een alliantie aangaan met reactionaire krachten die het feodalisme trachtten te behouden. De burgerij moest in die context geen liberale democratische revolutie opstarten die het gevaar liep om door de socialisten gekaapt te worden. Maar volgens de marxistische leer was een liberale democratische revolutie van de burgerij een noodzakelijke voorganger van de socialistische revolutie. In achtergestelde landen zou de transitie naar de democratie noodzakelijkerwijs verlopen via de weg van de dictatuur van het proletariaat. Het proletariaat onder leiding van de communistische partij moest in een eerste fase de rol van de burgerij overnemen en in die hoedanigheid de democratie installeren en het land herverdelen. In tegenstelling tot geïndustrialiseerde landen waar de democratische fase ettelijke decennia kon duren, was het in landen zoals Rusland enkel een korte overgangperiode. De Februarirevolutie in Rusland werd gezien als een burgerlijke-democratische

⁹⁸ K., MARX en F., ENGELS, *The Communist Manifesto: a road map to history's most important political document*, red. GASPER, P., Chicago, 2005, 24-27.

⁹⁹ W., THOMPSON, *The left in history: revolution and reform in Twentieth-Century Politics*, Londen en Chicago, 1996, 160.

revolutie, die volgens Trotski er niet in was geslaagd om het land grondig te hervormen. In die hoedanigheid moest de socialistische revolutie in het model van Trotski zo snel mogelijk volgen op de burgerlijke en dat gebeurde volgens zijn analyse met de Oktoberrevolutie. De proletarische revolutie werd gekenmerkt door het afschaffen van privébezit, nationalisaties en dergelijke.

Het tweede aspect van de permanente revolutie had te maken met de socialistische revolutie *an sich*. De revolutie zorgde volgens Trotski voor een voortdurende transformatie van de sociale relaties wat onvermijdelijk zou leiden tot conflicten tussen verschillende sociale groepen. Het permanente karakter van het begrip werd in dit aspect duidelijk. Trotski sprak over verschillende revoluties, revolutie op economisch vlak, wetenschappelijk vlak, moreel vlak, familiaal vlak, *et cetera*. Deze revoluties moeten volgens Trotski permanent gevoerd worden om de overwinning op de reactionaire krachten te verzekeren. Een laatste aspect van het trotskistische begrip benadrukte nog harder het permanente aspect. Voor trotskisten begon een revolutie dan vanuit een nationale context van een specifiek land, maar kan het nooit succesvol zijn als die geïsoleerd bleef in dat land. Internationalisme was geen abstract principe voor Trotski, maar een theoretische en politieke reflectie van het karakter van de wereldeconomie, de globale ontwikkeling van productiekrachten en de wereldwijde klassenstrijd.¹⁰⁰

Nadat Trotski de machtsstrijd met Stalin had verloren moest hij noodgedwongen de Sovjet-Unie verlaten. Desalniettemin zette hij zijn politiek-theoretische polemieken met Stalin in alle hevigheid verder. Naarmate dat de tijd vorderde werd de Komintern steeds meer een machtsinstrument van Stalin ter verdediging van de Sovjet-Unie. Voor de trotskisten was de Komintern altijd een middel geweest om de wereldwijde permanente revolutie te coördineren. Pogingen vanuit trotskistische hoek om de Derde Internationale te veroveren bleken vruchteloos. Als reactie richtte Trotski in ballingschap in 1938 de Vierde Internationale op die hij leidde tot hij uiteindelijk in Mexico door een agent van Stalin werd vermoord in 1940.¹⁰¹

3.2 Stalinisme en Sovjetcommunisme

Hoewel onder Nikita Chroesjtsjov na de dood van Stalin in 1953 de destalinisatie werd ingezet bleef de Sovjet-Unie theoretisch dezelfde lijn volgen ten aanzien van de theorie van permanente revolutie en internationalisme. Meer pragmatische politici in de Sovjet-Unie, waaronder de Georgiër Jozef Stalin, schoven na het uitblijven van de globale revolutie, ooit het voornaamste streefdoel, in 1924-1925 het concept op de lange baan. Stalin werkte samen met Nikolai Bukharin in de tweede helft van de jaren 1920

¹⁰⁰ L., TROTSKI, *The permanent revolution & results and prospects*, CHATTOPADHYAY, K., BANERJEE, A. en SAUROBIJAY, S. red., Delhi, 2005, 105-112.

¹⁰¹ THOMPSON, *The left in history*, 160-166.

de theorie van ‘socialisme in één land’ uit als antwoord op de trotskistische invulling van de permanente revolutie.

Het concept kreeg hevige kritiek te verduren van de trotskisten waarbij er werd verwezen naar de schrijfsels van Marx en Engels die meenden dat het socialisme in één land onmogelijk was en het internationalisme inherent aan de communistische ideologie. Stalin en zijn entourage losten dit op door te stellen dat de theses van Marx en Engels geschreven waren in een “tijdperk van pre-monopoliekapitalisme” en de theorie van socialisme in één land aangepast was aan de toenmalige historische context. In zijn werk ‘Over de grondslagen van het leninisme’ zette Stalin zijn theorie verder uiteen en probeerde hij zijn lezers ervan te overtuigen dat ze verder bouwde op de leer van de in 1924 gestorven Lenin. Trotskisten waren ervan overtuigd dat Lenin veeleer voor Trotski’s permanente revolutie had gekozen, wat leidde tot hevige debatten. Stalin maakte een theoretisch onderscheid tussen de overwinning van het socialisme of de overwinning van de socialistische constructie in één land enerzijds en de ultieme wereldwijde overwinning van het socialisme anderzijds. Volgens Stalin was zijn theorie op die manier verankerd in de leninistische internationalistische traditie, maar moest er eerst intern orde op zaken worden gesteld.¹⁰²

Tijdens en na de dood van Stalin werd de Sovjet-Unie gekenmerkt door een enorm uitgebreide bureaucratie. Trotski was geen voorstander van de groeiende bureaucratisering van de Sovjet-Unie, maar zag het als een noodzakelijk kwaad om het land te redden van de totale degeneratie. Hij betichtte andere prominente communistische leiders zoals Stalin ervan dat ze de bureaucratie exploiteerden ten dienste van hun carrière, machtslust en financiële verrijking. Deze zogenaamde ‘contrarevolutionairen’ moesten volgens Trotski tot elke prijs verwijderd worden uit het staatsapparaat, dat volgens hem enkel diende om de chaotische overgangperiode te beheren.¹⁰³ Stalin weerlegde deze kritiek met de stelling dat de partij een leidende rol moest spelen tijdens de dictatuur van het proletariaat en er een exhaustief staatsapparaat nodig was die de partij ondersteunde.¹⁰⁴ Een sterk uitgebouwde bureaucratie diende volgens Stalin als instrument voor de klassenstrijd:

“The dying of the state takes place not through the weakening of state power, but through its maximum strengthening, necessary in order to kill off the rudiments of the dying classes and to organise the defence against the capitalist encirclement.”¹⁰⁵

¹⁰² E., VAN REE, *The political thought of Joseph Stalin: a study in Twentieth Century revolutionary patriotism*, Londen, 2002, 84-95.

¹⁰³ THOMPSON, *The left in history*, 160-166.

¹⁰⁴ B., D’MELLO, What is Maoism?, *Economic and political weekly*, 44 (2009), 43.

¹⁰⁵ VAN REE, *The political thought of Joseph Stalin*, 136-138.

3.3 Maoïsme

Maoïsme wordt vaak gezien als de Chinese versie van stalinisme met een rurale insteek. De waarheid is natuurlijk complexer, al is het wel correct om te stellen dat het elementen bezit die gegroeid zijn uit de specifieke Chinese context. Door de belangrijke rol van internationalisme in de communistische ideologieën kunnen sovjetcommunisme en zeker trotskisme bezwaarlijk Russische producten genoemd worden, maar ze hebben zich wel aangepast aan de Russische context zoals maoïsme dat ook deed voor de Chinese. Het marxisme kreeg in China pas aanhang nadat de Russische bolsjewistische revolutie een succes bleek te zijn. Lenin had aan de wereld getoond dat de originele marxistische leer aangepast kon worden aan de condities van een amper geïndustrialiseerd land. Lenin raakte echter nooit de basiscomponenten van het marxisme zoals dialectisch materialisme of de leidende rol van het proletariaat. Voor Mao Zedong was het marxisme eerder het theoretisch kader en een goede rechtvaardiging voor de revolutie, maar in de Chinese context was het nutteloos als praktische richtlijn.¹⁰⁶ Volgens historicus Rik De Coninck was er sprake van een zelfopgelegd isolement van de Chinese communisten, die zoveel mogelijk externe invloeden trachtten te weren.¹⁰⁷ Het marxisme was dan ook opgebouwd uit een analyse van het Europese kapitalisme.¹⁰⁸ “*Mao’s major contribution to communist theory was to develop a theoretical justification for the building of and rule by a Communist party in a ‘semi-colonial, semi-feudal society comprising mainly peasants and petty bourgeoisie’.*”¹⁰⁹

In de late jaren 1930 sprak Mao over de ‘sinificatie van het marxisme’, de universele marxistische theorie werd geïntegreerd in de concrete praktijk van de Chinese samenleving en revolutie.¹¹⁰ Mao en de Chinese ideologen rondom hem wezen de theorie van de permanente revolutie zoals die werd ingevuld door Trotski. De maoïstische definitie van de permanente revolutie zal worden geformuleerd in de ‘theorie van de permanente revolutie onder de dictatuur van het proletariaat’.¹¹¹ Marx’ theorie van de vier stages werd getransponeerd op China, met een nadrukkelijker ononderbroken revolutie als link tussen de verschillende opvolgende stadia. De revolutie van 1911 had volgens de maoïsten een einde gemaakt aan het feodale stadium en was het begin van de burgerlijke democratie in China. Gesteund door de marxistische leer begon er relatief snel een zeer langdurige en bloedige socialistische revolutie. In tegenstelling tot Lenin, Trotski en Stalin was de belangrijkste rol in deze revolutie niet weggelegd voor de arbeidersklasse, maar voor arme

¹⁰⁶ S., ERCKEL, *Maoism: The divergences between Maoism and Classical Marxist thought*, Norderstedt, 2008, 3-6.

¹⁰⁷ R., DE CONINCK, *Strijd der theorieën*, e-mail, 2 juni 2014.

¹⁰⁸ ERCKEL, *Maoism: The divergences between Maoism and Classical Marxist thought*, 3-6.

¹⁰⁹ L., HOLMES, *Communism: a very short introduction*, Oxford, 2009, 13.

¹¹⁰ N., KNIGHT, ‘The form of Mao Zedong’s ‘Sinificant of Marxism’’, *The Australian Journal of Chinese Affairs*, 9 (1983), 17.

¹¹¹ S.R., SCHRAM, ‘Mao Tse-Tung and the Theory of the permanent revolution, 1958-69’, *The China Quarterly*, 46 (1971), 243.

boeren. Dankzij de radicale landhervormingen en collectivisaties verkreeg de Chinese Communistische Partij de steun van de boerenmassa. Vanuit verschillende ‘basis gebieden’ moest er dan getracht worden om de stedelijke massa’s te winnen door een soort nationalistisch discours te propageren dat werd ondersteund door een fervent anti-imperialisme binnen een marxistisch kader.¹¹²

Deze sterke nadruk op anti-imperialisme maakte het maoïsme zeer populair in de Derde Wereld en de Derde Wereld-beweging. Maar Mao stond veel dichterbij Stalin en zijn socialisme in één land dan bij de permanente revolutie van Trotski. De Chinese Communistische Partij steunde de nationale bevrijdingslegers in de Derde Wereld, maar was in tegenstelling tot Trotski van mening dat revoluties niet geëxporteerd konden worden. Het was aan de direct betrokken bevolking van het specifieke land om zichzelf te bevrijden.¹¹³

Inzake de uitbouw van de bureaucratie deelde Mao de mening van Stalin dat deze goed uitgebouwd moest zijn om zo garant te kunnen staan voor het behoud en de bescherming van de revolutie en de evolutie naar een socialistisch en uiteindelijk communistisch systeem. Mao zag wel het gevaar dat opportunisten in hun streven naar macht zich konden ingraven in de bureaucratie om vervolgens zelf de heersende elite te worden. Dit moest worden vermeden door een constante mobilisatie van de bevolking tegen dergelijke tendensen.¹¹⁴ Een grote kritiek van Mao op de Sovjet-Unie was dat sinds de dood van Stalin in 1953 het revolutionaire enthousiasme en de revolutionaire wil in het land amper nog werden gestimuleerd vanuit de staat. Revitalisering van de revolutionaire geest waren volgens Mao een noodzaak voor het slagen ervan. Onder meer de ‘Grote sprong voorwaarts’ en de ‘Culturele revolutie’ zijn voorbeelden van pogingen om de revolutie nieuw leven in te blazen.¹¹⁵

3.4 Besluit

De uren die de marxistische theoretici van de verschillende communistische ideologieën hadden gespendeerd in het neerschrijven van de inhoud en de contouren van hun specifieke stroming waren ontelbaar. De dynamiek die de drie communistische stromingen doormaakten vanaf hun geboorte tot op heden leert dat in retrospectief het trotskisme de minst succesvolle was van de drie. In tegenstelling tot het maoïsme en het sovjetcommunisme is er historisch gezien geen enkel land geweest dat de trotskistische leer als staatsideologie heeft geadopteerd. Dat gaf de trotskisten de mogelijkheid om de banner van het internationalisme hoog te houden. Het stalinisme, het hieruit vloeiende sovjetcommunisme en maoïsme

¹¹² D’MELLO, What is Maoism?, 46-47.

¹¹³ J.F., MELBY, ‘Maoism as a World Force’, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 402 (1972), 26-31.

¹¹⁴ D’MELLO, What is Maoism?, 47.

¹¹⁵ MELBY, ‘Maoism as a World Force’, 31-32.

werden wel geconfronteerd met het socialistische staatsbouwen. Vanuit een zeker pragmatisme omarmde Stalin, en later Mao, de theorie van socialisme in één land. Trotski vulde het klassieke marxistische begrip permanente revolutie in als een voortdurende strijd op alle mogelijke fronten die zo snel mogelijk het wereldwijde proletariaat moest betrekken in een globale revolutie. Volgens Stalin en Mao kon dit enkel gebeuren als er eerst intern orde op zaken werd gesteld. Zowel Trotski, Stalin als Mao zagen in de bureaucratie een noodzakelijk kwaad dat moest worden uitgezuiverd van diegenen die de revolutie wilden corrumperen. Dit hoofdstuk is bedoeld om beknopt de voornaamste breuklijnen tussen de drie stromingen aan te geven. Binnen het bewust beperkte bestek van dit hoofdstuk zijn zeker niet alle breuklijnen aan bod gekomen en er is soms kort door de bocht gegaan, maar om alle nuances en details aan te geven is er in deze studie geen ruimte.

4. De strategische keuze: infiltratie, op eigen kracht of één groot front?

In dit hoofdstuk worden de breuklijnen tussen de drie partijen inzake twee belangrijke politieke strategieën onderzocht. Deze strategieën zijn respectievelijk het entrisme en het frontisme. De geschiedenis en het belang van beide strategieën kwamen in het eerste hoofdstuk reeds uitgebreid aan bod. Beide strategieën worden opgenomen in één hoofdstuk omwille van hun inherente gemeenschappelijke noemer: de verdeeldheid van linkse krachten beperken of zelfs ongedaan maken. De entristische strategie wil dit bereiken door infiltratie binnen een grotere en bredere groepering terwijl het frontisme een samenwerkingsverband wil tussen verschillende onafhankelijke partijen. Omwille van de duidelijkheid en de structuur van dit onderzoek behandelt dit deel uitsluitend de toepassing van de strategieën in de partijpolitiek. Tot op heden bestaat er binnen de historiografie van de communistische bewegingen in België geen wetenschappelijke studie rond de geschiedenis van het entrisme. Deze, weliswaar complexe, geschiedenis is voer voor verder onderzoek. Entrisme en frontisme vanuit de partijen met betrekking tot andere organisaties, zoals de vakbewegingen, worden in een ander hoofdstuk behandeld.

4.1 De steeds minder belangrijke strategie van het entrisme

In dit onderdeel worden de standpunten van de drie communistische partijen ten aanzien van de strategie van entrisme onder de loep genomen. Geen van de onderzochte partijen zijn binnen de chronologische afbakening van dit onderzoek nog entristisch, maar het historisch belang van de strategie voor de Belgische communistische bewegingen dwingt ertoe om er alsnog een stuk aan te wijden. De strategie van het entrisme kende in België reeds een lange voorgeschiedenis. Het communisme in België had zijn eerste volwaardige manifestatie binnen de Belgische Werkliedenpartij. Het communisme in België is dus van oorsprong in zekere zin entristisch *avant la lettre*. Op dat moment was het entrisme echter nog geen

uitgesproken strategie van de communisten, maar was het eerder uit noodzaak en bij gebrek aan een sterke communistische partij. In 1921 kwam er op bevel van Moskou een einde aan het officieuze entrisme en werd de KPB opgericht die er tot 1928 in slaagde om alle significante communistische krachten in België te verenigen. De breuk tussen Stalin en Trotski bracht een interne crisis teweeg binnen de KPB waarbij de trotskistische stroming het onderspit delfde en zich, deels gedwongen, afscheurde. Nadat Trotski de machtsstrijd met Stalin in de Sovjet-Unie verloren had werkte hij nieuwe strategieën uit voor de trotskisten of ‘internationale communisten’. Eén daarvan was het entrisme. Trotski stelde dat zijn geestverwanten er beter aan deden om de stalinistische KPB te verlaten en haar zo te verzwakken. De volgende stap was om de bestaande socialistische partij te infiltreren en binnen deze partij een eigen structuur uit te bouwen om intern aan invloed te winnen. Het einddoel van de strategie was dat, in het geval van België, de BWP van binnenuit werd getransformeerd naar een marxistische partij van trotskistische strekking. Hoewel de trotskistische beweging in België nooit in dit opzet geslaagd is, heeft ze doorheen haar entristisch bestaan haar invloed binnen de socialistische partij sporadisch kunnen vergroten, vooral in tijden van sociaaleconomisch conflict. Die invloedverrijking was echter niet duurzaam en algemeen gesproken bleef de trotskistische beweging binnen de socialistische partij na de Tweede Wereldoorlog marginaal.¹¹⁶ Het kan geargumenteerd worden dat de maoïsten onder leiding van Jacques Grippa eind jaren 1950 tot hun afsplitsing in 1964 binnen de KPB een vorm van entrisme uitvoerden, maar in dit geval was er veeleer sprake van een organisch gegroeide substroming binnen de KPB die quasi onmiddellijk in conflict kwam met de partijlijn.¹¹⁷

Een groot struikelblok was de permanente verdeeldheid binnen de trotskistische beweging. Sommigen waren voorstander van het entrisme terwijl de SJW/RAL vanaf 1965 een onafhankelijke koers predikte los van de socialistische partij.¹¹⁸ Met partijvorming als criterium voor de selectie van communistische groeperingen vielen de overgebleven communisten binnen de BSP tussen 1969 en 1972 buiten de thematische afbakening van dit onderzoek. Deze groep zal in dit onderzoek niet verder besproken worden en leek geen significante rol te spelen binnen de BSP tussen 1969 en 1972.

Gezien AMADA, de KPB en de RAL alle drie een onafhankelijke koers voerden tussen 1969 en 1972 en de overgebleven entristen binnen de BSP buiten het bestek van dit onderzoek vallen lijkt er op het eerste gezicht weinig te zeggen over de strategie. De drie partijen wezen die expliciet af. Voor de SJW en de hieruit gegroeide RAL, was het duidelijk: “de toekomst voor het socialisme ligt buiten de Belgische Socialistische Partij”.¹¹⁹ Op 20 en 21 december 1969 vond het ‘Nationaal Kongres van de Socialistische

¹¹⁶ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 91-109.

¹¹⁷ HEMMERIJCKX, ‘In de geest van mei 68’, 176-177.

¹¹⁸ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 91-113.

¹¹⁹ S.N., ‘het bsp kongres’, *Rood* (26 december 1969), 1-2.

Jonge Wacht' plaats. Dit congres vertrok vanuit de vaststelling dat de SJW sinds zij in 1965 de BSP verliet een radicale wijziging had gekend op politiek, organisatorisch en methodologisch vlak. De periode 1965-1969 werd volgens François Vercammen, redacteur van *Rood*, gekenmerkt door een "koortsachtig zoeken naar deze vernieuwing die we politiek kunnen samenvatten als het uitroeien van de sociaal-demokratische resten binnen de organisatie." Tijdens dit tweedaagse congres werkte de SJW-leiding een nieuwe 'Centrale Politieke Resolutie' uit die bestond uit drie nieuwe statuten: het aannemen van een revolutionaire theorie, het begin van een grondige analyse van het Belgische kapitalisme en de weg naar de opbouw van "de revolutionaire arbeiderspartij in België". De SJW ruilde de strategie van het entrisme tegen de "strategie en tactiek voor de opbouw van een revolutionaire partij" met de trotskistische theorie van wereldrevolutie als omliggend kader. De SJW trachtte zich om te vormen van een linkse studentenorganisatie naar een voorhoedebeweging opgemaakt uit strijdvaardige militanten die werkte aan de opbouw van een revolutionaire massapartij. "De SJW heeft aldus op een onherroepelijke manier het kamp van de sociaal-demokratie verlaten voor dat van het revolutionaire marxisme."¹²⁰ De opbouw van een onafhankelijke revolutionaire massapartij naast de BSP en de KPB werd gefinaliseerd met het begin van het stichtingscongres van de RAL op 30 mei 1971.¹²¹

Vermits AMADA en de maoïstische beweging in België geen verleden hadden met een entristische traditie zoals de trotskistische beweging werd er over deze strategie niet geschreven in het blad *Alle Macht Aan De Arbeiders*. Wel benadrukte de leiding van AMADA vanaf 1970 meermaals dat zij, net zoals de SJW, de ambitie had om een onafhankelijke revolutionaire voorhoedepartij te stichten met een strakke eigen politieke lijn. In de eerste edities van *Alle Macht Aan De Arbeiders* stelde de partij het duidelijk: "om de revolutie te maken moet er een revolutionaire partij zijn". De noodzaak van dergelijke partij werd door AMADA ondersteund met een citaat van Stalin: "Hieruit volgt de noodzakelijkheid van een nieuwe partij, een strijdbare partij, een revolutionaire partij die dapper genoeg is om de proletariërs in de strijd om de macht aan te voeren... Zonder een dergelijke partij valt er niet aan de omverwerping van het imperialisme en aan de verovering van de diktatuur van het proletariaat te denken". Stalins ideeën over de vooraanstaande rol van de communistische partij dienden als theoretisch kader en legitimeerde het bestaan van AMADA naast de KPB. In het partijblad werd de lezer de vraag gesteld: "Zouden wij onze taak in de wereldrevolutie van de arbeidersklasse kunnen volbrengen, onder de leiding van een laffe, kruipende en vervallen partij zoals de revisionistische 'Kommunistiese' Partij?". Het antwoord was duidelijk: "Zeker niet! 'Dat betekent zichzelf tot hopeloze vertwijfeling en tot de onvermijdelijke nederlaag veroordelen.' – zo zei Stalin". Volgens de maoïstische analyse van AMADA was de belangrijkste ervaring van de internationale

¹²⁰ F., VERCAMMEN, 'het sjw-kongres: een eerste omvorming', *Rood* (9 januari 1970), 2-4.

¹²¹ S.N., 'de arbeiders aan de macht: revolutionaire militanten stichten ral', *Rood* (4 juni 1971), 1.

communistische beweging dat de ontwikkeling en de overwinning van de revolutie afhingen van het bestaan van een sterke revolutionaire arbeiderspartij.¹²² Het grote belang van de partij als “voorhoede-afdeling van de arbeidersklasse” maakte het partijbeeld van AMADA zeer exclusief. Die exclusiviteit maakte samenwerking met andere marxistische groeperingen zeer moeilijk en de strategie van entrisme onmogelijk.

4.2 Frontisme: de eenheid der progressieve krachten

In de bestaande historiografie rond de KPB onderkenden eerdere onderzoekers twee relatief lange periodes waarin de KPB actief opriep om een breder links front te vormen dat niet enkel uit communisten, maar ook uit sociaaldemocraten, socialisten en zelfs progressieve christendemocraten mocht bestaan. De eerste periode waarin dergelijke oproep werd geuit was in de tweede helft van de jaren 1930 toen de KPB inzette op de eerder besproken ‘Volksfrontpolitiek’. Het was toen de internationale context die dit mogelijk maakte. Moskou zag, uit vrees voor de opkomst van extreemrechts doorheen Europa, niet langer de sociaaldemocraten, volgens het discours van Stalin ‘sociaal-fascisten’, maar de rechtse fascisten als grote vijand. De opkomst van fascistische en fascistoïde regimes en bewegingen in Europa rechtvaardigde een breed links front ten nadele van theoretische zuiverheid. Ook de tweede periode waarin vanuit de KPB werd opgeroepen tot frontisme was enkel mogelijk dankzij de internationale omstandigheden. Na de dood van Stalin in 1953 kregen de verschillende Europese communistische partijen steeds meer vrijheid ten aanzien van Moskou en de Komintern.¹²³ Wanneer BSP-voorzitter Leo Collard in 1969 opriep tot de vorming van een ‘progressief front’ had de KPB, hoewel nog steeds trouw aan de Sovjet-Unie, wel al wat autonomie weten te verwerven. Reeds eind jaren 1950 bestonden er binnen de KPB groepen die frontvorming met de BSP aanhingen, maar na de oproep van Collard geraakte de mogelijkheid van dergelijke strategie in een stroomversnelling.¹²⁴

4.2.a Het antwoord van de KPB op de oproep van Leo Collard

Jan Debrouwere, hoofdredacteur van *De Rode Vaan*, reageerde in zijn partijblad positief op de oproep van Leo Collard: “En: ‘Links wordt gevormd door allen die ervan overtuigd zijn dat de vooruitgang, de vrijheid en de gelijkheid slechts woorden zullen blijven, als men de sociale structuren niet hervormt’. Het is niet moeilijk zich daarmee akkoord te verklaren.”¹²⁵ Debrouwere speelde in heel het debat over frontisme, waarbinnen hij zich vooral richtte naar de BSP, in naam van de KPB een voortrekkersrol. Bij aanvang

¹²² S.N., ‘om de revolutie te maken moet er een revolutionaire partij zijn’, *Alle Macht aan de Arbeiders* (april 1971), 8-9.

¹²³ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

¹²⁴ M., DRUMAUX, ‘Operatie 11.10.70 ingezet: Tegenmacht en democratie’, *De Rode Vaan* (28 mei 1970), 3.

¹²⁵ J., DEBROUWERE, ‘Nu Collard het debat opent’, *De Rode Vaan* (8 mei 1969), 3.

reageerde de KPB sceptisch op de inclusie van de christendemocraten, niet omdat ze de verruiming die de Christenen Volkspartij (CVP) en dan vooral haar progressieve jongeren vleugel en syndicale afdeling niet inzag, maar omdat de rechtse vleugel van de CVP volgens haar te machtig was om dit te verwezenlijken.¹²⁶

Waarom was de KPB zo'n voorstander van de vorming van een groot links eenheidsfront? De belangrijkste reden hiervoor wordt duidelijk wanneer er dieper gekeken wordt naar de electorale evolutie van de partij sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog. Aan het einde van de jaren 1940 waren de electorale hoogdagen van de KPB voorgoed voorbij. Vanaf dan was de partij veroordeeld tot de rol van oppositiepartij die electoraal gezien, mits wat relatief beperkte heropflakkingen in de jaren 1960, een gestage neergang kende. Bij de verkiezingen van 31 maart 1968 wist de partij nog maar 3,2% van de Belgische kiezers te overtuigen, goed voor vijf zetels in het parlement. De verkiezingen die hierop volgden op 7 november 1971, zo'n twee jaar na de oproep van Collard, brachten niet veel beterschap. In Vlaanderen haalde de KP 1,28%, goed voor één zetel in het parlement, en in Franstalig België haalde de PC 1,74% en dus vier zetels.¹²⁷ Met dergelijke percentages kon een partij moeilijk wegen op het beleid, vandaar dat een bondgenootschap met onder meer de veel grotere BSP zeker geen overbodige luxe was.

Meer inhoudelijk formuleerde de KPB de voornaamste strijdpunten die volgens hun een voorttrekkersrol moesten spelen binnen het nieuwe front. Debrouwere formuleerde de strijdpunten als volgt:

“Wat staat aan de orde? De demokratizering der staatsinstellingen, met politieke macht voor gemeenschappen. De strijd voor arbeiderskontrolle, die de waarborg is voor het antikapitalistische karakter der ekonomische struktuurhervormingen. De demokratizering van het onderwijs. De herovering van de Belgische onafhankelijkheid op buitenlands gebied. Jawel, de NATO... De demokratizering der fiskaliteit,. Jawel, de BTW... En de linkse frontvorming tegen de volop aan de gang zijnde hergroepering van rechts, in al haar aspekten... Dat veronderstelt én van de socialisten, én van de christendemokratie, een klaar en duidelijke stelling kiezen tegen de huidige regeringspolitiek. Dat veronderstelt dat men van dat stelling kiezen tevens de konsekwenties aanvaardt. Op die basis is de linkse hergroepering mogelijk, niet als wensdroom, maar als een nieuw politiek feit.”¹²⁸

Daar waar er in de achterban van de BSP en zelfs in de progressieve vleugel van de CVP misschien wel animo bestond voor een dergelijk strijdprogramma was de grote uitdaging ongetwijfeld de respectievelijke partijtoppen hiervan te overtuigen. De moeilijkheid was dat het programma enerzijds elementen bevatte die

¹²⁶ J., DEBROUWERE, ‘Nu Collard het debat opent’, *Rode Vaan* (8 mei 1969), 3 en J., DEBROUWERE, ‘Te veel en te weinig?’, *Rode Vaan* (15 mei 1969), 3 en J., DEBROUWERE, ‘De vaagheid dient slechts de rechtsen!’, *Rode Vaan* (22 mei 1969), 3.

¹²⁷ *Verkiezingsdatabase*.

¹²⁸ DEBROUWERE, ‘Nu Collard het debat opent’, 3.

wel degelijk populair waren in de bredere linkse milieus, zoals de democratisering van het onderwijs, maar anderzijds ook moeilijk verzoenbare punten zoals voorgestelde unilaterale onvoorwaardelijke terugtrekking uit de NAVO.

De vorming van een links eenheidsfront blijft een ambitie van de KPB doorheen de chronologische afbakening van dit onderzoek. De nuance moet echter gemaakt worden dat vanaf 1970 het enthousiasme hieromtrent gestaag, maar duidelijk afnam. Dit had voornamelijk te maken met het feit dat er vanuit de BSP verschillende signalen kwamen. De BSP'ers die zich uitspraken voor een eenheidsfront, zoals Collard, bleven bijzonder vaag over wat dergelijk front juist moest inhouden. Het voornaamste struikelblok was echter dat enkele prominenten binnen de BSP ofwel geen voorstander waren van het eenheidsfront, ofwel voorstander waren van zo'n front, maar dan zonder de KPB. Om deze onduidelijkheden te overstijgen had de KPB verschillende keren opgeroepen tot een open debat tussen beide partijen.¹²⁹ De KPB voelde zich gesterkt door het feit dat op het congres van de BSP een meerderheid van de militanten stemde voor een deelname aan dergelijk eenheidsfront.¹³⁰ Hoewel er in deze periode veel discussie was omtrent frontvorming en meer concreet een front tussen de BSP en de KPB woedde het debat vooral tussen fervente voor- en tegenstanders.¹³¹

Hoewel het uiteindelijk nooit tot een verenigd electoraal front kwam tussen de KPB en de BSP had de oproep toch nog een praktisch resultaat. In 1970 werd in *De Rode Vaan* de oprichting van 'Tegenmacht' geproclameerd.¹³² Tegenmacht was een concept dat deel uitmaakte van een nieuwe "revolutionaire strategie" van de KPB die was aangepast aan de politieke realiteit. Tegenmacht moest een organisatie zijn van progressieven die als een soort 'Derde Macht' haar oplossingen voor bepaalde problemen in de praktijk zette. Bijvoorbeeld door een bepaalde infrastructuur op eigen initiatief te herstellen omdat de overheid het naliet. Op die manier zag de bevolking het alternatief van de progressieven in de praktijk gebracht worden.¹³³ Opvallend was dat met de aanname van deze strategie er ook een erkenning bleek te zijn van de SJW. Daar waar in 1969 amper een woord werd gerept over de SJW, riep Jongkommunist Jacques 'Jacky' Nagels in een artikel de trotskisten op om deel te nemen aan Tegenmacht. Dit onderstreepte nogmaals dat het water minder diep was tussen de KPB en de trotskistische SJW dan tussen de KPB en het maoïstische AMADA. Bij deze oproep moet wel de nuance worden gemaakt dat Tegenmacht geen verzameling wilde zijn van KPB en SJW militanten maar deel uitmaakte van een "uiterst soepele uiterst brede politiek van

¹²⁹ J., DEBROUWERE, 'Met Open Kaart', *De Rode Vaan* (1 januari 1970), 3 en DEBROUWERE, 'Te veel en te weinig?', 3 en DEBROUWERE, 'De vaagheid dient slechts de rechtsen!', 3.

¹³⁰ DRUMAUX, 'Operatie 11.10.70 ingezet', 3.

¹³¹ DEBROUWERE, 'Met Open Kaart', 3.

¹³² J., NAGELS, 'Een revolutionaire strategie organiseren van tegenmacht', *De Rode Vaan* (19 maart 1970), 18.

¹³³ M., DRUMAUX, 'Tegenmacht en democratie', *Rode Vaan*, nr. 22, 49ste jaargang, 28 mei 1970, 3 en E., CORIJN, 'de gemeenteverkiezingen en de arbeidersstrijd', *Rood* (11 september 1970), 1-3.

bondgenootschappen”.¹³⁴ Toenmalig partijvoorzitter Marc Drumaux richtte zich voornamelijk tot de “100.000 syndikale militanten van het ABVV en het ACV die zich nog steeds tussen hamer en aambeeld bevinden, tussen de patronale diktatuur en de wil der arbeiders”.¹³⁵

Tegenmacht vertrok vanuit de overtuiging dat er een soort generatieconflict bestond waarbij de toenmalige jongerengeneratie zich radicaal afzette tegen de gevestigde waarden en het politiek systeem van haar ouders. De nieuwe generatie werd volgens de KPB gekenmerkt door een antikapitalistische tendens die zich veruitwendigde in allerhande protesten omtrent allerhande thema’s zoals de dekolonisatie, democratisering van het onderwijs, *et cetera*. Het eerste en voornaamste doel van Tegenmacht was dan ook om een revolutionair alternatief te bieden aan de “integratiepolitiek van het kapitaal”. Maar binnen deze antikapitalistische tendens liepen jongeren volgens de KPB het gevaar om in één van de gauchistische of anarchistische stromingen terecht te komen.

“Terzelfdertijd betekent deze strategie een aanvallend en positief antwoord op het gauchisme, het anarchisme... Inderdaad, het is dikwijls weinig doeltreffend het gauchisme aan te klagen in het abstrakte, om het frontaal aan te vallen. In iedere jongere, in iedere intellektueel, sluimert een gauchist. LATEN WE HEM VOORAL NIET WAKKER MAKEN. Laat ons trachten de massa’s te winnen voor een revolutionair tegen-programma, laten wij in de actie het bewijs leveren dat wij wisseloplossingen hebben... en het gauchisme zal zijn greep op de massa verliezen.”¹³⁶

Het tot stand komen van Tegenmacht kan dus gezien worden als een tegenaanval vanuit de KPB tegen het gauchisme, maar in tegenstelling tot eerdere vermeldingen van gauchisten in *De Rode Vaan*¹³⁷ gaat het hier voornamelijk over de maoïsten. Wederom worden de trotskisten gezien als inherent ‘anders’, maar desalniettemin de “leer van Lenin waardig”¹³⁸ in tegenstelling tot AMADA.

Op 11 oktober 1970 vonden gemeenteraadsverkiezingen plaats die voor de KPB een grote nederlaag betekenden. Deze verkiezingen, die algemeen genomen gewonnen werden door rechtse en/of regionalistische partijen, zette de KPB ertoe aan haar politieke strategie grondig te analyseren. Vier dagen na de verkiezingen zei Debrouwere in *De Rode Vaan*: “de linkse frontvorming? Ongetwijfeld liggen nu de kaarten anders. Toch zullen we zo snel mogelijk het gesprek moeten hervatten met die linksen en democraten in BSP, ABVV en christendemocratie, die voor de gedachte der direkte democratie en der linkse oppositie vatbaar zijn”.¹³⁹ Tegenmacht werd ondanks de grootse ambities in de postelelectorale analyse

¹³⁴ NAGELS, ‘Een revolutionaire strategie organiseren van tegenmacht’, 18.

¹³⁵ DRUMAUX, ‘Operatie 11.10.70 ingezet’, 3.

¹³⁶ NAGELS, ‘Een revolutionaire strategie organiseren van tegenmacht’, 18.

¹³⁷ Enkele voorbeelden: J., DEBROUWERE, ‘Bedenkingen na 9 maart’, *Rode Vaan* (13 maart 1969), 3 en M., DRUMAUX, ‘Voor een nieuwe ontwikkeling van het internationalisme’, *Rode Vaan* (19 juni 1969), 7-8 en K., CALLIAUW,

‘Mijnwerkersstaking met grootse allures! Algemene vergaderingen gesindkeerden nu!’, *Rode Vaan* (22 januari 1970), 6.

¹³⁸ H., PIQUEUR, ‘de studenten in de staking van Limburg’, *Rode Vaan* (19 februari 1970), 19.

¹³⁹ J., DEBROUWERE, ‘de les van 11.10.70’, *Rode Vaan* (15 oktober 1970), 3.

van het Centraal Komitee van de KPB negatief beoordeeld. Het concept was volgens de KPB-top nog te abstract geformuleerd en moest meer in de praktijk worden gezet. Tegenmacht moest een derde front worden voor progressieve krachten naast de twee bestaande fronten: de “eisenstrijd” en de “kiesstrijd”.

Ondanks deze analyse vormde Tegenmacht ook na verkiezingen nooit een machtig eenheidsfront. Na de electorale tegenslag kreeg de strategie van het frontisme een secundaire plaats. De KPB stelde vast dat, vooral de ‘rechtse vleugel’ van, de BSP zich weigerachtig bleef opstellen ten aanzien van een eenheidsfront en dat deze houding uiteindelijk de hele strategie ondermijnde.¹⁴⁰ Naast het gefaalde frontisme werd er ook geopperd om de partijstructuren moderner te maken door hen te federaliseren, de propaganda minder ingewikkeld en toegankelijker te maken en nieuwe actievormen te ontwikkelen, naast de reeds bestaande. Deze inzichten moesten de partij sterker maken om te kunnen wegen in een mogelijk nieuw front.¹⁴¹ De KPB-leiding kreeg in de hierop volgende maanden de kritiek dat ze na deze analyse de idee Tegenmacht verwaarloosd had. Ondanks enkele pogingen om Tegenmacht nieuw leven in te blazen¹⁴² zal deze binnen de chronologische afbakening van dit onderzoek geen significante rol meer spelen. Ook het frontisme in het algemeen verloor zijn prominente rol in het partijdebat over de toekomst van de KPB en de arbeidersbeweging in België. Al blijft de partij doorheen de chronologische afbakening van deze studie wel voorstander van een progressief eenheidsfront.¹⁴³ Na 1970-1971 evolueerde het discours van de KPB naar meer polemiek tegenover AMADA en de SJW/RAL en bleek een frontistische samenwerking tussen de drie radicaallinkse partijen steeds verder weg.

4.2.b Het antwoord van AMADA en de SJW/RAL op het frontisme

Het progressief front dat de KPB trachtte te bekomen kreeg hevige kritiek van zowel de SJW/RAL als AMADA. Redacteur François Vercammen verweet in *Rood* dat de KPB haar strijdpunten en dus ook haar idealen had verzwakt om de BSP naar de mond te kunnen praten. De BSP kreeg bovendien de beschuldiging dat ze steeds meer naar het rechtse politieke spectrum was opgeschoven.¹⁴⁴ De KPB misleidde volgens de SJW/RAL haar achterban door deze verschuiving naar rechts te negeren en wanhopig “alle links positieve kanten van de BSP” in de verf te zetten om het front te rechtvaardigen.¹⁴⁵ Na de verkiezingsnederlaag van de KPB tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 1970 kwam de SJW tot de conclusie dat het frontisme en Tegenmacht electoraal gefaald hadden. Die beoordeling deelde ze met de KPB, maar de analyse

¹⁴⁰ S.N., ‘Dokument ter voorbereiding van het XXe Kongres der Kommunistische Partij van België’, *Rode Vaan* (7 januari 1971), 5-7.

¹⁴¹ S.N., ‘De K.P.B. trekt de besluiten uit de gemeenteraadsverkiezingen’, *Rode Vaan* (5 november 1970), 5-7.

¹⁴² M., DRUMAUX, ‘Perspektieven van de klassenstrijd in België. De akte van de kommunisten’, *Rode Vaan* (25 maart 1971), 17.

¹⁴³ S.N., ‘K.P.B. bereid tot eenheid met alle progressisten’, *Rode Vaan* (24 juni 1971), 4.

¹⁴⁴ F., VERCAMMEN, ‘wat met de k.p.?’ , *Rood* (29 januari 1971), 4-5.

¹⁴⁵ S.N., ‘het bsp kongres’, 1-2.

verschilde grondig. Zoals eerder vermeld besloot het Centraal Komitee van de KPB dat de nederlaag veroorzaakt was doordat het eenheidsfront en Tegenmacht nog niet voldoende in de praktijk waren gebracht. De analyse van de SJW luidde echter dat het frontisme en Tegenmacht geen geloofwaardig verhaal naar buiten brachten.¹⁴⁶ Zowel voor als na de gemeenteraadsverkiezingen was de SJW van mening dat de KPB het reformisme en opportunisme volledig omarmde en haar standpunten afzwakte ten voordele van een alliantie met de BSP.

“De poging van de K.P. om ten alle prijze met de B.S.P. samen te werken heeft haar verhinderd om in nieuwe bedrijven bij jongere arbeiders aansluiting te vinden. Niet alleen de revolutionaire studenten hebben hieruit de konklusie getrokken dat de K.P. niet langer een revolutionaire partij is. Zelfs de doorsnee arbeider die doorgaans KP stemt uit misnoegen voor de BSP-politiek, heeft bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen niet veel verschil meer gezien tussen B.S.P. en K.P. Waarom voor een kleine reformistische partij stemmen, als er een grotere en dus efficiëntere partij bestaat?”¹⁴⁷

De trotskisten waren ervan overtuigd dat deze strategie bijdroeg tot de interne crisis bij de KPB omdat de gewone militant deze brede alliantie niet kon smaken.¹⁴⁸ Het standpunt van de SJW/RAL ten aanzien van de strategie van het frontisme van de KPB was duidelijk. Dergelijke strategieën hebben een opportunistische inborst en leiden tot een verloochening van de partijideologie door het matigen van de standpunten. Zoals François Vercammen het formuleerde: “de BSP-leiding is veel rechtser geworden zodat men heel wat sociaal-demokratisch water in zijn kommunistische wijn moet doen.”¹⁴⁹

Vanuit AMADA kwam er nog hardere taal ten aanzien van de strategie van het frontisme. Aan het einde van het deel over entrisme werd in dit onderzoek reeds de exclusiviteit van de ideologie van AMADA benadrukt. Bij AMADA lag de grote nadruk op een voorhoedepartij die bestuurd werd door een kleine kern van voornamelijk arbeiders en enkele intellectuelen die dan volgens haar de wezenlijke belangen van de arbeidersklasse zouden uitdrukken. Elke afwijking van de maoïstische wereldvisie werd door AMADA hevig bekampt. Een verzwakking van de eigen standpunten ten voordele van een breder bondgenootschap ondermijnde volgens AMADA de kracht van de partij en in die hoedanigheid de kracht van de revolutie.¹⁵⁰ Net zoals dit het geval was bij de strategie van het entrisme verkoos en verheerlijkte de partij de theoretische zuiverheid ten nadele van de strategie van het frontisme. In het blad *Alle Macht Aan De Arbeiders* werden de pogingen tot toenadering van de KPB naar de BSP en andere progressieve krachten afgedaan als

¹⁴⁶ G., DESOLRE, ‘de k.p.b. na de gemeenteraadsverkiezingen’, *Rood* (2 november 1970), 3.

¹⁴⁷ VERCAMMEN, ‘wat met de k.p.?’ , 4-5.

¹⁴⁸ F.V., ‘de k.j.-antwerpen, los van de k.p.’, *Rood* (31 oktober 1969), 3.

¹⁴⁹ VERCAMMEN, ‘wat met de k.p.?’ , 5.

¹⁵⁰ S.N., ‘om de revolutie te maken moet er een revolutionaire partij zijn’, 8-9 en S.N., ‘de revolutionaire partij is de hoogste vorm van organisatie van de arbeidersklasse’, *Alle Macht aan de arbeiders* (mei 1971), 14-15.

collaboratie met kapitalistische krachten.¹⁵¹ Niet enkel theoretisch, maar ook in de praktijk werd het frontisme van de KPB als verderfelijk gezien. Het was volgens AMADA een middel van de “revisionisten” om de krachten te bundelen met als doel het kapitalisme in stand te houden en de “echte revolutionairen” te saboteren. In hun eigen woorden: “Het is een ‘frontvorming’ met de BSP-leiders en de rechtse syndikale leiders, een frontvorming van alle tegenstanders van de socialistiese revolutie en de diktatuur van het proletariaat.”¹⁵²

4.3 Besluit

In dit hoofdstuk zijn twee belangrijke strategieën van de communistische bewegingen aan bod gekomen binnen hun Belgische context van 1969 tot 1972. Het entrisme werd tijdens de chronologische afbakening van deze studie niet beoefend door de onderzochte partijen. De KPB zag zich als de enige waardige communistische partij in België en zag het heil in een partijgebonden samenwerking met andere linkse progressieve krachten, niet in het entrisme. In de praktijk geraakte het gehoopte eenheidsfront ondanks het initieel enthousiasme en de vele debatten niet van de grond. De SJW/RAL had zich in 1965 afgescheurd van de BSP en had zo de strategie van het entrisme verlaten ten voordele van een onafhankelijke koers die moest leiden tot de oprichting van een revolutionaire marxistische voorhoedepartij. De SJW stond duidelijk niet volledig afkerig ten aanzien van deelname aan het frontistisch-geïnspireerde Tegenmacht, maar verweet de KPB deze laatste in de vergeetput te stoppen. Ook AMADA maakte aanspraak op de titel van revolutionaire voorhoedepartij, maar onderscheidde zich van de SJW/RAL door nog harder en minder genuanceerd alle vormen van ideologische afzwakking ten voordele van entrisme binnen een grotere partij of een eenheidsfront te vervloeken.

5. De participatie in de parlementaire democratie

“Wij kiezen niet, wij strijden!”¹⁵³

Met deze strijdlustige woorden kopten de maoïsten van AMADA op 5 oktober 1970 hun eerste partijblad, *Alle Macht Aan de Arbeiders*. Zes dagen later vonden de gemeenteraadsverkiezingen plaats die voor de KPB een negatief resultaat genereerde. Binnen de chronologische afbakening van deze studie vond naast de gemeenteraadsverkiezingen nog een tweede verkiezing plaats op 7 november 1971 voor de provincieraden, de kamer en de senaat. De KPB nam als enige van de drie onderzochte partijen deel aan de

¹⁵¹ S.N., ‘Bekaert: de “linkse” volksmisleiders van de k.p.-leiding werpen het masker af!’, *Alle Macht aan de arbeiders*, (3 januari 1972), 6.

¹⁵² S.N., ‘hoe de revisionisten van de kp-leiding vruchteloos poogden de betoging voor solidariteit met de indochinese volkeren te saboteren’, *Alle Macht aan de arbeiders* (15 november 1972), 7.

¹⁵³ S.N., ‘Gemeenteraadsverkiezingen wij kiezen niet wij strijden!’, *Alle Macht Aan De arbeiders* (5 oktober 1970), 2-3.

verkiezingen tussen 1969 en 1972. AMADA nam voor het eerst deel in 1974 en de RAL deed dit pas vanaf 1977.¹⁵⁴ De verkiezingen werden in deze periode gedomineerd door communautaire en sociaaleconomische breuklijnen.¹⁵⁵ In dit hoofdstuk werd onderzocht waarom de KPB wel en de andere twee partijen niet deelnamen aan de verkiezingen en wat de standpunten van AMADA en de SJW/RAL waren ten aanzien van de deelname van de KPB.

5.1 “Nee aan het verkiezingskarnaval”

De provinciale en federale verkiezingen van 7 november 1971 waren vervroegde verkiezingen die normaal gezien waren gepland voor april 1972. Onder meer de toenemende communautaire spanningen en het onderlinge conflict tussen de regeringspartijen BSP en CVP/PSC leidden tot een ontbinding van de regering en prompte nieuwe verkiezingen.¹⁵⁶ AMADA zag in deze verkiezingen een strategie van ‘het kapitaal’ om diens rijkdom te vergroten ten koste van de arbeidersklasse. De maoïsten proclameerden in *Alle Macht Aan De Arbeiders* dat na de verkiezingen allerlei antisociale maatregelen de kop op zouden steken.

“Na de ‘verkiezingen’ willen de partijen van het kapitaal de lawine van de prijsstijgingen loslaten... de belastingen opnieuw drasties verhogen... de afbreek van de sociale zekerheid versterkt doordrijven... de miljarden die ze aan het groot-kapitaal schenken sterk opdrijven... de loon-diktatuur doorvoeren.”¹⁵⁷ De partij laat zich niet in met de communautaire perikelen en blijkt die eerder te zien als afleiding voor het volk terwijl ‘het kapitaal’ zich versterkt. “Deze verkiezingen zijn vervroegd omdat de grote partijen van het kapitaal, CVP en BSP, de handen willen vrij hebben”.¹⁵⁸

Met deze kritiek is reeds een belangrijke reden voor de onthouding bij de verkiezingen blootgelegd. Volgens de analyse van de maoïsten waren de verkiezingen, alle diverse standpunten van de verschillende partijen ter zijde, een dekmantel voor de machtsversterking van de kapitalisten. Maar hoe stonden ze vanuit deze analyse ten aanzien van de deelname van de KPB aan de verkiezingen? Het was reeds eerder in deze studie aan bod gekomen dat de KPB volgens AMADA een revisionistische partij was, de naam communisme onwaardig is. Het feit dat de KPB deelnam aan deze verkiezingen betekende voor de maoïsten een bevestiging van deze these. “Alle macht aan de Arbeiders wil een revolutionaire partij opbouwen. Wij

¹⁵⁴ HEMMERIJCKX, ‘In de geest van mei 68’, 177.

¹⁵⁵ BLOM en LAMBERTS, *Geschiedenis van de Nederlanden*, 307-308

¹⁵⁶ S., VRIELYNCK, *ODIS – Database voor Intermediaire Structuren*, ‘André Cools’ en S.N., ‘neen aan de verkiezingskarnaval’, *Alle Macht aan de arbeiders* (5 oktober 1971), 1-3 en BLOM en LAMBERTS, *Geschiedenis van de Nederlanden*, 306-309.

¹⁵⁷ S.N., ‘waarom willen de partijen van het kapitaal vervroegde verkiezingen?’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (oktober 1971), 2-3.

¹⁵⁸ S.N., ‘waarom zegt ‘alle macht aan de arbeiders’: neen aan het verkiezingskarnaval’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (4 november 1971), 4-5.

willen geen “oppositie-partij” zoals de Volksunie of de Kommunistiese partij die het spel meespelen met de burgerlijke politiekers die onze zozegde democratie willen ‘verbeteren’.”¹⁵⁹ De KPB zou aan de hand van de “theorie van de ‘verbetering’ en de ‘demokratisering’ van het kapitalisties uitbuiterssysteem” de leer van Marx, Engels, Lenin, Stalin en Mao verraden en de arbeidersrevolutie verloochenen.¹⁶⁰

Vanuit de overtuiging dat de KPB geïntegreerd was in het kapitalistisch systeem riep AMADA op om, wegens de opkomstplicht, blanco te stemmen zowel bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1970¹⁶¹ als de provinciale en federale verkiezingen van 1971.¹⁶² Aan de hand van deze strategie hadden de maoïsten de mogelijkheid om na de verkiezingen van 7 november 1971 “de overwinning van de blanco-stemmen” op te eisen.¹⁶³ Een significante minderheid van de Belgisch bevolking, algemeen genomen zo’n 8%, had inderdaad blanco of ongeldig gestemd. Dit was een gevoelige stijging ten aanzien van de laatste provinciale en federale verkiezingen, zo’n 1%, maar deze tendens toeschrijven aan de oproep van AMADA is een brug te ver. Hun latere uitslagen maakten duidelijk dat ze slechts over een beperkte electorale achterban beschikte, beperkter dan het aantal blanco stemmen.¹⁶⁴ De oproep om blanco te stemmen was een duidelijk standpunt tegen de parlementaire democratie die volgens AMADA inherent niet democratisch was:

“Honderdvijfentwintig jaar geleden heeft Marx de leugen van de burgerlijke democratie ontmaskerd: ‘democratie voor de uitbuiters, diktatuur voor de uitgebuite werkers.’ De kapitalisten bezitten de onbeperkte macht en iedere keer dat het volk in beroering komt, tonen zij dit door de genadeloze onderdrukking door leger en rijkswacht. De onbeperkte diktatuur van het kapitaal wordt alleen aan het oog van de massa’s onttrokken door het scherm van het ‘parlement’; dat alleen dient om de aandacht af te leiden van de ware en onbeperkte heerschappij der kapitalisten.”¹⁶⁵

De argumentatie van de maoïsten hiervoor week niet ver af van het klassieke communistische standpunt dat in een kapitalistisch systeem de democratie een kleine minderheid van kapitalisten diende. Een echte democratie was volgens marxisten noodzakelijkerwijs socialistisch, één waar “alle staatsmacht in de dorpen, de steden, de distrikten en provincies zal berusten bij de raden van arbeiders, boeren en soldaten.”¹⁶⁶

¹⁵⁹ S.N., ‘tegen de mislukte clowns van de belgiese politiek: wat voor kommunistiese partij heeft de belgiese arbeidersklasse nodig’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (4 november 1971), 4-5.

¹⁶⁰ SN, ‘verkiezingsnederlaag van de verraders van het kommunisme’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (19 november 1971), 3.

¹⁶¹ S.N., ‘Gemeenteraadsverkiezingen wij kiezen niet wij strijden!’, 2-3.

¹⁶² S.N., ‘waarom willen de partijen van het kapitaal vervroegde verkiezingen?’, 2-3.

¹⁶³ S.N., ‘de overwinning van de blanco-stemmen!’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (19 november 1971), 7.

¹⁶⁴ *Verkiezingsdatabase*

¹⁶⁵ S.N., ‘rechtse vakbondsleiders, verbeten voorvechters van de kapitaliestiese diktatuur’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (5 maart 1973), 3.

¹⁶⁶ S.N., ‘de overwinning van de blanco-stemmen!’, 7.

Dit gezegd zijnde werd er vanuit AMADA wel een opening gelaten voor een potentiële toekomstige deelname aan de verkiezingen. Verkiezingen konden namelijk een bepaald nut dienen:

“De kommunisten gebruiken die verkiezingen om de eisen van de arbeiders en werkers te verspreiden en op te roepen tot de klassenstrijd. De verkiezingen veranderen niets, de klassenstrijd kan alles veranderen. Op dit moment kunnen wij onze ideeën het best verspreiden door niet mee te doen aan de verkiezingen. Wij zijn geen nieuwe ‘verkiezingspartij’, geen nieuwe ‘verkiezingsleugenaars’; wij zijn een partij van klassestrijders.”¹⁶⁷

Het enige waardige alternatief voor een stemmende arbeider was dus volgens AMADA een strijdende arbeider. Om dit in de praktijk om te zetten riep AMADA op tot het organiseren van “kollektieve konventies” waarin de strijd om hogere lonen en een afwijzing van de sociale vrede centraal stonden. De partij hoopte aan de hand van die conventies een breed “eenheidsfront” van bedienden, middenstanders, boeren en intellectuelen op de been te brengen dat de actieve strijd kon aangaan tegen de “diktatuur van de monopolies”.¹⁶⁸ Dit maoïstische eenheidsfront is niet hetzelfde als datgene waarvoor de KPB opriep, maar had tot doel om de hierboven vermelde groepen te verenigen onder de structuur van AMADA.

5.2 De stem van het minste kwaad

Bij de SJW/RAL ontbrak het eveneens niet aan kritiek ten aanzien van de parlementaire democratie en de rol die de KPB hierin speelde, maar het discours dat de trotskisten hanteerde was duidelijk genuanceerder dan dat van AMADA. Een belangrijke nuance die de SJW/RAL maakte naar aanloop van de verkiezingen en AMADA niet was dat er volgens hen een duidelijk onderscheid bestond tussen de meer radicale Franstalige vleugel van de KPB en de ‘gematigdere’ Nederlandstalige.¹⁶⁹ Volgens de SJW/RAL beschikte de KPB dus over een dubbel discours, wat ze doorheen haar analyses in het achterhoofd hield. Zoals ook bij AMADA het geval was wees ook de SJW/RAL de verkiezingen af vanuit de communistische redenering dat de kapitalistische staat georganiseerd was door de welgestelde burgerij met winstmaximalisatie als streefdoel. De trotskisten wezen dus ook de parlementaire democratie af en gaven hun voorkeur aan de marxistische ‘echte’ democratie waarbinnen lokale arbeidersraden het beleid voerden. Inzake de gemeenteraadsverkiezingen van 1970 klaagden ze aan dat de gemeenteraad over zeer weinig bevoegdheden beschikte, wat het nut van die verkiezingen verder ondergroef.¹⁷⁰

In tegenstelling tot AMADA riep de SJW/RAL niet op om niet of blanco te stemmen. Naar aanleiding van de gemeenteraadsverkiezingen van 1970 schreef Eric Corijn in *Rood*:

¹⁶⁷ S.N., ‘waarom zegt ‘alle macht aan de arbeiders’: neen aan het verkiezingskarnaval’, 4.

¹⁶⁸ S.N., ‘waarom willen de partijen van het kapitaal vervroegde verkiezingen?’, 2-3.

¹⁶⁹ S.N., ‘flitsen: de rode vaan’, *Rood* (6 maart 1970), 3.

¹⁷⁰ E., CORIJN, ‘de gemeenteverkiezingen en de arbeidersstrijd’, *Rood* (11 september 1970), 1-3.

“11 oktober is een vrijwel onbelangrijke gebeurtenis van de echte strijd van de arbeiders. Maar ook in deze gebeurtenissen moeten de arbeiders zich niet laten verleiden tot klassenkollaboratie. In deze periode van hernieuwde aanvallen van het patronaat moet de stem niettegenstaande alles een arbeidersstem zijn, op een arbeiderspartij. We moeten een stem uitbrengen waaruit een minimum aan klassebewustzijn blijkt. Daarom roepen we op waar mogelijk op de KP te stemmen (niet in Baasrode en Denderbelle), anders uitzonderlijk BSP. Zonder illusies in de programma’s en perspectieven van de huidige arbeiderspartijen, maar uitsluitend tegen het burgerlijk offensief en de georganiseerde depolitisering in deze campagne.”¹⁷¹

Ook bij de verkiezingen van 1971 lanceerde de SJW/RAL een soortgelijke oproep om uit noodzaak voor de KPB te stemmen.¹⁷² Anders dan bij de gemeenteraadsverkiezingen een jaar eerder, toen er in gemeenten waarin de KPB op de kieslijst ontbrak ternauwernood werd opgeroepen om op de BSP te stemmen, was de socialistische partij bij de federale verkiezingen geen optie meer.¹⁷³ Naar alle waarschijnlijkheid omdat de KPB bij de provinciale en federale verkiezingen in tegenstelling tot bij de gemeenteraadsverkiezingen wel de mogelijkheid had om zichzelf overal in België verkiesbaar te stellen.¹⁷⁴ Bij de SJW/RAL was de oproep van AMADA om blanco of ongeldig te stemmen niet in dovemansoren gevallen. Op de voorpagina van de 31ste editie van *Rood* uit 1971 klonk het als volgt:

“Of zouden wij misschien ongeldig of blanco stemmen? Zo’n stem heeft enkel zin indien er tienduizenden zijn: slechts in zo’n gevallen worden deze stemmen duidelijk oppositiestemmen, zoniet steunen zij de grootste partijen en dit zou nu het geval zijn. Daarom menen wij dat de enige partij die in aanmerking komt om de oppositiestemmen op te verzamelen, de Kommunistische Partij is.”¹⁷⁵

Dit was een manifestatie van een belangrijke breuklijn tussen de trotskistische revolutionaire partij in opbouw enerzijds en diens maoïstische tegenhanger anderzijds. Daar waar AMADA de verkiezingen manifest afwees zocht de SJW/RAL, eerder pragmatischer, naar de weg van het minste kwaad en kwam zo terecht bij de KPB.

Een eerder onverwachte vaststelling was het feit dat de trotskisten in tegenstelling tot AMADA zich in hun partijblad transparanter toonden inzake de mogelijkheden van de eigen partij bij de verkiezingen. Een belangrijke reden dat de RAL niet op eigen krachten opkwam tijdens de verkiezingen was dat ze naar eigen zeggen “op financieel vlak onvoorbereid waren” vermits ze de partijkas “herhaaldelijk geleidigd

¹⁷¹ E., CORIJN, ‘de kiezer heeft de keuze: voor een hart in de politiek, een rode leeuw in de bus of een dynamische ploeg’, *Rood* (9 oktober 1970), 6.

¹⁷² S.N., ‘verkiezings manoeuvres naar de sterke staat?’, *Rood* (7 oktober 1971), 1.

¹⁷³ S.N., ‘verkiezingsmaneuver tegen de arbeidersklasse’, *Rood* (30 september 1971), 1.

¹⁷⁴ *Verkiezingsdatabase*.

¹⁷⁵ S.N., ‘verkiezings manoeuvres naar de sterke staat?’, 1.

hebben om de talrijke stakingen van de voorgaande maanden te steunen.”¹⁷⁶ Bij AMADA was een soortgelijke openheid inzake de beperkingen van de groepering, op enkele bescheidenheden na, niet opmerkelijk. Een mogelijke hypothese die deze transparantie verklaart is dat de trotskistische beweging een oudere beweging was die haar oorsprong vond in de jaren 1920 en door de geschiedenis van vallen en opstaan veel pragmatischer was dan de relatief jonge maoïstische beweging die tot de jaren 1970 algemeen genomen enkel een positieve evolutie had gekend qua invloed. Deze pragmatische houding kwam ook al naar voren in het hoofdstuk over frontisme en entrisme. Eveneens in dat hoofdstuk werd reeds vermeld dat volgens de analyse van de SJW/RAL de KPB de verkiezingen verloor door de afzwakking van de strijdpunten ten voordele van een gefaald eenheidsfront en de dusdanige vervreemding van de klassieke basis van de KPB ten aanzien van het Centraal Comité.¹⁷⁷

5.3 Het progressief eenheidsfront van de KPB

In deze studie kwam de strategie van het frontisme dat de KPB wou adopteren met het oog op een electorale heropleving reeds uitvoerig aan bod. De partij was voorstander van een ‘eenheidsfront der progressieve krachten’ en trachtte een brede links-progressieve alliantie te vormen met de BSP en de progressieve vleugel van de CVP. Omdat dit reeds uitvoerig besproken werd in dit onderzoek zal deze electorale strategie niet verder behandeld worden, maar het blijft belangrijk om dit in het achterhoofd te houden. In dit deel is getracht om een antwoord te achterhalen van de KPB ten aanzien van de kritiek die de SJW/RAL en AMADA leverden op de partij. Deelname aan de parlementaire democratie leek een evidentie voor de KPB en stond binnen de partij niet ter discussie.

Er mocht dan wel geen intern debat bestaan over de participatie aan de ‘kapitalistische democratie’, maar de voortdurende kritiek van AMADA en de SJW/RAL werd wel van antwoord gediend. In *De Rode Vaan* kreeg nationaal-secretaris van de partij, Albert De Coninck, de vraag: “De gauchisten zeggen van de kommunisten dat zij geen revolutionairen meer zijn, dat zij compromissen afsluiten en parlementaristen zijn.” Waarop De Coninck antwoordde:

“Wat het probleem betreft van deelname aan de parlementaire strijd, dat werd reeds uitvoerig behandeld door Lenin zelve, juist in het werk dat ik aanraad nog eens te lezen. Ik zegde reeds dat een revolutionair oog moet hebben voor ALLE krachten die in de strijd staan. Het parlement behoort daartoe. Daarvoor zijn ogen sluiten betekent tot ‘revolutionair’ amateurisme vervallen. Het belang dat elk der krachten afzonderlijk genomen, in de politiek speelt wisselt af, zo ook het belang van het parlement. Wij koesteren daarin geen illusies, wij wegen nuchter af, dat is alles.”¹⁷⁸

¹⁷⁶ S.N., ‘verkiezings manoeuvres naar de sterke staat?’, 1.

¹⁷⁷ DESOLRE, ‘de k.p.b. na de gemeenteraadsverkiezingen’, 3.

¹⁷⁸ A., DE CONINCK, ‘Kommunisten en “ultra-linksers” er is niets dat zoveel lawaai maakt als een lege kar...’, *Rode Vaan* (6 april 1972), 7.

De Coninck maakte in datzelfde interview een analogie tussen de standpunten van AMADA en die van de Italiaanse fascistische leider Benito Mussolini, in zijn vroege jaren. Deze laatste riep net zoals AMADA vanuit een revolutionair socialistisch discours op om geen deel te nemen aan het parlementarisme. Een uitspraak die voor marxisten, en dus historisch deterministen, zeker niet licht is. Het standpunt van de KPB is duidelijk: het parlement is slechts één van de strijdvelden waarin de revolutionaire partij de confrontatie aangaat met het kapitalisme. De KPB hanteert hier een pragmatische instelling: “Wij vergeten daarbij niet dat politiek onder meer bepaald wordt door krachtsverhoudingen en niet door de wijsheden van het Rode Boekje.”¹⁷⁹

5.4 Besluit

In de periode van 1969 tot 1972 tekenden er zich duidelijke breuklijnen af tussen de drie partijen onderling over de vraag of een deelname aan de parlementaire democratie gelegitimeerd was als revolutionaire communisten. Voor AMADA was de participatie aan het parlementarisme op dat moment onverenigbaar met de revolutionaire strijd. De verkiezingen konden voor de maoïsten enkel dienen om de revolutionaire standpunten extra in de verf te zetten. De SJW/RAL deelde de kritiek van AMADA dat de verkiezingen binnen een kapitalistisch systeem niets opleverden, maar riep haar leden bij gebrek aan beter op om KPB te stemmen. Deze laatste partij zag de verkiezingsstrijd als één van de vele strijdtonelen waarin marxisten konden ageren tegen de bestaande orde. De SJW/RAL en de KPB stelden zich duidelijk veel pragmatischer en transparanter op dan AMADA.

6. De vakbond: vriend of vijand?

In dit hoofdstuk komt de grootste, of toch meest besproken, praktische breuklijn tussen de drie partijen naar boven. Het gaat hier over de vraag naar de rol van de vakbond(en) in de arbeidersstrijd. De bestaande historiografie over klein-links in België heeft al duidelijk gemaakt dat AMADA een fervent tegenstander was van de vakbond, en dan vooral diens leiding, terwijl de RAL en de KPB de vakbonden zagen als een noodzakelijke bondgenoot. Dit hoofdstuk beoogt om een dieper inzicht te verschaffen in deze stelling. Tussen 1969 en 1972 waren er genoeg sociale conflicten waarbij de drie partijen zich konden manifesteren. De mijnwerkersstakingen genoten de grootste aandacht van de drie partijen, maar ook in onder meer de staalindustrie, de textielindustrie en de auto-industrie waren conflicten tussen werkgevers en werknemers een voedingsbodem voor radicaal-links.

¹⁷⁹ DE CONINCK, ‘Kommunisten en “ultra-linksen” er is niets dat zoveel lawaai maakt als een lege kar...’, 7.

6.1 “De fascistische sindikaten vechten voor de patroon”¹⁸⁰

De eerste edities van het partijblad *Alle Macht Aan De Arbeiders* gaven een duidelijke tendens weer: de syndicale leiders stonden ten dienste van het kapitaal en misleidden hun achterban. AMADA maakte een analyse van de toenmalige sociale conflicten en het optreden van de vakbonden hierin. In hun conclusie kwamen de maoïsten tot de vaststelling dat de klassepositie van de vakbondsleiders grondig veranderd was tegenover de beginjaren van de vakbond in België eind 19de en begin 20ste eeuw. In tegenstelling tot vroeger lieten de vakbondsleiders zich volgens AMADA niet langer leiden door revolutionaire idealen, maar gingen ze steeds nauwer samenwerken met het kapitaal.¹⁸¹ Volgens de partij werkte de vakbond reeds jarenlang samen met de ‘patroons’ onder het mom van onder meer “het algemeen belang” en “het stakingsverbod genoemd: ‘sociale vrede!’”.¹⁸² Verzoening met de kapitalistische krachten was voor AMADA onder geen enkele instantie tolerabel. De leidingen van zowel het ABVV als het ACV waren net zoals die van de KPB en de BSP “‘linkse’ volksmisleiders” die als doel hadden om de dictatuur van het kapitaal te beschermen.¹⁸³

Het alternatief voor de vakbonden lag voor de maoïsten bij de zogenaamde strijdcomités. Een strijdcomité naar het model van AMADA was een autonoom georganiseerde groep van arbeiders en/of bedienden in een bepaalde fabriek of werkplaats. In *Alle Macht Aan De Arbeiders* werden de benamingen “strijdcomitee” en “arbeiderscomitee” afwisselend gebruikt. Het strijdcomité of arbeiderscomité had als doel om los van de vakbond iedereen te verenigen die in verzet wou komen tegen de werkgevers. Wanneer de vakbond een bepaalde staking of actie niet ondersteunde, kon het arbeiderscomité in theorie de strijd verder zetten. Volgens de visie van AMADA kon de vakbond op die manier een sociale actie niet langer blokkeren en verloor ze op die manier haar monopolie op de klassenstrijd in België.¹⁸⁴ Naast het strijdcomité werd er ook geijverd voor de oprichting van zogenaamde “fabriekscellen”, die bestonden uit een strak georganiseerd en gestructureerd samenwerkingsverband van arbeiders en arbeiders/intellectuelen. Terwijl de verschillende strijdcomités volgens AMADA bijna organisch met elkaar zouden vergroeien om uiteindelijk een massabeweging te vormen, moest de fabriekscel als kleinere groep het ideologische kader hoog houden. In die hoedanigheid was het onder meer de taak van de fabriekscel om de leiding van de het ACV en ABVV nauwlettend te controleren en de vermeende pro-kapitalisten uit diens leiding te

¹⁸⁰ S.N., ‘overall strijd!’, *Alle Macht aan de arbeiders* (oktober 1970), 11.

¹⁸¹ S.N., ‘dokstaking: begeistertend voorbeeld voor de gehele arbeidersklasse’, *Alle Macht aan de arbeiders* (1 mei 1973), 1-3.

¹⁸² S.N., ‘het strijdprogramma van amada: een oproep tot ernstige voorbereiding op de komende klassenstrijd ter verdediging van de rechten van arbeiders en werkers’, *Alle Macht aan de arbeiders* (1974), 4-12.

¹⁸³ S.N., ‘Bekaert: de “linkse” volksmisleiders van de k.p.-leiding werpen het masker af!’, *Alle Macht aan de arbeiders*, nr. 19, 3de jaargang, 3 januari 1972, 6.

¹⁸⁴ S.N., ‘de revolutionaire partij is de hoogste vorm van organisatie van de arbeidersklasse’, *Alle Macht aan de arbeiders* (mei 1971), 15.

‘ontmaskeren’.¹⁸⁵ Binnen het strijdcomité, dat voornamelijk moest bestaan uit arbeiders, was er volgens de partij een belangrijke rol weggelegd voor de “echte kommunisten”.

“Iedere kommunist moet: ‘de massa’s doen ontwaken of hun politiek bewustzijn verhogen overeenkomstig hun peil van dat ogenblik. Hij moet hen geleidelijk helpen zich vrijwillig te organiseren. Hij moet geleidelijk alle nodige strijd op gang brengen die mogelijk is volgens de inwendige en uitwendige omstandigheden op een bepaalde plaats en tijd.”¹⁸⁶

Uit het bovenstaande citaat worden meerdere elementen duidelijk van de maoïstische invulling van de arbeiderscomités. Degenen die geschoold waren in de marxistische en maoïstische theorieën moesten van de comités een leerschool maken voor de klassenstrijd. Wanneer een concrete eis werd gesteld door het comité, moesten de communisten de arbeiders inzichten verschaffen over de bredere context. Als de arbeiders bijvoorbeeld eisten dat er een loonsverhoging moest komen, dan hadden de militanten van AMADA de taak om aan te tonen dat het kapitalisme uiteindelijk verantwoordelijk was voor hun slechte sociaaleconomische omstandigheden. De maoïsten waren op hetzelfde moment ook bewust dat hun radicale retoriek de arbeiders kon afschrikken. Daarom stuurde AMADA instructies uit dat haar partijgenoten in de arbeiderscomités hun analyses en ideeën niet mochten opleggen indien er niet genoeg draagvlak voor was. “We moeten vertrekken van het nivo van het arbeiderskomitee, hoe laag of hoe hoog dit nivo ook moge zijn... We kunnen van kleine, concrete dingen vertrekken om de arbeiders op te voeden en voorwaarts te leiden.”¹⁸⁷

AMADA leek hier te beweren dat zij de waarheid in pacht had en de “medearbeiders” diende op te voeden. De rollen die de student, of liever de intellectueel, volgens de drie partijen moest spelen in de arbeidersstrijd komt in het volgende hoofdstuk aan bod. Hier komt reeds een belangrijke rol naar voren, die van opvoeder. Toch sprak de leiding van AMADA daarom niet enkel een paternalistische taal. De partij citeerde Mao toen ze zei: “Iedere dag moeten de kommunisten de leerling zijn van de massa’s.” De praktische problemen van de arbeiders moesten onderzocht en ondergebracht worden in het breder kader van de strijd tegen het kapitalisme.¹⁸⁸ De bereidheid van de militanten van AMADA om hun standpunten binnen de arbeiderscomités te verzwakken om zo makkelijker aansluiting te vinden bij de arbeiders staat in schril contrast met de strikte ideologische zuiverheid die de partij er intern op nahield. De maoïsten waren zich hier bewust van en stelden dat er een scherp onderscheid gemaakt moest worden tussen de partij enerzijds en de partijloze organisaties, zoals de arbeiderscomités.

¹⁸⁵ S.N., ‘tegen de mislukte clowns van de belgische politiek’, 5.

¹⁸⁶ S.N., ‘de revolutionaire partij is de hoogste vorm van organisatie van de arbeidersklasse’, 15.

¹⁸⁷ S.N., ‘de revolutionaire partij is de hoogste vorm van organisatie van de arbeidersklasse’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (mei 1971), 15.

¹⁸⁸ S.N., ‘tegen de mislukte clowns van de belgische politiek’, 4-5.

“Binnen de partij moet iedereen klare ideeën verwerven en stevig vasthouden aan de revolutionaire gedachten en beginselen. Binnen de partij moet men weifelingen en dubbelzinnigheden uitschakelen; men moet elkaar helpen om standvastig te zijn. Buiten de partij tegenover de arbeiders die niet tot de partij behoren, moet men zeer soepel zijn. Men moet zich aanpassen, rekening houden met het nivo en beetje bij beetje het klassebewustzijn verhogen.”

Communisten die toch hun mening wilden opleggen aan de arbeiderscomités waren volgens AMADA rechtse, respectievelijk, linkse opportunisten. Linkse opportunisten, zo zegden de maoïsten, legden de mening van hun partij op aan de arbeiderscomités zonder de ‘tactiek van de geduldige uitleg en overtuiging’ te hanteren. Op die manier werden de arbeiders door deze linkse opportunisten gebruikt als gewillige instrumenten, net zoals kapitalisten dat deden. Met linkse opportunisten werden de militanten van de SJW/RAL bedoeld. Rechtse opportunisten, die eerder bij de KPB moesten worden gezocht, bereidden de arbeiders misschien wel voor op de revolutie, maar waren van mening dat over politiek spreken vermeden moest worden omdat het de arbeiders kon afschrikken.¹⁸⁹

De oproep om los van de vakbonden arbeiderscomités op te stellen kon niet op bijval rekenen bij de twee andere radicaallinkse partijen. De KPB en de SJW/RAL kozen elk vanuit hun eigen overwegingen om samen te werken met de vakbond, waarover meer in de volgende twee delen van dit hoofdstuk. De KPB, die volgens AMADA bezwaarlijk communistisch genoemd mocht worden, kreeg de kritiek dat ze “een krachteloze en onderdanige knecht van de rechtse vakbondsleiders” was en de “socialistische revolutie en de diktatuur van het proletariaat al lang hebben opgegeven.”¹⁹⁰ De KPB wou in deze periode, zoals reeds uitvoerig besproken, een front oprichten van alle links-progressieve krachten, inclusief ABVV en ACV. AMADA percipieerde dit als klassencollaboratie en vond dat de KPB een partij geworden was van klassensamenwerking en het staatskapitalisme.¹⁹¹ Door de arbeiders op te roepen om niet op eigen initiatief acties te ondernemen vanuit autonoom georganiseerde arbeiderscomités, maar eerder af te wachten ten voordele van klassenverzoening via de weg van het “burgerlijk” parlementarisme, maakte de KPB zich volgens de militanten van AMADA schuldig aan contrarevolutionaire praktijken.¹⁹² De KPB had zich volgens AMADA te diep ingelaten met de vakbondsleiding en zou die steunen in het ondermijnen van de klassenstrijd.¹⁹³

¹⁸⁹ S.N., ‘de revolutionaire partij is de hoogste vorm van organisatie van de arbeidersklasse’, 14-15.

¹⁹⁰ S.N., ‘Bij de petroleum-staking: hoe de revisionisten de klassenstrijd blussen’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (7 augustus 1972), 4-5.

¹⁹¹ S.N., ‘hoe de revisionisten van de kp-leiding vruchteloos poogden de betoging voor solidariteit met de indochinese volkeren te saboteren’, *Alle Macht aan de arbeiders* (15 november 1972), 7.

¹⁹² S.N., ‘het verzet in de fabrieken kan het anti-arbeidersvoorstel vranckx terugdrijven!’, *Alle Macht Aan De Arbeiders*, nr. 43, 4de jaargang, 16 februari 1973, 1-3.

¹⁹³ S.N., ‘Terwijl 6.000 ACEC-arbeiders eisen: geen enkele afdanking dulden! Gelukwensen van patroons voor... revisionisten en sindikale leiders’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (1 november 1972), 7.

Maar ook de strategie van de SJW/RAL om van binnenuit de vakbonden te dwingen om meer radicale standpunten in te nemen kon op weinig bijval rekenen van de maoïsten. Net zoals de KPB kregen de trotskisten de kritiek dat ze apologerende standpunten aanvoerden ten aanzien van de als rechts gepercipieerde vakbond. Op die manier kon de SJW/RAL volgens AMADA de ‘kritische samenwerking’ legitimeren. Omdat de trotskisten geen toekomst zagen in de tactiek van onafhankelijke strijdcomités schilderden de maoïsten hen af als minachtend ten aanzien van de arbeiders en hun politieke rijpheid.

“De trotskystiese methode: de militanten aansporen om druk uit te oefenen op de vakbondsleiding, is de methode van de ontgoocheling en de ontmoediging, zonder uitkomst, zonder toekomst. De echte kommunisten hebben een onuitputtelijk vertrouwen in de arbeidersmassa’s en een grenzeloze haat voor de kapitalisten en hun knechten, de rechtse vakbondsleiders.”¹⁹⁴

AMADA zag wel degelijk een rol voor de syndicaten in het tot stand brengen van het “radarwerk van de diktatuur van het proletariaat”. Volgens het wereldbeeld van de maoïsten moesten de syndicaten geleid worden door een kern van communistische arbeiders en militanten. Deze syndicaten moesten vervolgens de verbinding tot stand brengen tussen de massa’s en de voorhoedepartij.¹⁹⁵ De toenmalige vakbonden in België waren volgens AMADA te stevig geïntegreerd in het staatsapparaat en vertegenwoordigden op hetzelfde moment een grote meerderheid van de arbeiders. Door een anti-syndicaal discours aan te nemen trachtte AMADA naar eigen zeggen het kleinburgerlijke, kapitalistische gezicht van de vakbondsleiding bloot te leggen. Door dit te doen zouden gedesillusioneerde arbeiders toestromen naar de arbeiderscomités die vervolgens zouden groeien tot volwaardige massabewegingen.¹⁹⁶ In retrospectief hadden de arbeiderscomités een voorbijgaand karakter, de meeste waren tegen 1974 opgedoekt of opgenomen door andere structuren.¹⁹⁷

6.2 “Werken in syndikaten”¹⁹⁸

De trotskisten van de SJW/RAL deelden de analyse van AMADA die stelde dat de syndicaten een politiek voerden van ‘klassencollaboratie’.¹⁹⁹ Beide waren het erover eens dat de leiding van de Belgische vakbonden de arbeidersorganisaties verder integreerden in het burgerlijk staatsapparaat. Dit deed de vakbondstop aan de hand van onder meer sociale programmatie, sociale vrede, en dergelijke die door beide

¹⁹⁴ S.N., ‘het verzet in de fabrieken kan het anti-arbeidersvoorstel vranckx teruggedrijven!’, 1-3.

¹⁹⁵ S.N., ‘kritiek leveren op de kontra-revolutionaire theorieën van het trotskysme’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (19 januari 1973), 6-7.

¹⁹⁶ S.N., ‘bij de studie van het boek “de bolsjewiek”: de strijd tussen de twee lijnen in de arbeidersbeweging weerspiegelt de strijd tussen burgerij en proletariaat’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (13 oktober 1972), 5-6.

¹⁹⁷ HEMMERIJCKX, ‘In de geest van mei 68’, 171.

¹⁹⁸ M., SMET, ‘Werken in syndikaten’, *Rood* (6 februari 1970), 3-5.

¹⁹⁹ M., SMET, ‘Vlaamse chinezen’, *Rood* (17 oktober 1969), 3-4.

partijen werden gezien als veredelde samenwerking onder de uitbuitende klasse.²⁰⁰ Maar beide partijen weken sterk van elkaar af in de antwoorden die ze hierop formuleerden. In tegenstelling tot de maoïsten zagen de trotskisten geen heil in het oprichten van onafhankelijke arbeiderscomités buiten de vakbond. “De kritiek op de vakbond vertrekt voor ons van de noodzaak de vakbond te verdedigen, als middel om de arbeiders te verenigen tegenover de patroon.”²⁰¹ Net zoals AMADA waren de SJW/RAL en de KPB ervan overtuigd dat bij hun ontstaan de vakbonden waardige arbeidersorganisaties waren die een einde maakten aan de concurrentie die ontstond tussen arbeiders wanneer zij hun arbeidskracht wilden verkopen. Maar de trotskisten verschilden van mening met AMADA inzake de vraag of vakbonden anno 1970 nog waardige arbeidersorganisaties waren. Zoals reeds vermeld antwoordden de maoïsten hier steevast ‘neen’, terwijl de trotskisten van mening waren dat “de smeerlapperij die de vakbondsleiding uitgehaald heeft” geen bewijs leverde dat de vakbonden een instrument van de burgerij waren geworden.

Volgens de analyse van de trotskisten was er doorheen de geschiedenis binnen de arbeidersbeweging en haar organisaties een “kleinburgerlijke laag” ontstaan die op politiek vlak resoluut koos voor de burgerij. De militanten van de SJW/RAL beweerden dat die kleinburgerlijke laag vervolgens de syndicale bureaucratie was geworden. Een veroordeling van de politiek die de syndicale leiding voerde was daarom niet hetzelfde als een veroordeling van de syndicaten als dusdanig. De SJW/RAL was ervan overtuigd dat de vakbondsleiding in de toekomst steeds meer invloed zou verliezen vermits het kapitalisme de ‘staats-monopolistische’ fase was binnengetroten. Doordat steeds minder bedrijven steeds meer onderdelen van de economie in handen hadden en hun macht aanzienlijk versterkten verloor de vakbond aan beweegruimte en slagkracht. Ondanks deze verzwakking moest de vakbond blijven bestaan omdat in een kapitalistisch systeem de confrontatie tussen arbeiders en kapitalisten onvermijdelijk was. Het moest echter vermeden worden dat de vakbond als arbeidersorganisatie compleet verloren ging:

“Het alternatief stelt zich dus als volgt: ofwel laten wij toe dat organisaties die 70 % van de arbeidersklasse groeperen zich volledig integreren in de kapitalistische staat, ofwel vechten wij tegen die deze integratie door aan de basis de arbeiders te organiseren en met de steun van die arbeiders machtsposities te verwerven in de syndicaten.”²⁰²

De SJW/RAL nam de “herovering van de vakbond” aan als taak met twee ordewoorden: “Demokratie in het syndikaat” en “Tegen de integratie in het kapitalisme!”. De trotskisten besloten de vakbonden terug te nemen van de zogenaamde ‘kleinburgerlijke bureaucraten’, maar wilden dit niet doen aan de hand van een bureaucratische strijd. In het trotskistische woordenboek had bureaucratie een zeer negatieve connotatie. De herovering van de vakbond ging samen met de klassenstrijd die de SJW/RAL voerde. Het wapen bij

²⁰⁰ SMET, ‘Werken in syndicaten’, 3-5.

²⁰¹ S.N., ‘volledige solidariteit met de limburgse mijnwerkers’, *Rood* (23 januari 1970), 4.

²⁰² SMET, ‘Werken in syndicaten’, 3-5.

voorkeur was de spontane staking aan de hand waarvan nieuwe machtsverhoudingen konden worden bekomen binnen de vakbonden. Die nieuwe machtsverhoudingen zouden volgens de trotskisten de vakbondsleiding kunnen dwingen om nieuwe vakbondsafgevaardigden te kiezen die de revolutionaire zaak trouw waren.²⁰³

Marxisten zijn deterministisch wanneer ze de toekomstige fases voorspellen, maar zijn ook voluntaristisch vermits de weg naar de revolutie volgens hen niet noodzakelijk een constant stijgende lijn is. De klassenstrijd bestond volgens de leer uit twee afwisselende periodes, een defensieve periode en een offensieve periode. De SJW/RAL stelde vast dat in de periodes wanneer de arbeidersklasse in het offensief was, honderden leden toestroomden tot de autonome strijdcomités. Maar wanneer de arbeidersklasse door de burgerij in het defensief werd gedwongen zouden al die losse groepen volgens de SJW/RAL verdwijnen.²⁰⁴ De enige arbeidersorganisaties die het burgerlijk offensief konden weerstaan waren de vakbonden en de sterk gestructureerde arbeiderspartijen, of arbeiderspartijen in wording.²⁰⁵ “In een defensieve fase kan enkel het syndikaat de weerstand organiseren omdat in zo’n periode de materiële macht waarover de arbeiders beschikken (de stakerskas) een veel grotere rol speelt dan in de offensieve fase waar het entoesiasme overheeft.” De militanten van de SJW/RAL staafden deze conclusies met hun analyses van sociale conflicten uit het verleden. Net zoals de KPB, de SJW/RAL beschuldigde van gauchisme, deed die laatste dat ook ten aanzien van AMADA:

“besluiten met een citaat uit ‘Het Gauchisme, kinderziekte van het kommunisme’ van Lenin: ‘Niet in de reaktionaire syndikaten werken betekent, de onvoldoende ontwikkeling of achterlijke arbeidersmassa’s overlaten aan de invloed van reaktionaire leiders, van agenten van de burgerij, van arbeidersaristokraten, van verburgerlijkte arbeiders.’”²⁰⁶

Niet enkel AMADA, maar ook de KPB kreeg hevige kritiek te verwerken van de SJW/RAL. Deze laatste erkende dat de KPB een solide arbeidersbasis had, maar was van mening dat de KPB die in belangrijke mate verloochend had door zichzelf zo nauw te verbinden met de syndicale leiding en de BSP. De KPB was volgens *Rood* redacteur Marcel Smet nog verplicht om ‘iets’ te doen omdat ze anders het risico liep haar arbeidersbasis te verliezen. Daarom deed de KPB volgens Smet nog net iets meer dan de vakbondstop en de BSP, maar bleven de acties tevens bescheiden en zonder een bredere strategie. Spontane stakingen werden volgens de trotskisten niet altijd gesteund door de KPB omdat ze niet pasten in de toenadering van de partij naar de BSP en andere progressieven. Met de frontistische doeleinden in het achterhoofd leverde de KPB slechts heel gematigde kritiek op de vakbondsleiding en focuste de partij zich

²⁰³ SMET, ‘Werken in syndikaten’, 3-5.

²⁰⁴ SMET, ‘Werken in syndikaten’, 3-5.

²⁰⁵ S.N., ‘de politieke krachten in de tweede mijnwerkersstaking’, *Rood* (26 juni 1970), 8.

²⁰⁶ SMET, ‘Werken in syndikaten’, 3-5.

volgens Smet voornamelijk op het probleem van de “gauchistische groepjes.” In *De Rode Vaan* verweet de KPB zowel de SJW/RAL alsook AMADA een antisyndicale houding, de SJW/RAL door haar tactieken en AMADA vanwege haar discours. Ten aanzien van AMADA was dit geen foute toeschrijving, maar ten aanzien van de SJW/RAL werd dit volgens Smet gefundeerd door kritiek op de vakbondsleiding gelijk te stellen met kritiek op de vakbond.²⁰⁷ Ten slotte werd de kritiek van de KPB dat de SJW/RAL geleid werd door een kleine groep van kleinburgerlijke studenten afgedaan als een geschiedvervalsing naar stalinistisch model en wezen de trotskisten erop dat ze wel degelijk over een arbeidersachterban beschikten.²⁰⁸

6.3 Een gevestigde macht in de arbeidersbeweging

Historicus Rik Hemmerijckx stelde terecht vast dat de KPB sinds de jaren 1950 niet enkel electoraal sterk was teruggevallen, maar dat ook haar invloed binnen de arbeidersbeweging drastisch was verminderd. Desalniettemin was de partij erin geslaagd om een significante arbeidersachterban te behouden in bepaalde industriële sectoren. Met die traditionele achterban aan haar zijde kon de KPB tussen 1969 en 1972 wege op de sociale conflicten. Vanaf 1970 begon binnen de KPB het besef te ontstaan dat de organisaties AMADA en de SJW/RAL wel eens arbeiders konden afsnoepen uit hun rangen.²⁰⁹ Daar waar er in *De Rode Vaan* van 1969 amper werd gesproken over de twee andere communistische bewegingen, kwam de polemiek vanaf 1970 in een stroomversnelling terecht.

De strategie van het frontisme dat de KPB in deze periode voerde met het oog op een electorale eenheid van progressieve krachten is reeds uitvoerig besproken. Maar dat brede front moest voor de KPB niet enkel op electorale basis geënt zijn. Ook op het syndicale front trachtte de KPB een eenheid te bewerkstellen tussen de twee grote vakbonden, ABVV en ACV. De KPB wou vertrekken van het reeds bestaande vakbondsfront ‘Gemeenschappelijk Syndikaal Front voor Professionele en Interprofessionele eisen’ en dit verder uitbouwen zodat er een volwaardig gemeenschappelijk arbeidersfront in de strijd geworpen kon worden.²¹⁰ In een rede aan zijn partijgenoten zette Marc Drumaux “het vraagstuk van de bondgenootschappen” verder uiteen. Het gemeenschappelijk vakbondsfront moest zich omvormen tot een bredere eenheidsbeweging opgebouwd vanuit de basis. De KPB was ervan overtuigd, vanuit een bescheiden kritiek op de vakbondsleiding, dat deze eenheidsbeweging van onderuit opgebouwd moest worden. Op die manier moest de beweging een alliantie van onbepaalde duur tussen de twee vakbondsleidingen overstijgen en een langdurig eenheidsfront worden.²¹¹

²⁰⁷ M., SMET, ‘de kp-brochure over de mijnwerkersstaking’, *Rood* (31 april 1970), 6-7.

²⁰⁸ M., SMET, ‘de limburgse mijnwerkers plukken de vruchten van hun januari-staking’, *Rood* (12 juni 1970), 1-4.

²⁰⁹ HEMMERIJCKX, ‘In de geest van mei 68’, 178.

²¹⁰ G., CALSYN, ‘ABVV en ACV over de linkse frontvorming’, *De Rode Vaan* (19 juni 1969), 4.

²¹¹ M., DRUMAUX, ‘Voor een nieuwe ontwikkeling van het internationalisme’, *De Rode Vaan* (19 juni 1969), 7-8.

De redenering van de partij achter het syndicaal eenheidsfront was al even pragmatisch als die inzake het electoraal eenheidsfront. Drumaux was bewust van de zwakte van zijn partij en het feit dat de BSP veel meer zou kunnen doorwegen op zo'n syndicaal eenheidsfront. Toch had zijn partij de ambitie om binnen het bondgenootschap niet slechts een kleine partner te zijn van de grotere BSP.²¹² Om de rol van klein aanvoegsel te vermijden legde de partij in de discussies over het eenheidsfront een belangrijke nadruk op een duidelijk strijdprogramma waaraan alle partijen binnen het front zich moesten houden.²¹³ Volgens Drumaux kon de partij groeien binnen de contouren van zo'n eenheidsfront. De KPB had binnen het kader van een eenheidsfront de mogelijkheid om andere arbeiders aan te spreken die anders door de BSP-ABVV en CVP-ACV leiding afgeschermd werden van communistische invloeden. Daarnaast was een front ook noodzakelijk om het kapitalisme te bestrijden met een sterke eengemaakte arbeidersvuist.

De hevige kritiek van AMADA en de SJW/RAL was bij de leiding van de KPB niet in dovemansoren gevallen, niet in het minst omdat deze twee reële concurrentie vormden aan de linkerflank. Op de kritiek van de SJW/RAL en AMADA dat de KPB haar standpunten matigde ten voordele van het eenheidsfront en klassenverzoening reageerde Drumaux dat de partij niet de pretentie mocht hebben dat ze de waarheid in pacht had. Het eenheidsfront moest een open debatcultuur kennen waarbinnen de partij weer meer naar de noden en eisen van de arbeiders moest luisteren. De kritiek van de radicaallinkse concurrentie dat de KPB, bijgestaan door de vakbondsleiding, enkel nog materiële eisen stelde zonder de arbeiders van het breder marxistisch theoretisch kader te voorzien, werd door de partij met klem ontkend.²¹⁴

“Vanzelfsprekend blijven wij op het marxistisch-leninistisch standpunt. Uiteraard is ons streefdoel het socialisme. Maar voor zijn opbouw is niet alleen de KP, maar het geheel der politieke en syndikale arbeidersbeweging, en het geheel der naar het socialisme strevende krachten verantwoordelijkheid.”²¹⁵

De KPB maakte duidelijk dat ze streefde naar een pluralistisch socialisme, waarbinnen de leer van Marx geen exclusieve vereiste was. Dit stond in scherp contrast met de theoretische zuiverheid en strakke discipline die AMADA binnen haar partij predikte.²¹⁶ De SJW/RAL stond genuanceerder en zelfs bescheiden optimistisch ten aanzien van meer eenheid in de syndicale strijd, maar ze ging hierin niet zo ver als de KPB. Door haar meer genuanceerde standpunten werd de SJW/RAL door Herman Piqueur, toenmalig praeses van de aan de KPB gealigneerde ‘Vlaamse Kommunistische Studenten’, de “leer van Lenin waardig” geacht. Piqueur ging zelfs zo ver om te zeggen dat “Hun ordewoord ‘heroveren van de vakbond’

²¹² DRUMAUX, ‘Voor een nieuwe ontwikkeling van het internationalisme’, 7-8.

²¹³ S.N., ‘Voor een linkse hergroepering’, *De Rode Vaan* (17 juli 1969), 5.

²¹⁴ DRUMAUX, ‘Voor een nieuwe ontwikkeling van het internationalisme’, 7-8.

²¹⁵ J., DEBROUWERE, ‘Met open kaart’, *De Rode Vaan* (31 december 1969), 3.

²¹⁶ S.N., ‘kritiek leveren op de kontra-revolutionaire theorieën van het trotskysme’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (15 december 1972), 3-5.

heeft veel gemeens met de zienswijze van de KP.”²¹⁷ Ook de kritiek die de trotskisten hadden ten aanzien van de antisyndicale houding van AMADA werd als gelijkaardig met die van de KPB gepercipieerd. De SJW/RAL kreeg desalniettemin toch nog veel kritiek te verwerken vanuit de KPB. Hoewel ze soms dezelfde analyses deelden, maakten de trotskisten zich te vaak schuldig aan onbezonnen, jeugdige fouten die ze enkel met de kennis en ervaring van de KPB konden rechtzetten.²¹⁸

Het anti-vakbond discours van AMADA kreeg veel kritiek van de KPB. Tegenover de maoïsten was de SJW/RAL in haar aanpak nog “nuchter” te noemen, al werden haar daden ook vaak als nefast voor de vakbonden gezien.²¹⁹ De nadruk die door AMADA werd gelegd op de ‘opvoeding’ van de arbeiders werd in *De Rode Vaan* afgestraft als “geweldig paternalistisch.”²²⁰ Meermaals werden de militanten van AMADA in het partijblad van de KPB vergeleken met fascistie die er ook een antisynacaal discours op nahielden. Net zoals de fascistie voerde AMADA bij verscheidene acties provocaties uit tegen de ordediensten om vervolgens arbeiders mee sleuren in een gevecht dat volgens de KPB geen enkele constructieve waarde had.²²¹ Bovendien ging AMADA volgens Piqueur veel te kort door de bocht in haar analyse dat de vakbond in haar geheel slecht was zonder de nodige nuance aan te brengen dat niet alle vakbondsvertegenwoordigers hetzelfde waren. Er werd alweer een beroep gedaan op het werk van Lenin over het gauchisme wanneer Piqueur zei dat het verlaten van de vakbond vanwege de reactionaire houding van enkele vakbondsleiders simpelweg dom was en tot niets kon leiden buiten een verdere verdeeldheid van de arbeidersklasse.²²²

6.4 Besluit

De drie partijen waren alle van mening dat er bij sociale conflicten niet enkel gestreefd moest worden naar materiële verbetering, maar dat er ook een theoretisch kader geschapen moest worden dat de verantwoordelijkheid van het kapitalisme belichtte. Ook waren ze alle drie overtuigd dat er rotte appels waren in de vakbondsleiding, maar in tegenstelling tot AMADA moest dit voor de KPB en de SJW/RAL niet leiden tot een afwijzing van de vakbonden in hun geheel. De maoïsten stelden dat de vakbonden te sterk geïntegreerd waren in het kapitalistisch systeem en er daarom buiten de vakbonden onafhankelijke arbeiderscomités opgericht moesten worden. De SJW/RAL erkende eveneens de integratie van de vakbond in ‘het systeem’, maar zag de oplossing niet buiten de vakbond. De trotskisten trachtten om van binnenuit de vakbonden weer strijdvaardiger te maken. De KPB bleef ook de meerwaarde van de vakbonden inzien

²¹⁷ H., PIQUEUR, ‘de studenten in de staking van Limburg’, *De Rode Vaan* (19 februari 1970), 19.

²¹⁸ J., DEBROUWERE, ‘Het knoeiwerk der socialistische jonge wacht’, *De Rode Vaan* (21 mei 1970), 5-6.

²¹⁹ J., DEBROUWERE, ‘Een regering ontmaskert zich’, *De Rode Vaan* (29 januari 1970), 3.

²²⁰ S.N., ‘Studenten informeren’, *De Rode Vaan* (22 januari 1970), 18.

²²¹ CALLIAUW, K., ‘Mijnstaking’, *De Rode Vaan* (29 januari 1970), 6-7.

²²² PIQUEUR, ‘de studenten in de staking van Limburg’, 19.

en was bereid om haar programma te matigen indien dat kon leiden tot een pluralistisch eenheidsfront. Net zoals de vorige hoofdstukken is er de conclusie dat hoewel er nog veel polemiek bestond tussen de SJW/RAL en de KPB hun programma's verzoenbaar waren. AMADA differentieerde zich duidelijk van de andere twee partijen

7. Arbeiders – studenten, één front?

“Studenten: situatie A - taktiek a / situatie B – taktiek a?”²²³

Deze wat onhandig geformuleerde bedenking maakte leerkracht en marxist Jacques Dhaenens in het Vlaams Marxistisch Tijdschrift bij de studentenacties van 1968-1969. Dhaenens gaf in dit artikel kritiek op de ‘nieuw linkse’ theorieën en praktijken van de trotskisten en de maoïsten, maar reikte hen duidelijk de hand in de hoop om samen tot een synthetisch antwoord te komen op het grote vraagstuk dat zowel de KPB, AMADA en de RAL zeker in deze periode bezig hield.²²⁴ Namelijk de plaats van de student in de arbeidersstrijd. De samenwerking die Dhaenens voorstelde, bleek voor de drie partijen een brug te ver. De drie partijen hadden elk hun eigen visie ten aanzien van de relatie tussen de studenten en de arbeiders. Dit deel van het onderzoek buigt zich over dit vraagstuk dat sterk bijdroeg tot de kloof tussen de drie communistische groeperingen in België. Binnen de chronologische afbakening van dit onderzoek vonden er in België verschillende sociale conflicten plaats en woog de studentencontestatatie van de tweede helft van de jaren 1960 nog door. Specifiek in Vlaanderen waren er in deze periode enkele conflicten omtrent onder meer de sluiting van de mijnen in het Limburgse steenkoolbekken, Ford Genk en de crisis in de Gentse textielindustrie.

7.1 De KPB en het “totaal nieuw gegeven in de sociale werkelijkheid”²²⁵

Opvallend is dat in 1969 de polemiek over de rol van de student in de arbeidersstrijd vanuit de KPB voornamelijk werd uitgevochten in de maandelijkse jeugdpagina. Met de eerder besproken context in het achterhoofd is dit niet verwonderlijk vermits de ‘ultralinkse’ concurrentie van de KPB voornamelijk kwam vanuit de trotskistische jongerenorganisatie SJW en de maoïstische studenten van de SVB en de GSB. De jongeren binnen de KPB moesten zich definiëren in dit debat om vervolgens een duidelijke stelling in te nemen ten aanzien van de trotskisten en de maoïsten die dreigden om hun (jongeren)rangen te verzwakken of, zeker in de studentensteden, zelfs leeg te zuigen. Vanaf 1970 werd er in *De Rode Vaan* beduidend meer

²²³ J., DHAENENS, ‘Studenten: situatie A – taktiek A situatie B – taktiek A’, *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 2 (1969), 75.

²²⁴ DHAENENS, ‘Studenten’, 80-81.

²²⁵ M., DE WILDE, ‘Opgelet voor opportunisten!’, *De Rode Vaan* (1 mei 1969), 13.

buiten het jeugdmagazine geschreven over de rol van de studenten, naarmate deze laatsten zich steeds meer manifesteerden bij sociaaleconomische conflicten.²²⁶

De toenadering van de studentencontestatiebeweging naar de arbeiders werd door de KPB in eerste instantie als positief ervaren. Volgens Miel De Wilde, toenmalig secretaris van de KPB-federatie Gent, waren er wel eerder contacten tussen studenten en arbeiders, maar op een kleinere schaal en vooral via de KPB zelf. De partij verloor volgens De Wilde haar rol als tussenpersoon tussen de studenten en de arbeiders. Maar moest nu toch trachten om samen te werken met de studenten, hun ervaring en kennis te delen ook al gingen hun analyses, bijvoorbeeld inzake de vakbond, volgens de KPB te kort door de bocht.²²⁷ Op de ‘Konferentie van de Vertegenwoordigers der Kommunistische en Arbeiderspartijen’ in Moskou in 1969 werd eveneens toegejuicht dat de “grote studentenmassa’s” zich in groten getale in de klassenstrijd smeten.²²⁸ De KPB nam akte van deze “nieuwe sociale werkelijkheid”, maar om deze grondig te kunnen analyseren moest de plaats van de student in de klassenmaatschappij worden verduidelijkt. KPB jongerenleider Koen Calliauw, bijgestaan door de partij, was ervan overtuigd dat intellectueel werk wel degelijk arbeid was. Zijn conclusie ging als volgt:

“Vermits intellectuele creativiteit een arbeidskracht is die verkocht wordt en studeren een maatschappelijk nuttige arbeid is die door de monopolies als winstopleverende belegging beschouwd wordt in het productieproces, kunnen we zeggen dat de intellectueel reeds tijdens zijn opleidingstijd, als student objectief tot de arbeidersklasse behoort. Hij is evenzeer een uitgebuite als een havenarbeider.”²²⁹

Volgens die denkwijze konden arbeiders en studenten zonder probleem aan eenzelfde lijn trekken. Het punt van conflict was dat de democratisering van het hoger onderwijs, waardoor ook arbeiderskinderen steeds meer de kans kregen om na hun secundaire opleiding verder te studeren, nog niet voldoende ingeburgerd was. De KPB hekelde in die hoedanigheid het zogenaamde ‘elitebesef’ dat volgens haar nog steeds aanwezig was bij de jongeren van de SJW en AMADA vermits deze voornamelijk uit (klein)burgerlijke milieus afkomstig waren.²³⁰

De houding ten aanzien van de studenten wijzigde grondig vanaf 1970 nadat deze zich steeds meer manifesteerden binnen de theoretisch afgebakende structuren van AMADA en de SJW/RAL. De concurrentie langs de linkerflank kon vanuit de KPB op steeds minder sympathie rekenen. De studenten werden verweten dat ze ondoordachte puberale stommiteiten begingen. “‘Arbeiders, studenten, één front!’”,

²²⁶ HEMMERIJCKX, ‘In de geest van mei 68’, 178.

²²⁷ DE WILDE, ‘Opgelet voor opportunisme!’, 13.

²²⁸ S.N., ‘Het voornaamste dokument van de konferentie van Moskou: de huidige taken van de anti-imperialistische strijd en de eenheid van aktie van de kommunistische-en arbeiderspartijen, van alle anti-imperialistische krachten’, *De Rode Vaan* (26 juni 1969), 10.

²²⁹ K., CALLIAUW, ‘In: maandelijks jeugdpagina van de r.v.’, *Rode Vaan* (27 februari 1969), 9.

²³⁰ CALLIAUW, ‘In: maandelijks jeugdpagina van de r.v.’, 9.

wil niet zeggen dat de arbeiders zich moeten laten meesleuren door onverantwoordelijke slogans en provokaties. Dat de arbeiders in Limburg dat inzien wijst op een spontaan gezond verstand dat wortelt in een lange traditie van klassenstrijd.” Calliauw ging zelfs verder door te zeggen dat “De randgroepjes die met enkele verhitte mijnwerkers de lokalen der syndikaten bestormen spelen flink in de kaart van de dromers van een ‘sterke staat’.” Zoals reeds aangetoond werden de antisyndicale tendensen onder de maoïstische studenten vergeleken met diezelfde tendens bij nationalistische, liberale en zelfs fascistische groepen.²³¹ Jean Blume, nationaal secretaris van de KPb, viel Calliauw bij en verweet de “gauchistische groepjes” dat hun doel niet was om de potentiële macht van de massa om te vormen tot een werkelijke. Ze zouden vanuit een paternalistisch studentendiscours enkel bekritisieren en vernietigen, “om de ordelijke aktie te vervangen door een spektakulaire aktiviteit, om alles te regelen door de verspreiding van buitensporige slogans.”²³²

Toch moet uit deze beschuldigingen niet blijken dat de KPb zich bedreigd voelde door AMADA en de SJW/RAL. Voornamelijk de tendens onder arbeiders om de studenten de leiding te laten nemen over de sociale acties moest volgens de partij met alle mogelijke middelen worden bestreden. Hierbij viseerde de KPb voornamelijk de “ex-katholieke” jongeren van AMADA die hun katholieke dogma’s volgens de partij omwisselden voor maoïstische dogma’s.²³³ Maar naast de arbeiders moesten ook de jongeren en studenten beschermd worden tegen de trotskistische en vooral maoïstische invloeden door hen een beter ideologisch kader aan te bieden.²³⁴

7.2 Van de universiteit naar de fabriek

Vanuit maoïstische hoek, eerst SVB/GSB vervolgens Mijnwerkersmacht/Arbeidersmacht en ten slotte AMADA, werden de studenten opgeroepen om in de mijnen en fabrieken te gaan werken als arbeiders. “Wanneer wij veel hebben geleerd van de arbeiders – hun problemen, hun moeilijkheden, hun verwachtingen, hun angsten – dan zullen wij in staat zijn onze intelligentie te laten werken voor het volk, zullen wij ook iets kunnen bieden aan de arbeider.”²³⁵ AMADA evalueerde de mijnwerkersstaking van januari-februari 1970 als een succesverhaal omdat ze de Belgische arbeidersbeweging volgens haar in revolte deed komen en de studentenmassa’s haar daarbij ondersteunden.²³⁶ In *Alle Macht Aan De Arbeiders* werd er meermaals op gewezen dat de arbeiders de macht moesten nemen, maar de studenten hen konden bijstaan vanuit een meer uitgewerkte maatschappijkritiek.²³⁷

²³¹ CALLIAUW, K., ‘Mijnstaking’, *De Rode Vaan* (29 januari 1970), 6-7.

²³² BLUME, J., ‘In het vooruitzicht van de konferentie der jong-kommunisten op 15 maart’, *De Rode Vaan* (5 februari 1970), 12-13.

²³³ K., CALLIAUW, ‘Weer in Limburg na een lange hete winter’, *De Rode Vaan* (19 maart 1970), 12-13.

²³⁴ NAGELS, ‘Een revolutionaire strategie organiseren van tegenmacht’, 18.

²³⁵ S.N., ‘Ford-Genk ’68: Begin of eindpunt?’, *SVB-informatieblad* (S.D.).

²³⁶ S.N., ‘hoe organiseren wij de arbeidersklasse?’, 8-10.

²³⁷ S.N., ‘overal strijd!’, 11-12.

“de partij moet voornamelijk steunen op de vechters, de klasse strijders, de levende krachten van het proletariaat. De partij moet een geest van strijdlust en strijdvaardigheid uitstralen, waarin de bewuste arbeiders zich op hun plaats voelen. De revolutionaire intellectuelen zijn noodzakelijk voor een kommunistiese partij. Ze zijn en onmisbaar bestanddeel. De intellectuelen mogen echter niet in de meerderheid zijn omdat ze dan al te gemakkelijk hun fouten laten boven komen: onstandvastigheid, gebrek aan strijdlust en ijdel geklets. Door het contact met de arbeiders, moeten de intellectuelen de goede eigenschappen van het revolutionaire proletariaat in zich opnemen. Zij moeten concreet zijn en standvastig, strijdlustig en vooruitziend en zij moeten hun zin voor discipline en organisatie verscherpen. De intellectuelen moeten het marxisme-leninisme en het denken van Mao Tsetoeng bestuderen en toepassen om hun kleinburgerlijke ideeën en gewoonten te verbeteren.”²³⁸

Studenten hadden als taak om aan de hand van hun theoretische kennis van het communisme de arbeiders op te voeden, maar moesten tezelfdertijd ook leren van de arbeiders en hun strijdvaardigheid.²³⁹ Revolutionaire studenten die zonder steun van de arbeiders acties ondernamen waren in de ogen van AMADA zelfingenomen kleinburgerlijken die niet beseften dat enkel “de massa’s de ware helden zijn.”²⁴⁰ Studenten die er een trotskistisch wereldbeeld op nahielden konden door hun analyses en daden op geen enkele sympathie rekenen: “Met de trotskysten is geen enkel verbond en geen enkele toegeving toegelaten. Met alle middelen moet men deze agenten van het fascisme ontmaskeren, men moet ze politiek uitroeien.”²⁴¹ Naast de trotskisten moesten de maoïstische studenten ook aan de arbeiders duidelijk maken dat er totaal en radicaal gebroken moest worden met de “revisionistische” KPB die zich te sterk had ingelaten met het kapitalistisch systeem.²⁴²

7.3 Studentenstrijd met en naast de arbeidersstrijd

Net als AMADA en de KPB meende de SJW/RAL dat de revolutie moest worden gemaakt door de arbeidersklasse en niet door studenten. Maar in tegenstelling tot de maoïsten moesten de studenten daarom niet noodzakelijkerwijs in de industrie gaan werken. Daar waren volgens de SJW/RAL de propaganda- en actiemogelijkheden te beperkt. De trotskistische studenten kregen de instructie om niet zoals AMADA en de KPB alle arbeiders aan te spreken, maar eerst en vooral toenadering te zoeken tot de arbeiders die reeds politiek geïnteresseerd waren.

²³⁸ S.N., ‘om de revolutie te maken moet er een revolutionaire partij zijn’, 8-9.

²³⁹ S.N., ‘de revolutionaire partij is de hoogste vorm van organisatie van de arbeidersklasse’, 14-15.

²⁴⁰ S.N., ‘auto’s in brand steken of kommunisties werk verrichten’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (13 maart 1972), 7.

²⁴¹ SN, ‘bij de oprichting van het komitee voor solidariteit met de indochinese volkeren’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (1 november 1972), 3.

²⁴² S.N., ‘Terwijl 6.000 ACEC-arbeiders eisen: geen enkele afdanking dulden!’, 7.

“De beste manier daartoe is dat de studenten als groep autonome acties voeren en regelmatig voorlichtingscampagnes voor de bevolking houden. Op die manier komt de verbinding met de geïnteresseerde arbeiders er op het nivo van de strijd. Hetzelfde geldt wanneer de studenten als groep de arbeiders gaan steunen als zij in strijd zijn. De studenten kunnen dan materiële hulp leveren (trakten, piketten), maar moeten vooral de arbeiders helpen een algemeen inzicht te krijgen in de maatschappij. Zij moeten analyses en revolutionaire theorie brengen op het ogenblik dat de arbeiders daarin het meest geïnteresseerd zijn, d.w.z. tijdens de strijd. De revolutionaire theorie ontstaat echter niet wanneer een student die ‘voor de revolutie is’ (wat dat ook mag betekenen) op een goede morgen beslist zijn mentaliteit te veranderen en in een fabriek te gaan werken... Wij menen dat de beste taktiek er niet in bestaat alle revolutionaire studenten in de fabrieken te laten werken, maar wel van gebruik te maken van de enorme propaganda- en aktiemogelijkheden die wij vinden aan de universiteiten.”²⁴³

Door vanuit de universiteit de arbeidersacties te ondersteunen werkten ze zich tevens ook beter in, in bedrijven om zo geleidelijk arbeiders te kunnen overtuigen. Doordat de trotskisten hun basis veeleer aan de universiteiten zagen dan in ‘het fabriek’ kregen ze van de andere twee partijen een kleinburgerlijk imago opgeplakt. Wanneer de SJW/RAL acties ondernamen bij sociale conflicten rekruteerden ze eerst aan de universiteiten, vooral die in Gent waar ze het sterkst stond, om haar rangen aan te vullen.²⁴⁴ In tegenstelling tot AMADA, die haar militanten opriep om het “kleinburgerlijk studentenmilieu” te verlaten, was de SJW/RAL van mening dat er op beide fronten gestreden moest worden. Aan de universiteit kon volgens de trotskisten een tweede front worden geopend tegen het kapitalisme, naast de arbeidersstrijd.²⁴⁵ De SJW/RAL verweet de studenten van AMADA een te radicale aanpak die in zichzelf volgens de trotskisten een bewijs was van hun slecht contact met de arbeidersbeweging. De maoïsten, zo zeiden de trotskisten, spraken over de hoofden van de arbeiders heen en hadden de pretentie om zichzelf tot de arbeidersmassa te rekenen.²⁴⁶

7.4 Besluit

In dit korte hoofdstuk werd onderzocht hoe de drie partijen stonden ten aanzien van de rol die de studenten speelden in de sociale conflicten tussen 1969 en 1972. De KPB verwelkomde in 1969 de toenemende interesse van de studenten in de klassenstrijd, maar was er tevens van bewust dat zij haar functie als medium tussen studenten en arbeiders was kwijt gespeeld. Om dit recht te zetten zette de partij in op de theoretische opvoeding van de studenten, maar reeds in 1970 leek ze door te hebben dat de studenten algemeen genomen

²⁴³ SMET, ‘Vlaamse chinezen’, 3-4.

²⁴⁴ J.V.K., ‘de arbeiders van sidmar tonen de weg’, *Rood* (30 oktober 1970), 4.

²⁴⁵ J., VAN KERKHOVEN, ‘3 taken voor de revolutionaire militanten in de universiteit’, *Rood* (6 november 1970), 7.

²⁴⁶ S.N., ‘het piketfront: wildgeworden studenten in sidmar’, *Rood* (26 maart 1971), 2.

de KPB steeds minder zagen als waardige communistische partij. De maoïstische studenten hadden hun bastion aan de Katholieke Universiteit Leuven en riepen op om na de studies in de industrie te gaan werken om zo binnen de bedrijven de arbeiders politiek bewustzijn bij te brengen. De trotskisten waren dan veeleer afkomstig uit de Rijksuniversiteit Gent en vonden dat de actiemiddelen in de industrie te beperkt waren. De SJW/RAL wou strijd voeren aan de universiteit en vanuit de universiteit de arbeidersstrijd ondersteunen om op die manier geleidelijk ook arbeiders te overtuigen. In retrospectief behield de KPB grotendeels haar traditionele arbeidersachterban in bepaalde economische sectoren. De maoïsten van AMADA slaagden er wel degelijk in om een kleine arbeidersachterban te verzamelen. Aan de trotskistische zijde bleek dit veel moeilijker, van de drie partijen kon zij het minst aantal arbeiders onder haar vlag brengen.²⁴⁷

8. De fragmentatie van radicaallinks in de naburige landen

Dit hoofdstuk heeft als eerste doel om kennis te verschaffen inzake de politieke positionering van de communistische stromingen in drie buurlanden. Vervolgens zal aan de hand van deze kennis een vergelijkende analyse worden opgesteld ten aanzien van de situatie van radicaallinks in Vlaanderen. Deze toevoeging zal een inzicht verschaffen dat als antwoord kan dienen op de vraag of de ontwikkelingen van de communistische bewegingen in Vlaanderen tussen 1969 en 1972 een unicum waren in West-Europa of deel uitmaakten van een bredere tendens. Hierbij moet de nuance in het achterhoofd gehouden worden dat de drie geselecteerde landen niet noodzakelijk representatief zijn voor heel West-Europa. Om dit hoofdstuk geen té overweldigende proporties te doen aannemen zal er slechts een beperkte ruimte uitgaan naar de voorgeschiedenis en causaliteit van de fragmentatie van de respectievelijke communistische partijen. De drie gekozen landen en regio's zijn respectievelijk Groot-Brittannië, Frankrijk en Nederland. In Groot-Brittannië kregen de communistische partijen net zoals in België, ondanks in specifieke regio's en periodes over invloed te beschikken, maar weinig of geen electorale bijstand. Een belangrijke nuance is dat het land zoals België sterke regionale verschillen kende hoewel de meeste groeperingen nationaal georganiseerd waren. Frankrijk werd gekozen omdat het in tegenstelling tot België, Groot-Brittannië en Nederland relatief duurzame en machtige communistische bewegingen en partijen heeft gekend in deze periode. In tegenstelling tot de andere drie gebieden traden de communisten in Frankrijk uit de electorale marginaliteit. Nederland werd ten slotte geselecteerd omdat de samenleving in zowel Nederland als Vlaanderen sterk verzuild was en beide gebieden zo een soortgelijke politieke-institutionele situatie kenden.

²⁴⁷ HEMMERIJCKX, 'In de geest van mei 68', 178.

8.1 *The Secret Battalion*: de communistische stromingen in Groot-Brittannië

8.1.a Geschiedenis tot 1969

Tijdens het stichtingscongres van juli-augustus 1920 werd in Londen de ‘*Communist Party of Great Britain*’ (CPGB) opgericht na een door Moskou aangedrongen fusie van verschillende kleinere communistische groeperingen.²⁴⁸ Dit was circa een jaar voordat haar Belgische zusterpartij, de KPB, op een gelijkaardige manier tot stand kwam. Net zoals de KPB in België waren er ook binnen de CPGB interne strubbelingen tussen een stalinistische factie enerzijds en een trotskistische anderzijds. Zowel in België als Groot-Brittannië kenden de communistische partijen hun eerste grote afscheuring in nasleep van de gebeurtenissen van 1928 in de Sovjet-Unie waar Trotski en zijn achterban het onderspit delfden in de machtsstrijd tegen de groep rond Stalin. Alle communistische partijen moesten zich achter Stalin scharen en de trotskisten uit hun rangen verwijderen. Volgens gerenommeerd historicus Archibald Brown werd de opgelegde uitzuivering door de hoge kaders van CPGB niet in dank aanvaard. In tegenstelling tot de KPB waren de interne conflicten tussen beide stromingen binnen de CPGB eerder beperkt gebleven waardoor de partij voor 1928 zelfs werd omschreven als “*a society of great friends*”.²⁴⁹

Nog een verschilpunt tussen de communistische stromingen in België en Groot-Brittannië was het feit dat er in de eerste relatief snel een, weliswaar kleine electoraal onsuccesvolle, trotskistische partij werd opgericht naast de KPB. Aan de andere kant van het Kanaal was dit voor de trotskisten veel minder vanzelfsprekend en het duurde tot begin jaren 1930 voor de ideeën en volgelingen van Trotski georganiseerd werden in een onafhankelijke beweging.²⁵⁰ Volgens Alexander was dit minstens deels te verklaren door het feit dat de trotskisten net zoals de CPGB moesten opboksen tegen de sociaaldemocratische *Labour Party* die onder de arbeiders over een enorme aanhang beschikte. Ook hier werd het entrisme aangewend door bepaalde trotskistische groepen, maar in tegenstelling tot België waren de trotskisten niet de enigen die zich aan deze strategie waagden. Aangezien dubbel lidmaatschap van zowel de CPGB als ‘*Labour*’ in die periode nog te combineren was ondervonden de trotskisten ook binnen de sociaaldemocratische partij concurrentie van de rivaliserende communistische stroming. Net zoals in België was de trotskistische beweging zeer gefragmenteerd door theoretische en praktische meningsverschillen. Het duurde tot de oprichting van de *Revolutionary Socialist League* (RSL) in 1938 dat de meeste trotskistische groepen verenigd werden onder één vlag. De RSL werd vervolgens de Britse sectie van de trotskistische Vierde Internationale.²⁵¹ In die hoedanigheid is de RSL de zusterpartij van de toenmalige

²⁴⁸ A., THORPE, *The British Communist Party and Moscow, 1920-43*, Manchester, 2000, 19-35.

²⁴⁹ A.H., BROWN, *The rise and fall of communism*, Londen, 2009, 85.

²⁵⁰ M., UPHAM, *The history of British trotskyism to 1949*, Onuitgegeven doctoraatsproefschrift, University of Hull, departement letteren, 1980, (<https://www.marxists.org/history/etol/revhist/upham/upmen.htm>).

²⁵¹ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 437-454.

Belgische Revolutionair Socialistische Partij die reeds in 1936 werd opgericht en waarvan de latere SJW/RAL erfgename was.

De gelijkenissen tussen de CPGB en de KPB zijn treffend, niet enkel op het vlak van de politiek die ze voerden, zoals bijvoorbeeld het frontisme eind jaren 1930 tegen het opkomende fascisme,²⁵² maar ook op electoraal vlak. Hoewel de doorbraak van de CPGB in Groot-Brittannië minder spectaculair was dan die van de KPB in België tussen 1945 en 1950 beleefden beide partijen ontegensprekelijk hun hoogdagen in de onmiddellijke nasleep van de Tweede Wereldoorlog.²⁵³ Maar toen de Koude Oorlog uitbrak, werd de CPGB gediscredeerd onder de publieke opinie. Door intense anticommunistische propaganda stonden de communisten in Groot-Brittannië bij veel mensen bekend als “*the secret battalion*”, trouw aan het Kremlin met de omverwerping van Groot-Brittannië als doel.²⁵⁴ In januari 1951 publiceerde de CPGB in haar partijblad een hernieuwd programma onder de titel “*The British road to socialism*”. De partij was zich bewust geworden dat er binnen de internationale klassenstrijd nationale verschillen waren en er daarom een specifieke strategie moest worden aangenomen. De Britse weg naar het socialisme werd niet langer gezien als een kopie van de Russische Revolutie, maar moest gebeuren aan de hand van de electorale strijd en de strijd binnen bestaande democratische en arbeidgerelateerde instellingen, zoals onder meer de vakbonden en huurderverenigingen.²⁵⁵

Bij de trotskisten was de RSL inmiddels versplinterd in verschillende facties die uiteindelijk min of meer weer werden verenigd onder de naam *Revolutionary Communist Party* in 1944. Maar ook deze bestond slechts vier jaar, na zowel onderlinge conflicten als nationale en internationale meningsverschillen met het Internationaal Secretariaat van de Vierde Internationale. De trotskistische beweging in Groot-Brittannië raakte verdeeld in vijf significante groepen en verschillende kleinere splintergroepjes. Van de vijf significante groepen waren de zogenaamde ‘*Healyites*’ de grootste gevolgd door de *Socialist Workers Party*, de *Militant Group*, de *International Marxist Group* en de ‘*Thornett Group*’. Volgens Alexander waren er drie belangrijke breuklijnen die de eenheid in de trotskistische beweging schijnbaar onmogelijk maakten. Ten eerste waren er theoretische onenigheden inzake de aard van het bewind in de Sovjet-Unie en andere soortgelijke regimes. Een tweede breuklijn betrof de vraag over het al dan niet toepassen van de strategie van het entrisme, in dit geval binnen *Labour*. En ten slotte bestonden er meningsverschillen inzake het zogenaamde ‘*catastrophic perspective*’ dat stelde dat trotskisten zich een plaats moesten toe-eigenen binnen de stalinistische beweging omdat de wereldwijde revolutie volgens hen nabij was. Deze laatste bleek

²⁵² THORPE, *The British Communist Party and Moscow*, 225-255.

²⁵³ L., PARKER, *The kick inside – Revolutionary Opposition in te CPGB, 1945-1991*, Londen, 2012, 15-16.

²⁵⁴ P., DEERY, ““The secret battalion”: Communism in Britain during the Cold War”, *Contemporary British History*, 13 (1999), 1-2.

²⁵⁵ H., POLLITT, e.a., *The British road to socialism: Programme adopted by the Executive Committee of the Communist Party*, 2008 (<https://www.marxists.org/history/international/comintern/sections/britain/brs/1951/51.htm#1>).

een specifiek probleem te zijn van de Britse trotskistische beweging, maar de eerste twee waren ook in België de voornaamste redenen voor de verdeeldheid van de trotskisten onderling.

De *Healyites* of *Healy Group* ontleende haar naam aan Thomas Healy die medestichter was van de *International Committee of the Fourth International*, die zich in 1953 afsplitste van de Vierde Internationale en ook in België aanhangers kende. Ondanks de gedeeltelijke hereniging van de Vierde Internationale tien jaar later in 1963 bleef het water tussen de verschillende trotskistische stromingen wereldwijd diep.²⁵⁶ Wereldwijd zijn er sinds 1928 meer dan dertig trotskistische Internationales uitgeroepen.²⁵⁷ *Healyites* kozen voor de volgende veertig jaar resoluut voor het entrisme binnen de *Labour Party* net zoals in België voor een deel van de trotskistische beweging ook het geval was. Daar waar in België de trotskisten in de jaren 1960 via het entrisme de controle wisten te verwerven over de socialistische jongerenbeweging SJW sloegen de trotskisten van de *Militant Group* erin om vanaf 1972 de *Labour Party Young Socialists* en zelfs bepaalde vakbondsafdelingen te veroveren. De *Militant Group* behoorde echter niet tot de ‘oude’ Vierde Internationale, of *United Secretariat of the Fourth International* die door Trotski in 1938 werd gesticht en waartoe de SJW/RAL behoorde. De Britse zusterpartij van de RAL was vanaf 1969 de *International Marxist Group* (IMG).²⁵⁸

De eerste significante maoïstische afsplitsing in Groot-Brittannië kwam er in navolging van de ideologische breuk tussen de Sovjet-Unie en China in november 1963 met de oprichting van het *Committee to Defeat Revisionism, for Communist Unity* (CDRCU) onder leiding van Michael McCreery, de Britse tegenhanger van Jacques Grippa. Net zoals de Grippisten in België splitste de CDRCU zich af van de sovjetcommunistische partij na een periode van mislukte interne oppositie. Evenals de KPB in België kreeg de CPGB van de maoïsten de beschuldiging dat ze het reformisme had omarmd ten koste van de revolutionaire zaak. De kritiek van de CDRCU op de CPGB en die van de Grippisten en later AMADA op de KPB was ongeveer dezelfde als die van het toenmalige China op de Sovjet-Unie. Reeds in 1965 viel de CDRCU uit elkaar in verschillende kleine groepjes waarvan de *Action Centre for Marxist Leninist Unity* (ACMLU) de belangrijkste was.²⁵⁹ In de jaren tot 1968 werden steeds meer maoïsten uit de CPGB gezet omdat ze haar Sovjettrouwe lijn te sterk bekritiseerden. Uiteindelijk werd in april 1968 de *Communist Party of Britain (Marxist-Leninist)* (CPB (M-L)) opgericht door voornamelijk ex-CPGB dissidenten. De CPB (M-L) was niet de enige maoïstische groepering in Groot-Brittannië. Twee andere significante maoïstische partijen uit die periode waren respectievelijk de *Communist Federation of Britain (Marxist-Leninist)* en de *Communist Association of Britain (Marxist-Leninist)*.

²⁵⁶ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 460-490.

²⁵⁷ S.N., *International Trotskyist Tendencies: 1928 to the present*, (<https://www.marxists.org/history/etol/intl.htm>).

²⁵⁸ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 488-496.

²⁵⁹ PARKER, *The kick inside*, 44.

De CPB (M-L) zal in het volgend stuk behandeld worden als Britse tegenhanger van AMADA, hoewel de laatste ondanks de goede contacten met China pas veel later erkend werd als zusterpartij van de CPC.²⁶⁰ De CPC wou nooit een functionerende maoïstische internationale uit de grond stampen, maar werkte liever aan de hand van een set bilaterale relaties zoals met de PCBML in België. In die hoedanigheid was de PCBML, veeleer dan AMADA, de Belgische zusterpartij van de CPB (M-L). Sympathiserende groepen werden naar China gebracht voor ontmoetingen met topfunctionarissen van de CPC. Deze ontmoetingen gaven de desbetreffende personen een zeker prestige en legitimiteit in eigen land.²⁶¹

8.1.b De periode 1969-1972: gelijkenissen en verschillen

Groot-Brittannië kende in deze periode net zoals België een sociale en economische crisisperiode. Groot-Brittannië stond aan de vooravond van het strenge liberale regime van Eerste Minister Margaret Thatcher.²⁶² De onderdrukking van de Hongaarse opstand door de Sovjet-Unie in 1956 en de Praagse Lente in 1968 door troepen van het Sovjet-gedomineerde Warschau Pact bracht zowel de KPB als de CPGB in moeilijk vaarwater. Net zoals de KPB koos haar Britse zusterpartij in de jaren 1960 voor een politiek van kritische solidariteit met de Sovjet-Unie. De geloofwaardigheid van beide partijen was echter onherroepelijk aangetast en zoals reeds uitvoerig besproken trachtte de KPB het verlies aan invloed en geloofwaardigheid te compenseren door aanwending van de strategie van het frontisme. De CPGB neigde vanaf het einde van de jaren 1950 steeds meer naar deze strategie en begon ze vanaf 1968 volop te implementeren, zowel op electoraal vlak als in de praktijk. De zogenaamde ‘*Broad Left approach*’ of ‘*Labour-class-collaborationist*’ politiek moest de leden van de CPGB beter integreren in de door *Labour* gedomineerde vakbonden en op hetzelfde moment toenadering zoeken tot de *Labour Party*.²⁶³ De CPGB proclameerde dat het rechtvaardig was voor haar leden om in de vakbond te militeren vermits de basis ervan bestond uit arbeiders, hoewel de hogere echelons werden erkend als leden van de burgerij.²⁶⁴ Een groots *Broad Left* kwam er niet in Groot-Brittannië en de CPGB verloor steeds meer steun in de vakbonden ten voordele van *Labour*.

Ook in het trotskistische kamp zijn er opvallende gelijkenissen tussen België en Groot-Brittannië. Zowel de RAL als haar Britse zusterpartij de IMG probeerden aan invloed te winnen in hun respectievelijke vakbonden. Beide hadden anno 1972 in die opdracht ook weinig successen behaald. De arbeidersachterban van de IMG was eveneens verwaarloosbaar. Toen de IMG opriep tot een algemene staking in 1972 kwam er zeer weinig respons vanuit de arbeidersbeweging. De enige trotskistische groep die in Groot-Brittannië

²⁶⁰ ALEXANDER, *Maoism in the developed world*, 93-95.

²⁶¹ PARKER, *The kick inside*, 44.

²⁶² A., GAMBLE, ‘Privatization, Thatcherism, and the British State’, *Journal of Law and Society*, 16 (1988), 1-20.

²⁶³ K., LAYBOURN, *Marxism in Britain: dissent, decline and re-emergence 1945-c.2000*, Londen, 2006, 57-60.

²⁶⁴ PARKER, *The kick inside*, 60-65.

een zekere invloed wist te verwerven binnen de arbeidersbeweging was de *Socialist Workers Party*.²⁶⁵ De IMG sprak zich uit tegen participatie aan de parlementaire democratie en gebuikte de verkiezingen enkel om haar propaganda tot bij de mensen te brengen. In tegenstelling tot de meeste andere trotskistische groeperingen in Groot-Brittannië was de IMG geen voorstander van een nieuwe *Labour*-regering. Een regering van sociaaldemocraten werd door de andere trotskistische groepen gezien als een regering van het minste kwaad, net zoals de RAL in België tussen 1969 en 1972 om die reden opriep om te stemmen voor de KPБ en de BSP.²⁶⁶ De reden dat de RAL haar militanten wel opriep om te gaan stemmen voor linkse partijen was waarschijnlijk omdat de stemming in België verplicht was en in Groot-Brittannië niet.

Een groot verschil tussen de Britse maoïsten en AMADA was dat er in de CPB (M-L), net zoals in de PCBML, geen afzwering was van de vakbonden als ‘inherent geïntegreerd in het staatskapitalisme’. De voorzitter van de partij, Reg Birch, was zelf een leidend en invloedrijk figuur in de vakbondscentrale voor technici. Birch combineerde het voorzitterschap van de CPB (M-L) met dat als syndicalist tot zijn dood in 1994. In Groot-Brittannië propageerde de grootste maoïstische formatie niet de strijd tegen de vakbonden zoals AMADA in Vlaanderen. De CPB (M-L) toonde hierin meer verwantschap met de Grippisten in België. De Britse maoïsten zagen de vakbonden als “*schools for revolutionaries*” en “*organs of mass struggle*”, die moesten worden teruggewonnen op het rechtse, sociaaldemocratische leiderschap dat vervreemd was van haar arbeidersachterban.²⁶⁷ De CPB (M-L) leek hier een strategie te voeren die nauw aanleunde bij die van de RAL in Vlaanderen, namelijk de vakbonden van binnenuit heroveren. Wat de CPB (M-L) wel deelde met AMADA was dat ze beide in hun gebieden beschikten over de grootste arbeidersachterban voor een communistische partij naast respectievelijk de CPGB en de KPБ.²⁶⁸ Daarnaast participeerden de Britse maoïsten in deze periode ook niet aan de verkiezingen vanuit de overtuiging dat de parlementaire weg er een was van reformisme. Daar waar AMADA proclameerde “Wij kiezen niet, wij strijden” trad de CPB (M-L) haar bij met de woorden “*Don’t vote, prepare for revolution!*”²⁶⁹

8.2 “Toonaangevend”: de communistische stromingen in Nederland

8.2.a Geschiedenis tot 1969

Volgens historicus Gerrit Voerman was de Communistische Partij van Nederland (CPN) met haar oprichting in 1909 één van de oudste van de wereld. De partij werd opgericht door een groep revolutionaire marxisten die na een periode van entrisme de ‘reformistische’ Sociaal-Democratische Arbeiderspartij

²⁶⁵ LAYBOURN, *Marxism in Britain*, Londen, 2006, 110-112.

²⁶⁶ A., TARIQ, *The revolutionary left in Britain 1972*, 2004 (<http://members.optushome.com.au/spainter/Tariq.html>).

²⁶⁷ S., RICHARDS, *The High Tide of UK Anti-Revisionism: a history*, (<http://www.marxists.org/history/erol/uk.hightide/high-tide.pdf>).

²⁶⁸ T., BUCHANAN, *East wind: China and the British left, 1925-1976*, Oxford, 2012, 201-203.

²⁶⁹ RICHARDS, *The High Tide*.

(SDAP) de rug toekeerden. In tegenstelling tot België en Groot-Brittannië beschikte Nederland reeds voor de Eerste Wereldoorlog over een communistische partij. De CPN kwam hierdoor niet op bevel van Moskou tot stand zoals de KPb en de CPGB, maar op eigen kracht. In 1918 wist de CPN twee zetels te veroveren in de Nederlandse kamer en sloot ze zich aan bij de Komintern. Veel vroeger dan in België en Groot-Brittannië kwam het reeds in september 1921 tot een afscheuring van de groep rond Anton Pannekoek en Herman Gorter.²⁷⁰ Deze laatsten hingen het zogenaamde radencommunisme aan en waren ontevreden over het feit dat de CPN steeds meer naar Moskou opschoof. De radencommunisten verwierpen de leer van Lenin, propageerden een ‘zuiver’ marxisme en vormden in die hoedanigheid de ‘Kommunistische Arbeiders-Partij in Nederland’ (KPAN).²⁷¹

Ondanks de uitstap van de radencommunisten bleef de vroege CPN beheerst door interne strubelingen. De hoge echelons van de partij kwamen steeds meer in conflict met Moskou waardoor in 1926 een deel van deze groep zich afscheidde en een dissidenten CPN vormde naast de reeds bestaande. Terwijl in België en Groot-Brittannië de afscheiding van de trotskistische vleugel pas in 1928 plaats vond, was Nederland er opnieuw vroeger bij in 1927. Onder druk van het Komintern werd een deel van de verdeeldheid ongedaan gemaakt door een fusie van de officiële CPN met de dissidente CPN. Deze fusie versterkte de controle van Moskou over de partij. In de geschiedenis van de CPN staan de jaren 1930 bekend als de periode waarin de partij ‘Staliniseerde’, zeker na 1938 onder partijsecretaris Paul de Groot. Volgens Voerman was de partij hierna gedurende drie decennia uitermate trouw aan Moskou. De eerste kritiek kwam er pas in 1956 nadat in de Sovjet-Unie de destalinisatie was ingezet. Maar die kritiek viel niet in goede aarde bij een groot deel van de CPN achterban die als reactie in 1958 de Socialistische Werkerspartij oprichtte en onvoorwaardelijke trouw aan Moskou zweerde. Die laatste zag veel liever een vereniging van de sovjetcommunisten en veroordeelde de uitstap met als gevolg dat de nieuwe partij tegen 1965 dood bloeide en opging in de Pacifistische-Socialistische Partij (PSP).

Een groter probleem voor de CPN stelde zich in de jaren 1960 toen China en de Sovjet-Unie steeds meer in conflict kwamen met elkaar. De partij had namelijk zeer goede historische banden met de *Partai Komunis Indonesia*, maar die heulde steeds meer met het maoïsme. Wanneer in België en Groot-Brittannië de eerste maoïstische partijen in 1963 het daglicht zagen verklaarde De Groot zijn partij in dat jaar ‘autonoom’ binnen de internationale communistische beweging. Ondanks de breuk met Moskou zwoor de partij niet trouw aan Beijing en werden de maoïsten buiten gezet. De neergang van de partij bleek onstuitbaar en werd enkel gecamoufleerd door een toestroom van studenten gedurende de

²⁷⁰ G., VOERMAN, ‘The disappearance of communism in the Netherlands’, BACKES, U. en MOREAU, P. red., *Communist and post-communist parties in Europe*, Göttingen, 2008, 15-16.

²⁷¹ P., BOURRINET, *The Dutch and German Communist Left (1900-68)*, s.l., 2007, 155-156.

contestatieperiode.²⁷² Net zoals bij de CPGB het geval was adopteerde de CPN in 1952 ook een nationale “weg naar socialistisch Nederland” waar ze net zoals de Britse zusterpartij de participatie aan de parlementaire democratie en samenwerking binnen bestaande sociale (arbeiders-)instellingen zoals de vakbond, zagen als het te nemen pad.²⁷³

Volgens Alexander kan de geschiedenis van het trotskisme in Nederland duidelijk worden onderverdeeld in twee delen. Het eerste voor de Tweede Wereldoorlog toen het Nederlandse trotskisme wereldwijd één van de grootste en belangrijkste bewegingen was in zijn soort. Het tweede deel begon na de Tweede Wereldoorlog toen de trotskistische stroming werd gereduceerd tot een kleine beweging, zelfs binnen het radicaallinkse spectrum.²⁷⁴ In 1929, twee jaar na de uitsluiting van de trotskisten uit de CPN, werd de Revolutionair Socialistische Partij (RSP) opgericht.²⁷⁵ De oprichter van de RSP was Hendrik Sneevliet, die eveneens aan de basis lag van de Indonesische communistische partij. Sneevliet was als trotskist zeker geen secundaire figuur geweest binnen de CPN en stond zelfs aan het hoofd van de communistische vakbond, het Nationaal Arbeids-Secretariaat (NAS). Sneevliet was zelfs zo invloedrijk binnen de trotskistische beweging dat hij de open polemiek kon aangaan met Trotski zelf. Sneevliet was reeds begin jaren 1930 ervan overtuigd dat de oprichting van nieuwe communistische partijen en een nieuwe internationale noodzakelijk was terwijl Trotski op dat moment nog vasthield aan interne oppositie binnen de Komintern.²⁷⁶ In tegenstelling tot trotskistische partijformaties in België wist de RSP van 1933 tot 1937 zelfs zetels te veroveren in de Nederlandse Kamer.²⁷⁷

In 1935 kwam het tot een fusie van de RSP met de Onafhankelijke Socialistische Partij (OSP), een socialistische afscheuring van de SDAP, en werd de Revolutionair Socialistische Arbeiders Partij (RSAP) opgericht. De fusie van de RSP met de OSP kreeg veel kritiek vanwege de Vierde Internationale die het OSP beschuldigde van centrisme, een radicale rethoriek maar met sociaaldemocratische doelstellingen. Daarnaast waren er nog enkele andere meningsverschillen inzake de strategie van het entrisme. De RSAP wou de onafhankelijkheid van haar jeugdbeweging niet opgeven ten voordele van een entristische oppositie binnen de SDAP jeugd, steunde de POUM in Spanje en weigerde om de NAS te later integreren in de socialistische vakbond. De meerderheid van de RSAP en de Vierde Internationale gingen elk hun eigen weg in 1937.

²⁷² VOERMAN, ‘The disappearance of communism in the Netherlands’, 15-18.

²⁷³ P., DE GROOT, e.a., *De weg naar socialistisch Nederland. Ontwerp beginselprogramma der C.P.N. Opgesteld door het Dagelijks Bestuur der Partij*, Amsterdam, 1952.

²⁷⁴ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 619.

²⁷⁵ VOERMAN, ‘The disappearance of communism in the Netherlands’, 23.

²⁷⁶ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 619.

²⁷⁷ VOERMAN, ‘The disappearance of communism in the Netherlands’, 23.

De Tweede Wereldoorlog betekende het einde van de relatief grote invloed van de trotskistische beweging in Nederland. Onder de Duitse-civiele bezetting werden de leiders van de RSAP geëxecuteerd of gedeporteerd waarna de partij ontbond. Na de oorlog likte de trotskistische beweging in Nederland haar wonden en net zoals in België en Groot-Brittannië werd een nieuwe partij opgericht onder de naam Revolutionair Communistische Partij. Ondanks dat de partij in tegenstelling tot in België en Groot-Brittannië gedurende zes jaar bleef functioneren wist ze nooit meer dan tweehonderd leden onder haar vlag te krijgen.²⁷⁸ De trotskistische beweging na 1945 was slechts een schaduw van wat ze voor de oorlog was en dat besepte ze. Bewust zijnde van haar zwakten hief de partij zichzelf, net zoals in België en Groot-Brittannië, op ten voordele van een entristische strategie in de sociaaldemocratische Partij van de Arbeid (PvdA).²⁷⁹

In de late jaren 1950 besloot de PvdA leiding om de partij te ontdoen van de entristische trotskisten waardoor deze laatste politiek dakloos werden. Een nieuwe thuishaven werd gevonden in de PSP en de Socialistische Jeugd.²⁸⁰ Binnen de PSP richtten de entristen de groep ‘*Proletaries Links*’ op, maar die slaagde er niet in om een grote invloed te verwerven. De Nederlandse afdeling van de Vierde Internationale was eind jaren 1960 de Revolutionair Communistische Bond (RCB) die banden onderhield met de entristische groepen.²⁸¹

Zoals reeds duidelijk werd kon de CPN, net zoals de KPB en de CPGB, in de jaren 1960 niet ontsnappen aan de opkomst van het maoïsme. Ook in Nederland kreeg de CPN het verwijt dat ze onder Moskou een revisionistische koers had aangenomen. Zeker de ‘weg naar het socialistisch Nederland’ van de CPN kreeg kritiek vanuit de maoïstische hoek. Net zoals in België en Groot-Brittannië vonden de maoïsten dat het socialistische stadium bereikt moest worden aan de hand van zogenaamde massa-acties, revolutie en de dictatuur van het proletariaat, niet via de institutionele-parlementaire weg. In de loop van 1962 ontstond er binnen de CPN een maoïstische oppositie onder de naam “Kameraden-groep”. In 1965 fuseerde deze groep met het Marxistisch-Leninistisch Centrum Rotterdam, dat een jaar eerder was gesticht, en werd het Marxistisch-Leninistisch Centrum Nederland (MLCN) opgericht. Volgens Voerman kon het MLCN gezien worden als de organisatorische en ideologische voorloper van de latere SP. Hoewel het MLCN jonge arbeiders als belangrijkste doelgroep had werd de organisatie eind jaren 1960 voornamelijk door studenten gedragen.²⁸²

²⁷⁸ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 626-630.

²⁷⁹ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 626-630.

²⁸⁰ VOERMAN, ‘The disappearance of communism in the Netherlands’, 23.

²⁸¹ R, LUBBERSEN, *Revolutionair-socialisme in Nederland: Tussen oorlog en intrede*, Onuitgegeven doctoraatsproefschrift, Universiteit van Amsterdam, departement geschiedenis, 1983

(<http://www.marxists.org/nederlands/lubbersen/1983/revolutionair-socialisme/7.htm>).

²⁸² G., VOERMAN, ‘De “Rode Jehova’s”’: Een geschiedenis van de socialistiese partij’, *Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen*, 14 (1987), 125-127.

8.2.b De periode 1969-1972: gelijkenissen en verschillen

Tot 1960 bestond er in Nederland een vakbond onder voogdij van de CPN, de ‘Eenheids Vak Centrale’. Toen in de onmiddellijke naoorlogse periode duidelijk werd dat deze vakbond een barrière vormde voor het tot stand komen van een verenigd vakbondsfront werd deze afgeschaft ten voordele van toenadering naar het sociaaldemocratische ‘Nederlands Verbond van Vakverenigingen’ (NVV). Deze nieuwe lijn werd tot in de jaren 1969-1972 behouden, maar volgens Voerman werd het syndicalisme gevoelig minder belangrijk ten voordele van ‘Nieuw Linkse’ contestatie-ideeën rond postmaterialisme en de Derde Wereld. Terwijl de KPB en de CPGB veeleer nog behoorden tot het ‘Oude Links’ was de CPN op zoek naar een soort gulden middenweg. Desondanks bleven er opvallende analogieën bestaan. Zo werkte de CPN niet alleen naar betere samenwerking met de door de PvdA gedomineerde NVV, maar ook naar betere samenwerking met de sociaaldemocratische partij zelf. Net zoals in België het geval was sloot de CPN selectief haar ogen voor de programmapunten van de PvdA die voor haar achterban moeilijk te slikken waren en soms zelfs ronduit anticommunistisch van karakter bleken. De CPN was dus voorstander van een links progressief eenheidsfront, maar net zoals in Groot-Brittannië en België leek het vaarwater tussen de sovjetcommunisten en de sociaaldemocraten daarvoor te diep. Op enkele lokale samenwerkingen na had deze strategie weinig succes en bleef de CPN stagneren.²⁸³

De RCB was tussen 1969 en 1972 een zeer kleine groepering die diende als de Nederlandse afdeling van de Vierde Internationale.²⁸⁴ De entristische trotskisten hadden zich algemeen genomen in 1965 afgescheiden van de Vierde Internationale om de *International Revolutionary Marxist Tendency* van Michalis ‘Pablo’ Raptis te vervoegen, maar worden hier wel vermeld omdat ze in april 1972 terugkeerden naar de internationale moederschoot.²⁸⁵ In 1969 werden de trotskisten uit de Socialistische Jeugd gezet, terwijl rond die periode de Belgische trotskisten de SJW wisten te veroveren. In 1971 moesten de leden van *Proletaries Links* na een ledencongres ook de PSP verlaten waarna de groep zichzelf herdoopte als een onafhankelijke organisatie onder de naam ‘Aktiegroep Proletaries Links’ (APL).²⁸⁶ De RCB werkte vanaf 1971 steeds nauwer samen met de APL tot in die mate dat volgens de Veiligheidsdiensten de APL vanuit de RCB haar directieven ontving.²⁸⁷ Hoewel de groepen pas in 1974 fuseerden, behoorden de RCB en de APL begin jaren 1970 weer tot dezelfde trotskistische stroming waardoor ze in dit onderzoek behandeld worden als tegenhanger van de SJW/RAL.

²⁸³ G., VOERMAN, ‘A drama in three acts: Communism and Social Democracy in The Netherlands since 1945’, WALLER, M., COURTOIS, S. en LAZAR, M. (eds.), *Comrades and Brothers: Communism and Trade Unions in Europe*, Londen en Portland, 1991, 103-112.

²⁸⁴ LUBBERSEN, *Revolutionair-socialisme in Nederland*.

²⁸⁵ S.N., *Binnenlandse Veiligheidsdienst: Maandoverzicht nr 12 – 1972*, s.l., 1973, 17-18.

²⁸⁶ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 626-630.

²⁸⁷ S.N., *Binnenlandse Veiligheidsdienst*, 17-18.

De RCB/APL kende een ledendemografie die gelijkaardig was aan die van de SJW/RAL, voornamelijk studenten en intellectuelen uit de steden. In die hoedanigheid voerden ze algemene propaganda die erop gericht was om een verbinding tot stand te brengen tussen studenten en arbeiders. Een eenheidsfront kon op sympathie rekenen bij de RCB/APL, zolang “de uitgangspunten van dit eenheidsfront niet in tegenstelling zijn met de beginselen van de P.L.” Dergelijk front moest de beperkte krachten van de eigen groep overstijgen en sterk genoeg zijn om de strijd aan te gaan op verschillende terreinen. Ook de visie op de vakbond was zeer gelijkaardig aan die van de trotskisten in België. De RCB/APL zagen vakbonden als “de organisatie waarin de massa van de arbeiders zich organiseert ter verdediging van hun klassebelangen tegenover de bourgeoisie”. De vakbonden moesten echter wel, net zoals in België, gedemocratiseerd worden en moesten dienen als opleidingscentra die het klassenbewustzijn bij de arbeiders moest verhogen.²⁸⁸ De RCB/APL namen niet onafhankelijk deel aan de verkiezingen, maar zwerden het electorale proces niet af. Bij de verkiezingen tussen 1969 en 1972 riepen de RCB en de APL op om te stemmen op links, de PvdA, de PSP of de CPN.²⁸⁹

Ook bij de maoïsten waren er opnieuw veel gelijkenissen. In het najaar van 1969 stapte de Kameraden-groep uit de MLCN om vervolgens de Marxistisch-Leninistische Partij Nederland (MLPN) te vormen terwijl de overgebleven MLCN'ers hun organisatie in januari 1970 omvormden tot de Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland (Marxistisch-Leninistisch) (KEN (M-L)). De MLPN had opvallende analogieën met de PCBML in België. Beide bestonden uit oudgedienden van respectievelijk de CPN en de KPb, beide kregen erkenning door China, beide hadden een gelijkaardige oudere partijdemografie evenals theoretische conclusies en beide overleefden de jaren 1980 niet. KEN (M-L) kan gezien worden als de Nederlandse zusterpartij van AMADA, voornamelijk door studenten gedragen een gelijkaardige remedies op de economische en politieke problemen van deze periode. Net zoals AMADA legde de KEN (ML) een grote nadruk op het principe van de “massa-lijn” en werd met een harde partijdiscipline niet afgeweken van de leer van Mao. AMADA en de KEN (ML) hadden zelfs gelijknamige namen voor hun massaorganisaties, zoals ‘Arbeidersmacht’. Ook riepen beide groeperingen de studenten in hun rangen op om na hun de studies in de fabriek te gaan werken om daar contact te zoeken met de arbeiders. Een belangrijk verschil is wel dat terwijl de maoïstische invloed in de Belgische studentenbewegingen SVB en GSB zeer groot was, de door KEN (ML) opgerichte ‘Marxistisch-Leninistische Studentenbond’ dit succes nooit heeft geëvenaard.

Terwijl de maoïstische beweging in Vlaanderen grotendeels verenigd was onder AMADA, was de periode 1969-1972 voor de Nederlandse maoïstische beweging er nog een van splitsingen en verdeeldheid.

²⁸⁸ S.N., *Binnenlandse Veiligheidsdienst*, 17-18.

²⁸⁹ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 626-630.

Meer concreet bestonden er grote meningsverschillen inzake de prioriteit van de verschillende maoïstische dogma's. Een minderheid binnen de KEN (ML) benadrukte zeer sterk de leninistische voorhoede-component van het maoïsme, terwijl de meerderheid het populistische gedachtegoed en daarbij horende anti-intellectualisme benadrukte. Deze laatste groep hervormde de KEN (ML) in 1971 tot de 'Kommunistiese Partij Nederland (Marxisties-Leninisties)' (KPN (M-L)) terwijl de minderheid de oude naam ondanks protest van haar ex-kameraden bleef behouden. Terwijl de overgeblevenen in de KEN (ML) na de splitsing geen rol van betekenis meer speelden verwierf de KPN (M-L) na 1971 een steeds dominantere positie in de maoïstische beweging zoals AMADA dat ongeveer twee jaar eerder in Vlaanderen wist te doen. Een laatste naamswijziging kwam er in 1972 toen KPN (M-L) haar naam veranderde naar Socialistische Partij (SP).

Net zoals AMADA en het Britse CPB (M-L) was de KPN (M-L) tegen participatie aan de parlementaire democratie. Volgens haar analyses kon enkel via een noodzakelijk gewelddadige revolutie, gesteund door de meerderheid van de bevolking, het socialisme bereikt worden. Niet door een geleidelijke en institutionele weg zoals de CPN, de CPGB en de KPB voorstonden. De KPN (M-L) en de vroege SP konden de harde kritiek van AMADA op de KPB zeker evenaren wanneer ze de CPN verweten dat ze niets meer waren dan een "vreedzaam, parlementair verkiezingsapparaat."²⁹⁰ Een belangrijk verschil tussen AMADA en de KPN (M-L) was dat de eerste zichzelf meer profileerde als voorhoedebeweging terwijl haar Nederlandse kameraden zich meer focusten op het stichten van massaorganisaties. Dit laatste ontbrak zeker niet bij AMADA, maar een verschil in prioriteiten is duidelijk waarneembaar. Mogelijk heeft dit te maken met het feit dat AMADA in Vlaanderen weinig maoïstische concurrentie ondervond, terwijl dat in Nederland niet het geval was en de partij zich hierdoor duidelijker moest profileren.

Zoals AMADA besloten de KPN (M-L) en de SP in hun beginjaren om niet in de bestaande vakbonden te werken, maar om onafhankelijke strijdcomités op te richten op plaatsen waar een sociaal conflict woedde. Het belangrijkste strijdcomité werd opgericht in augustus 1970 om de spontane staking van Rotterdamse metaal- en havenarbeiders te steunen onder de naam 'Arbeidersmacht'. Op deze staking verwierf de groep bekendheid en slaagde ze er in een zekere arbeidersachterban te veroveren. De gelijkenissen met AMADA en de mijnwerkersstaking van januari-februari 1970 waren onmiskenbaar. De maoïsten zagen afzonderlijke autonome strijdcomités als belangrijke instrumenten die na verloop van tijd zouden samensmelten in één grote massabeweging gestoeld op de leer van Mao.²⁹¹ Een belangrijke nuance

²⁹⁰ VOERMAN, 'De "Rode Jehova's": Een geschiedenis van de socialistiese partij', 127-133.

²⁹¹ W., BEEKERS, *Mao in de polder: Een historisch-sociologische benadering van het Nederlandse maoïsme 1964-1978*, Onuitgegeven doctoraatsproefschrift, Vrije Universiteit Amsterdam, departement geschiedenis, 2005, 31-33.

is dat een belangrijke groep Nederlandse maoïsten wel in de vakbond bleef werken. Net zoals de Grippisten in België waren dit de ‘ouderen’, die hun oorsprong hadden in de CPN.

8.3 De communistische stromingen in Frankrijk

8.3.a Geschiedenis tot 1969

In vergelijking met België, Groot-Brittannië en Nederland had Frankrijk vorige eeuw een veel grotere en dynamischere communistische invloed gekend. De *Parti Communiste Française* (PCF) werd opgericht in 1920 na een splitsing in de socialistische beweging een jaar eerder. Het socialisme kende op dat moment in Frankrijk reeds een zeer lange traditie, waarvan sommige academici de oorsprong terugkoppelden aan de Franse Revolutionaire periode van 1789 tot circa 1800. Binnen de Franse socialistische beweging had de communistische beweging, in haar prille begin toen er nog sprake was van één beweging, tot 1924 een eigen karakter. Maar zelfs voor de Fransen bleek het prestige van de Russische communisten na hun geslaagde revolutie te groot.²⁹² Volgens de Franse historicus Jacques Girault evolueerde de PCF onder druk van Moskou tijdens het interbellum van een partij met een eigen identiteit, naar een ‘gebolsjewiseerde’ kopie van de CPSU.²⁹³ Historicus Ronald Tiersky trad Girault bij en kwam tot de conclusie dat de bolsjewisering begon in 1924 en eindigde in 1934.²⁹⁴ Andere historici zoals Donald Busky en Tony Judt minimaliseerden de eigenheid van het Franse communisme en waren ervan overtuigd dat de Fransen het communisme als iets externs zagen.²⁹⁵ Volgens Busky was de bolsjewisering van de volgzame communisten reeds in 1927 afgerond.²⁹⁶

Onder Algemeen-Secretaris van de PCF, Maurice Thorez, werd in 1934 de volksfrontpolitiek uitgedokterd en vanaf 1935 geïmplementeerd.²⁹⁷ Niet enkel op electoraal vlak was er samenwerking tussen de PCF en de socialisten van Leon Blum, maar ook de door communisten gedomineerde vakbond, de *Confédération Générale du Travail Unitaire* fuseerde met de sociaaldemocratische *Confédération Générale du Travail* (CGT). Aan de hand van de Komintern bleef de PCF echter sterk gecontroleerd door de Russische moederpartij. Na het succes van de volksfrontpolitiek in Frankrijk waren er gelijkaardige initiatieven in andere Europese landen, meestal met minder succes.²⁹⁸ De volksfrontpolitiek legde voor de PCF geen windeieren, volgens historicus George Ross zorgde het frontisme voor de integratie van de sovjetcommunisten in de Franse samenleving. Een illustratie hiervan is de exponentiële stijging van hun

²⁹² T., REES en A., HORPE, *International communism and the Communist International, 1919-43*, Manchester, 1998, 95-96.

²⁹³ J., GIRAULT, *Des communistes en France (années 1920 – années 1960)*, Parijs, 2002, 9-10.

²⁹⁴ R., TIERSKY, *French Communism: 1920-1972*, New York, 2013, 24-26.

²⁹⁵ T., JUDT, *Marxism and the French Left: Studies on labour and politics in France, 1830-1981*, New York, 2011, 1-7.

²⁹⁶ BUSKY, *Communism in history and theory: the European experience*, 42.

²⁹⁷ REES en HORPE, *International communism and the Communist International*, 96-97.

²⁹⁸ REES en HORPE, *International communism and the Communist International*, 96-97.

ledenaantallen, die in de vorige besproken landen niet werd geëvenaard. Uiteindelijk waren het voornamelijk externe gebeurtenissen die een einde maakten aan het verenigd front. Enerzijds werd de uitzuivering van de CPSU door Stalin door de PCF verdedigd, wat haar een belangrijk aandeel sympathie kostte. Anderzijds was er de Spaanse burgeroorlog waar de communisten preekten voor een interventie terwijl de socialisten afzijdig bleven.²⁹⁹ Toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak, meer specifiek wanneer de Sovjet-Unie werd aangevallen door Duitsland, gingen ook de Franse communisten in het verzet. Het Franse communistisch verzet was één van de machtigste verzetsgroepen in Europa wat haar ook na de oorlog heel wat prestige opleverde.³⁰⁰

Net zoals in de meeste West-Europese landen het geval was werd de PCF van 1945 tot 1947 opgenomen in de Franse regering. Maar ook in Frankrijk kwam er relatief snel een einde aan het communistisch medebestuur. Op 5 mei 1947 werden de communisten uit de regering gezet, wat volgens Tiersky een veel diepere wonde sloeg in Frankrijk en Italië dan in andere West-Europese landen waar communisten misschien wel meeregeerde, maar geen uitzonderlijk grote groep waren. Binnen de Franse historiografie staat de periode van 1947 tot 1962 gekend als '*Le grand schisme*', een periode waarin de PCF door alle niet-communistische krachten in de samenleving werd uitgesloten.³⁰¹ De PCF probeerde het tij nog te keren door vanaf 1955 nieuwe frontistische oproepen te lanceren, maar deze wierpen net zoals in de andere besproken landen weinig vruchten af. De weigering van de PCF om na 1956 de misdaden van Stalin te erkennen en de steun voor de onderdrukking van de Hongaarse Opstand maakten het de communisten zeer moeilijk om allianties te smeden.³⁰² De jaren 1960 brachten weinig beterschap, het vroegere prestige van de PCF begon te tanen en ook de door haar gedomineerde CGT moest continu opletten om niet te vervreemden van de arbeidersbeweging. Daarnaast was er de opkomst van het maoïsme in de jaren 1960, de oorlog in Algerije en de mei-1968 beweging, die in Frankrijk bij de grootste van de wereld was.³⁰³ Pas na de militaire inval van het Warschau Pact in Tsjecho-Slowakije begon de PCF zeer voorzichtige kritiek te geven op de Sovjet-Unie.³⁰⁴

Vanaf 1929 werden de trotskisten systematisch uit de PCF gezet. Net zoals in de andere besproken landen het geval was, was hierdoor niet enkel de breuk tussen trotskisten en stalinisten een feit, maar ook tussen trotskisten onderling. De reden voor die verdeeldheid was de toe te passen strategie, meer bepaald

²⁹⁹ G., ROSS, *Workers and Communists in France: From Popular Front to Eurocommunism*, Berkeley, 1982, 10-13.

³⁰⁰ Y., DURAND, *La France dans la Deuxième Guerre mondiale: 1939-1945*, Parijs, 2011, 133.

³⁰¹ TIERSKY, *French Communism*, 156.

³⁰² ROSS, *Workers and Communists in France*, 87-88 en 93-96.

³⁰³ J-F., SOULET en S., GUINLE-LORINET, *Le monde depuis la fin des années 60: Précis d'histoire immédiate*, Parijs, 1998, 21-23.

³⁰⁴ ALEXANDER, *Maoism in the developed world*, 67.

het al dan niet aanwenden van het entrisme.³⁰⁵ Er ontstonden in de jaren dertig verschillende trotskistische bewegingen en partijen. Tussen 1933 en 1938 stond de zogenaamde *Ligue Communiste* het dichtst bij de Belgische RSP, voorloper van de RAL. Volgens de Roemeen David ‘Barta’ Korner was het weinige succes van de trotskistische ideeën in het Frankrijk van de jaren 1930 te wijten aan het gebrek aan interne partijdiscipline. Om dit te remediëren richtte hij in 1939 de *Parti Ouvrier Internationaliste* (POI) op.³⁰⁶ De POI stond nog in haar kinderschoenen toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak, maar stelde zich desondanks zeer sectair op. De partij was radicaal tegen de oorlog en al degenen die er aan deelnamen, inclusief de trotskisten in het verzet, die ze nationalisme verweten. In 1956 veranderde de POI haar naam in *Lutte Ouvrière* en bleef één van de drie belangrijkste trotskistische groepen in Frankrijk.

In 1944 werden er pogingen ondernomen om de verdeeldheid van de Franse trotskistische beweging tegen te gaan. Drie van de vier belangrijkste trotskistische formaties werden in 1944 verenigd onder de naam *Parti Communiste Internationaliste* (PCI).³⁰⁷ De enige grote groep die niet participeerde aan dit nieuwe politieke project was de groep rond Barta. In 1952 kwam het tot een breuk binnen de PCI toen deze van de Vierde Internationale het directief kreeg om clandestien op te gaan in de PCF. Een meerderheid van de PCI, onder leiding van Pierre Lambert, weigerde echter de partij op te geven en bleef verder bestaan. Lambert kreeg internationaal bijstand van onder meer de Britse SWP en organiseerde deze in een nieuwe internationale genaamd, *International Committee of the Fourth International*. Een minderheid binnen de PCI accepteerde de beslissing om over te gaan tot entrisme binnen de PCF. Omdat deze groep werd geleid door Pierre Frank, worden ze ook wel ‘Frankisten’ genoemd als antwoord op de ‘Lambertisten’ van de PCI. In tegenstelling tot België, waar de trotskisten die gehoor gaven aan de Vierde Internationale de socialistische partij infiltrerden, lag de politieke realiteit in Frankrijk anders.³⁰⁸ Het entrisme binnen de strak georganiseerde PCF was weinig succesvol en in 1969 verlieten de meeste communisten de partij om onafhankelijk onder de gerecycleerde naam *Ligue Communiste* (LC) verder te gaan. De LC was trouw aan de Vierde Internationale en in die hoedanigheid de zusterbeweging van de RAL in België.³⁰⁹

Historicus Julian Bourg, gespecialiseerd in de geschiedenis van het maoïsme in Frankrijk, is van mening dat het maoïsme in de tien jaar tussen 1966 en 1976 zijn absolute hoogdagen kende. De wortels van de eerste Franse maoïsten lagen zoals in de andere besproken landen in de sovjetcommunistische partij. Ook in Frankrijk bestond de vroege maoïstische beweging uit twee groepen met beide andere

³⁰⁵ F., CHARPIER, *Histoire de l'extrême gauche trotskiste: de 1929 à nos jours*, ‘Chapitre 2: L'exil’ en ‘Chapitre 3: La plume, le marteau et la faucille’.

³⁰⁶ A.B., FIELDS, ‘Trotskyism and Maoism: Theory and practice in France and the United States’, *Studies in Comparative Communism*, 16 (1983), 75-76.

³⁰⁷ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 370-374 en 398-401.

³⁰⁸ FIELDS, ‘Trotskyism and Maoism’, 75-76.

³⁰⁹ ALEXANDER, *International Trotskyism*, 398-401.

bewegredenen. De oudere generatie was lid van de PCF, maar uit onvrede met de destalinisatie en het vermeende reformisme van de partij kwam ze steeds meer met haar in conflict. De jongere generatie vond haar inspiratie meer in de dekolonisatie- en Derde Wereldbeweging met Cuba, China en Vietnam als grote voorbeelden.³¹⁰ Politiek wetenschapper A. Belden Fields was overtuigd dat de twee maoïstische generaties elk een andere variant van de ideologie waren, een ‘hiërarchisch’ en ‘anti-hiërarchisch’ maoïsme.³¹¹ De hiërarchische maoïsten waren de oudere generatie die zich in juni 1966 afsplitste van de PCF en in december 1967 de *Parti Communiste Marxiste-Léniniste de France* (PCMLF) in het leven riep. De PCMLF eiste van haar leden strikte discipline, gehoorzaamheid en clandestiniteit. De zogenaamde ‘anti-hiërarchische groep’ bestond voornamelijk uit radicale studenten en jongeren. Deze groep liet partijvorming vallen vanwege de gepercipieerde structurele beperkingen die ze mee bracht. Een partij kon volgens deze groep maar een beperkt aantal strijdvlakken aan, een beweging kon zich op alles richten.³¹²

In België was AMADA de jongere generatie maoïsten, maar ondanks het soms stuntelig begin, waren ze er toch op uit om een zeer strakke, gedisciplineerde partij op te richten. Belden Fields’ analyse van de Franse maoïsten is niet te transponeren op België, waarschijnlijk had dit te maken met de verschillende dynamieken die aan het werk waren. De gelijkenissen tussen de PCMLF en de PCBML van Jacques Grippa waren onontwijkbaar, vandaar ook dat de PCMLF zich reeds op haar eerste congres solidair verklaarde met onder meer de PCBML en de CPC. Om de onrusten van de mei ’68-beweging te bedaren verbood de Franse overheid enkele organisaties waaronder de PCMLF. De partij bleef clandestien bestaan en kon daarbij rekenen op de steun van China.

Een tweede belangrijke maoïstische partij in Frankrijk kwam uit het *Centre Marxiste-Léniniste de France* (CMLF). Het CMLF stond op zeer vijandige voet met de PCMLF vooral vanwege de goedkeuring van de Culturele Revolutie door de laatste, onverteerbaar voor de CMLF. Door deze keuze kwam de CMLF internationaal geïsoleerd te staan, buiten wat bescheiden steun.

De derde en laatste belangrijke maoïstische groep in Frankrijk kan worden gezien als de tegenhanger van AMADA. In december 1966 richtten studenten van de Parijse elite-universiteit *Ecole Normal Supérieure de Union des Jeunesses Communistes Marxistes-Léninistes* (UJCM-L) op. De zeer militante aanwezigheid van de UJCM-L zorgde ervoor dat de beweging net zoals de PCMLF in juni 1968 werd verboden. Nadat de vuren van de mei ’68-beweging begonnen uit te doven viel de UJCM-L uit elkaar in

³¹⁰ J., BOURG, ‘Principally contradiction: The flourishing of French Maoism’, COOK, A.C. (ed.), *Mao’s Little Red Book: A Global history*, Cambridge, 2014, 225-226.

³¹¹ A.B., FIELDS, *Trotskyism and Maoism: Theory and practice in France and the United States*, New York, 1988, 87-88.

³¹² BOURG, ‘Principally contradiction’, 227-228.

verschillende groepjes. De meerderheid reorganiseerde zich in oktober 1968 onder de naam ‘*Gauche Proletarienne*’ (GP).³¹³

8.3.b De periode 1969-1972: gelijkenissen en verschillen

Net zoals de KPB, de CPGB en de CPN kreeg de PCF plots te maken met een enorm grote groep geradicaliseerde studenten. Net zoals de KPB was de PCF in de eerste fase voorzichtig enthousiast over de toenemende interesse voor de arbeidersstrijd onder de jongeren. Maar de toon ten aanzien van de studenten werd al snel kritisch en zelfs vijandelijk toen de PCF en de CGT er maar niet in slaagden om greep te krijgen op de beweging. In de jaren 1970 hernieuwde de PCF haar pogingen om tot een breed links progressief front te komen, maar op het vlak van vakbonden was Frankrijk uniek in de onderzochte landen. In tegenstelling tot Groot-Brittannië, België en Nederland hadden de Fransen met de CGT een relatief sterke communistisch-gedomineerde vakbond. Dit zorgde ervoor dat de vraag omtrent de positie ten aanzien van het frontisme geen eenduidig antwoord kende. Het bestaan van de CGT is een indicatie dat de PCF niet zo ver ging als bijvoorbeeld de Nederlanders, die hun vakbond wel opgaven ten voordele van een eengemaakte linkse vakbond. Anderzijds zocht de CGT in deze periode wel geregeld toenadering tot de andere vakbonden met als doel een verenigd vakbondsfront.³¹⁴ Op electoraal vlak was er na de gemeenteraadsverkiezingen van 1971 een zekere toenadering van de *Parti Socialiste* onder François Mitterrand naar onder meer de PCF met als doel om ‘*L’union de la gauche*’ te bekomen. Deze versterking van links kende in Frankrijk enkele successen, vooral na 1972. De PCF nam deel aan verkiezingen en zag het net als haar zusterpartijen als één van de vele actieterreinen waar de communisten moesten strijden.³¹⁵

Er bestonden tussen 1969 en 1972 verschillende trotskistische groepen, de drie belangrijkste waren de *Lutte Ouvrière*, de ‘Lambertistische’ PCI en de ‘Frankistische’ LC. Vermits de LC de zusterpartij was van de RAL, zal uitsluitend deze worden behandeld. Tijdens de contestatieperiode werkte de LC in tegenstelling tot de Lambertisten zeer bedrijvig mee in de hoop om hierop te kapitaliseren en haar beweging uit te breiden. De LC ging in nasleep van de gebeurtenissen rond mei ’68 over tot een fusie met één van de meest confrontatie-georiënteerde groepen, de *Jeunesse Communiste Révolutionnaire*. In tegenstelling tot de Lambertisten die het studentenprotest afkeurden als amateuristisch en spontaneïstisch slaagde de LC erin om een relatief grote groep studenten onder haar vlag te verzamelen. Door de grote instroom van jongeren werd de oudere generatie Frankisten wel plots een kleine minderheid.³¹⁶ Ondanks haar geringe omvang, zo’n 2500 leden, trachtte de LC zoveel mogelijk op de voorgrond te treden onder de slogan “*être*

³¹³ ALEXANDER, *Maoism in the developed world*, 69.

³¹⁴ ROSS, *Workers and Communists in France*, 176 en 273-274.

³¹⁵ J., GOTOVITCH, P., DELWIT en J.-M., DE WAELE, *L’Europe des communistes*, Brussel, 1992, 242-245.

³¹⁶ FIELDS, ‘Trotskyism and Maoism’, 75-76.

présents sur tous les fronts”. Net zoals de RAL namen ze actief deel aan acties van de vakbonden om van daaruit de arbeiders te radicaliseren.³¹⁷ Naast Italië was Frankrijk het enige land waar de studentencontestatie de arbeidersklasse wist te bereiken en beïnvloeden. De LC deed dit aan de hand van georganiseerde cellen binnen de bestaande geïnstitutionaliseerde arbeidersbeweging, vooral binnen de CGT.³¹⁸ Bij de presidentiële verkiezingen van 1969 droeg de LC haar eigen kandidaat naar voren. Alain Krivine wist doorheen Frankrijk 236237 stemmen te behalen, goed voor zo’n 1,06% van de stemmen.³¹⁹ Het feit dat de LC onafhankelijk opkwam tijdens de verkiezingen van 1969 en haar afwijzing van de *Parti Socialiste* (PS) en de PCF betekende naar alle waarschijnlijkheid dat er binnen de partij niet veel animo bestond voor een breder front op electoraal vlak. Hier bieden de bronnen echter geen uitsluitsel over.

De oudere maoïstische generatie van de PCMLF riep op tot de formatie van een nieuwe revolutionaire vakbondsbeweging en schuwde daarbij geen hevige kritiek op de PCF en de CGT. De PCMLF sprak zich tot 1977 uit tegen deelname aan de verkiezingen en tegen de toenadering van de PCF naar de sociaaldemocraten. De PCMLF raakte tussen 1969 en 1972 ook enorm verdeeld binnen de eigen rangen. De GP, die het meeste met AMADA verwant was, verwierp eveneens alle vormen van electorale participatie. Ten aanzien van de sociaaldemocraten hanteerde de GP nog de stalinistische terminologie ‘sociaal-fascisten’, van een front kon geen sprake zijn. Als alternatief voor het werk in de vakbonden was de GP actief in de gewelddadige strijd tegen de overheid, met de kidnaping van assistent-personeelsdirecteur van Renault, Robert Nogrette als hoogtepunt. Als gevolg deed de Franse overheid in 1971 en 1972 verschillende pogingen om de GP op te doeken, zonder langdurig succes. De GP zag zichzelf net zoals AMADA als een revolutionaire partij in opbouw en gebruikte dan ook de naam *Parti Communiste Révolutionnaire*, toen ze zich als partij profileerde.³²⁰

³¹⁷ S., RIZET, ‘Qu’est-ce qui fait courir les militants de la Ligue communiste révolutionnaire?’, *Sociologies pratiques*, 15 (2007), 69-81.

³¹⁸ M., MCGROGAN, ‘Vive la revolution and the example of Lotta Continue: The circulation of ideas and practices between the left militant worlds of France and Italy following May ‘68’, *Modern & Contemporary France*, 18 (2010), 314.

³¹⁹ S., BERSTEIN, *The Pompidou years, 1969-1974*, Cambridge, 2000, 14.

³²⁰ ALEXANDER, *Maoism in the developed world*, 70-75.

8.4 Schema

1969-1972	België			Groot-Brittannië			Nederland			Frankrijk		
	S	M	T	S	M	T	S	M	T	S	M	T
Front?	✓	✗	✗	✓	✗	✗	✓	✗	✓	✓	✗	✗
Vakbond?	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓
Participatie?*	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓

Legende: S = Sovjetcommunisme, trouw aan de lijn van Moskou, KPB en zusterpartijen
 M = Maoïsme, trouw aan de lijn van Beijing, AMADA en zusterpartijen
 T = Trotskisme, trouw aan de Vierde Internationale, RAL en zusterpartijen
 * = Voor of tegenstander van deelname aan de verkiezingen

8.5 Besluit

Het bovenstaande schema biedt een weergave van de grote tendensen binnen de communistische stromingen in België en de buurlanden. In die hoedanigheid ontbreken enkele belangrijke nuances inzake de specifieke nationale en internationale context. Zowel de KPB als haar sovjetcommunistische zusterpartijen waren voorstander van een breed links eenheidsfront, werkten binnen bestaande vakbonden en namen deel aan de electorale strijd. Er zijn belangrijke nuances te maken, bijvoorbeeld dat de PCF in Frankrijk vooral in de communistische CGT actief was in tegenstelling tot haar zusterpartijen die werkten binnen de respectievelijke sociaaldemocratische vakbonden. Met de nuances in het achterhoofd is de rode draad duidelijk. De trotskisten die trouw waren aan de Vierde Internationale stonden kritisch ten aanzien van de drie strategische keuzes. De vier onderzochte partijen waren alle voorstanders van het werken binnen de vakbond en zagen in de verkiezingen een instrument om hun propaganda te verspreiden. Sommige partijen, zoals de Belgische RAL, namen niet deel aan de verkiezingen en stemden dan maar niet of op het minste kwaad terwijl andere, zoals de Franse LC, wel als onafhankelijke partij deelnamen. De enige algemene afwijking was de Nederlandse RCB/APL die meer bereid was om een breed links front met sociaaldemocraten te vervoegen dan de andere drie. De maoïsten vertoonden een grote uniformiteit in hun afwijzing van het frontisme, de traditionele vakbonden en de participatie aan de parlementaire democratie. De enige uitzondering hierop was de CPB (M-L) die wel bleef werken binnen bestaande syndicaten. De CPB (M-L) stond in die hoedanigheid dicht bij de PCBML. Het ontbreken van een maoïstische internationale en in sommige gevallen, zoals AMADA, van erkenning door de CPC zorgden niet voor fundamentele verschillen inzake de drie strategische keuzes.

9. Eigen beslissing of op bevel van?

Het bovenstaande schema maakt de grote tendensen binnen de communistische stromingen in de buurlanden duidelijk. Dan rest er nog de vraag, in welke mate werden deze beslissingen genomen door de partijen zelf? Welke invloed hadden respectievelijk Moskou, Beijing en de Vierde Internationale op deze strategische beslissingen? In dit laatste hoofdstuk wordt er een beknopt overzicht gegeven van de internationale instanties en staten die de drie verschillende stromingen hebben beïnvloed.

9.1 De Sovjetcommunisten en Moskou

De sovjetcommunistische partijen waren tussen 1969 en 1972 allemaal voorstanders van een verenigd front van links-progressieve krachten. Ze vervoegden de bestaande sociaaldemocratische vakbonden, met uitzondering van Frankrijk waar de PCF haar eigen vakbond wist te behouden. En alle zagen ze de verkiezingen als één van de vele strijdtonelen waar ze zich moesten manifesteren om zo veel mogelijk mensen te bereiken. Hoewel de grote lijnen overeenstemmen bestaan er natuurlijk nuances, het verenigd front werd bijvoorbeeld niet identiek gepercipieerd door pakweg de KPB als door de CPGB. Maar de gelijkenissen doen desalniettemin vermoeden dat de algemene uniformiteit door hogere hand, in dit geval Moskou, werd opgelegd.

Na de dood van Stalin kwam er in 1956 een einde aan het Informatiebureau van Communistische en Arbeiderspartijen (Kominform), de opvolger van de Komintern en het instrument waarmee Moskou de greep trachtte te behouden op de sovjetcommunistische partijen. Het jaar 1956 wordt door de meeste historici beschouwd als het moment waarop Moskou al dan niet gewild de individuele partijen een zekere autonomie verleende.³²¹ Deze gebeurtenissen waren namelijk direct verbonden met het Twintigste Congres van de CPSU in datzelfde jaar waar ze vreedzame co-existentie tussen de “twee kampen”, het ‘reactionair imperialistische’ kamp van de Verenigde Staten en het ‘vreedzame’ kamp van de Sovjet Unie, propageerden.³²² Een daarbij samenhangende conclusie op dit congres was dat er “verschillende wegen naar het socialisme” waren. Dit betekende zoveel als dat de sovjetcommunistische partijen in hun respectievelijke regio of land hun strategie mochten aanpassen aan de lokale context.³²³ De Sovjet-Unie probeerde de Koude Oorlog te bedaren en aanvaardde in die hoedanigheid dan ook de ‘parlementaire weg naar het socialisme’.³²⁴ Ter vervanging van de Kominform organiseerde Moskou in 1960 en 1969 zogenaamde ‘Konferentie van de Vertegenwoordigers der Kommunistische en Arbeiderspartijen’.

³²¹ T., JUDT, *Postwar: A history of Europe since 1945*, Londen, 2010, 311.

³²² S., WHITE, ‘Recent Writing on Soviet Foreign Policy’, *Review of International Studies*, 12 (1986), 127-134.

³²³ R.N., CAREW HUNT, S.L., SHARP en R., LOWENTHAL, ‘Ideology and power politics: a symposium’, FLERON, F.J., HOFFMANN, E.P. en LAIRD, R.F. (eds.), *Classic Issues in Soviet Foreign Policy: From Lenin to Brezhnev*, New Brunswick, 2009, 221.

³²⁴ M., WALLER, *The end of the communist power monopoly*, Manchester, 1993, 270.

Tijdens de conferentie van 1969 stonden twee belangrijke punten ter discussie: hoe de partijen het eeuwfeest van de geboortedag van Lenin zouden aanpakken en de nieuwe strategie van coöperatie met anti-imperialistische krachten.³²⁵ Dit laatste zorgde voor strubbelingen daar het Kremlin de Sovjet-Unie nog steeds beschouwde als de stuurman van het globale revolutionaire proces en bewaker van de belangen van alle communisten. Samenwerking met ‘anti-imperialistische’ krachten, die Moskou niet altijd genegen waren, en terzelfdertijd de lijn van Moskou strak navolgen, bleken in de praktijk zeer moeilijk. In het Kremlin was er ook niet altijd tevredenheid met de ‘eigen weg naar het socialisme’ die verschillende sovjetcommunistische partijen namen. In Frankrijk prefereerde Moskou tussen 1969 en 1972 zelfs een Gaullistische regering in plaats van ‘*l’union de la gauche*’ waarin de PCF zich toegeeflijk opstelde ten aanzien van de PS.³²⁶ Frankrijk had in het buitenlands beleid van de Sovjet-Unie dan ook een speciale positie, het werd gezien als een mogelijke bondgenoot mits het zich tegendraads durfde op te stellen ten aanzien van de Verenigde Staten en de NAVO.³²⁷

Een dieper onderzoek naar de relatie en polemieken tussen Moskou en de respectievelijke sovjetcommunistische partijen uit België, Nederland, Groot-Brittannië en Frankrijk tussen 1969 en 1972 valt buiten het bestek van dit onderzoek. De beperktheid van dit hoofdstuk doet geen recht aan de complexiteit van deze internationale en transnationale relaties, maar legt wel de hoofdlijnen bloot. Sinds 1956 bedreven steeds meer landen, inclusief België, een eigen nationale weg naar het socialisme. Het onderzoek toonde aan dat de KPB tussen 1969 en 1972 op zoek was naar een compromis tussen trouwheid aan de sovjetdoctrine en het inslaan van een eigen weg. De relaties tussen de verschillende Europese communistische partijen naast de CPSU kenden een eigen dynamiek ondanks hun inherente verbondenheid met Moskou. Een strategie zoals het frontisme kon worden overgenomen van een sovjetcommunistische zusterpartij indien ze toepasbaar was in de lokale context. Het was dus niet noodzakelijk gepropageerd vanuit Moskou en kon zelfs kritiek krijgen vanuit het Kremlin.

9.2 De trotskisten trouw aan het Verenigde Secretariaat

In dit onderzoek is gebleken dat de trotskisten binnen het communistische stromingenland uitzonderlijk verdeeld waren. Schijnbaar onoverkomelijke verschillen inzake theorie en de te volgen strategieën fragmenteerden de trotskistische beweging sinds haar ontstaan, met als gevolg dat tussen 1969 en 1972 de beweging verdeeld was in verschillende nationale en internationale organisaties met elk hun eigen leer.

³²⁵ R.L., GARTHOFF, ‘The Soviet conception of Détente’, FLERON, F.J., HOFFMANN, E.P. en LAIRD, R.F. (eds.), *Classic Issues in Soviet Foreign Policy: From Lenin to Brezhnev*, New Burnswick, 2009, 103-104.

³²⁶ H., TIMMERMANN, ‘The cominform effects on Soviet foreign policy’, *Studies in Comparative Communism*, 18 (1985), 17 en 19.

³²⁷ F.S., LARRABEE, ‘The new Soviet approach to Europe’, FLERON, F.J., HOFFMANN, E.P. en LAIRD, R.F. (eds.), *Classic Issues in Soviet Foreign Policy: From Lenin to Brezhnev*, New Burnswick, 2009, 639.

Deze studie beperkte zich tot de afdelingen die vanaf de dood van Lenin trouw waren aan Trotski en na hun stichting in 1938 trouw waren gebleven aan de oorspronkelijke Vierde Internationale. Zowel bij de uitgebreide geschiedenis van het trotskisme in België als de beknoptere geschiedenissen van de stroming in Nederland, Frankrijk en Groot-Brittannië werd duidelijk dat elke afwijking van de lijn die de Vierde Internationale propageerde stevast resulteerde in uitsluitingen en afsplitsingen. Deze scheuringen hadden meestal als gevolg dat de uitgedreven groep een eigen rivaliserende trotskistische groep oprichtte die vaak navolging kreeg in andere landen en dus ook daar voor verdere verdeeldheid zorgde.

De logische conclusie hieruit is dat bewegingen en partijen zoals de SJW/RAL, de RCB/APL, de LC en de IMG onbetwistbaar loyaal waren ten aanzien van de Vierde Internationale en haar theoretische en strategische directieven. Exact vaststellen wat de invloed was van het Verenigde Secretariaat, de hoogste instantie van de Vierde Internationale, op haar respectievelijke afdelingen is geen evidentie. De internationale gaf maandelijks *International Bulletins* uit waarin de verschillende afdelingen de discussie konden aangaan met de resoluties van het Verenigde Secretariaat. Er bestond dus wel degelijk ruimte voor discussie inzake de theoretische en strategische standpunten die het Verenigde Secretariaat uiteenzette. De afzonderlijke afdelingen hadden de mogelijkheid om kritiek te leveren op het beleid, zolang die kritiek geen fundamenteel-geachte tegenstelling inhield.³²⁸

Zowel in de resoluties als in het discussieforum bleek dezelfde mengeling van extern pragmatisme en intern dogmatisme dat de SJW/RAL kende in België de maatstaf te zijn voor de hele organisatie. Zo bestond er onder de meeste Europese afdelingen duidelijk de neiging naar inwerking in en radicalisering van de bestaande vakbonden. De samenwerking werd vanuit een pragmatische inslag naar voren geschoven als beste strategie vanwege de beperkte invloed waarover de individuele groepen in hun land beschikten.³²⁹

Over de positie van de Vierde Internationale ten aanzien van de geradicaliseerde jongeren had de Vierde Internationale een relatief eenduidig antwoord. Na het Negende Wereldcongres in 1969 publiceerde het Verenigde Secretariaat, de hoogste instantie van de internationale, zijn resolutie over de “*Worldwide Youth Radicalization and the Tasks of the Fourth International*”.³³⁰ Er bleek eensgezindheid over het feit dat de trotskisten moesten inspelen op de studenten en dat de strijd ook buiten de universiteit moest worden gevoerd. Tussen 1969 en 1972 vonden de verschillende afdelingen van de internationale geen definitief antwoord op de vraag wat de rol was van de student in de arbeidersstrijd, maar er bestond wel een zekere discussiecultuur.³³¹ Het pragmatisme dat de trotskisten naar buiten droegen, stond in contrast met hun sterk

³²⁸ *Encyclopedia of Trotskyism on-line*, ‘Fourth International: International Bulletins Library’.

³²⁹ *Encyclopedia of Trotskyism on-line*, ‘No. 10 in 1969. July’.

³³⁰ *Marxists Internet Archive*, ‘The Third Congress of the United Secretariat (Ninth World Congress)’.

³³¹ *Encyclopedia of Trotskyism on-line*, ‘April 1970’.

dogmatische innerlijke werking waarin een te grote kritiek of afwijking resoluut leidde tot aanpassing of uitsluiting.

9.3 China's netwerk van bilaterale contacten

In tegenstelling tot de Sovjet-Unie werkte China niet met een dergelijke internationale organisatie. Beijing oefende invloed uit op de door haar geselecteerde zusterpartijen aan de hand van bilaterale contacten.³³² In België werd de PCBML van Jacques Grippa erkend als Belgische tegenhanger van de CPC en niet AMADA. Vermits er geen erkenning was tot zeker 1981 waren er naar alle waarschijnlijkheid tussen 1969 en 1972 geen rechtstreekse contacten tussen de leiding van AMADA en Beijing. Het is wel mogelijk geweest dat er indirecte contacten waren vermits in 1979 enkele vooraanstaande leden van AMADA China bezochten, maar de bestaande literatuur voorziet hierover geen uitsluitel.³³³

Zelfs zonder de officiële erkenning van de CPC bleef AMADA onkreukbaar trouw aan de maoïstische leer en het buitenlands beleid van China en Albanië.³³⁴ AMADA aanvaardde de thesen van de ontaarding van de Sovjet-Unie onder Chroesjtsjov die samen met zijn entourage het land 'staatskapitalistisch' en 'sociaal-imperialistisch' had gemaakt.³³⁵ De zusterpartijen van AMADA in Nederland, Groot-Brittannië en Frankrijk hadden inzake strategie drie gemeenschappelijke noemers. Alle weigerden ze deel te nemen aan de parlementaire democratie, weigerden ze compromissen te stellen ten voordele van een breder eenheidsfront en op de CPB (M-L) na veroordeelden ze het werken binnen de bestaande vakbonden.

9.4 Besluit

De grote uniformiteit die de drie onderzochte stromingen over de landsgrenzen heen kende werd duidelijk in hoofdstuk acht. Dit deed vermoeden dat er van bovenuit een strakke controle werd uitgeoefend op de respectievelijke partijen. De werkelijkheid bleek genuanceerder. Vanaf 1956 kregen de Europese sovjetcommunisten de vrijheid om een eigen weg naar het socialisme uit te dokteren en in de komende jaren verloor de CPSU steeds meer de greep op haar Europese zusterpartijen. Bij de trotskisten bleek er, ondanks de dogmatische en strategische fragmentatie van de beweging in zijn geheel, binnen de Vierde Internationale een levendige discussiecultuur te bestaan. Dit nam niet weg dat het Verenigde Secretariaat de hoogste autoriteit had, maar het is een belangrijke nuance dat een overdreven dictatoriaal beeld ontkracht. Onder de maoïsten leek de afspraak dan weer om zo goed mogelijk te luisteren naar de

³³² PARKER, *The kick inside*, 44.

³³³ ALEXANDER, *Maoism in the developed world*, 61-62.

³³⁴ S.N., 'de toekomst waar alle macht aan de arbeiders voor vecht: de opbouw van de socialistiese maatschappij waar de macht van de arbeiders en werkers is gevestigd', *Alle Macht Aan De Arbeiders* (extra nr. 1974), 14-16.

³³⁵ BUELINCKX, *Radicaal-links in België en de val van de Muur*.

propaganda van de CPC om die vervolgens in eigen land te recyclen en aan te passen aan de contextuele omstandigheden.

10. Conclusie

Deze verhandeling vertrok vanuit de volgende vraagstelling: wat waren de praktische-strategische breuklijnen die de samenwerking van radicaal-links in Vlaanderen onmogelijk maakte en leidde tot het ontstaan van twee nieuwe duurzame communistische partijen naast de KPB van 1969 tot 1972? De grote internationale politiek-ideologische breuklijnen tussen het maoïsme, trotskisme en sovjetcommunisme waren reeds door verschillende historici geduid. De leemte die deze studie tracht op te vullen in de historiografie van de communistische bewegingen in België houdt verband met de praktische breuklijnen die zich stelden tussen de KPB, AMADA en de SJW/RAL inzake de lokale strategie en tactiek. Geografisch werd de studie, waar mogelijk, beperkt tot Vlaanderen mits de historische ontwikkelingen van de communistische bewegingen in Wallonië sterk verschilden van die in Nederlandstalig België. In de periode van 1969 tot 1972 kwamen er twee nieuwe communistische partijen op het politiek toneel naast de reeds bestaande KPB. AMADA en de SJW/RAL positioneerden zich links van de KPB aan de hand van een hevige polemiek. In die hoedanigheid was de chronologische afbakening ideaal om de praktische breuklijnen te onderzoeken.

De opzet van dit werk was driedelig. In eerste instantie werd er uitgebreid stilgestaan bij de geschiedenis van radicaal-links in België van diens oorsprong tot 1969. De nadruk werd hierin gelegd op de politieke scheuringen die in die periode plaatsvonden. Het werd al snel duidelijk dat radicaal-links in België slechts van 1921 tot 1928 een periode van relatieve eenheid had gekend. In 1928 scheurden de trotskisten zich, niet noodzakelijk uit eigen wil, af van de Sovjet-trouwe KPB, maar raakten ze in de komende decennia onderling hopeloos verdeeld met verschillende splinterfacties tot gevolg. Een grote breuklijn binnen de trotskistische beweging is terug te voeren tot het al dan niet aanwenden van de entristische strategie. Een belangrijk deel van de trotskistische beweging volgde deze strategie door de grotere BSP te infiltreren en intern aan invloed te winnen. Een ander deel wees die strategie af en hield vast aan het bestaan van onafhankelijke trotskistische partijen. De KPB wist zich te handhaven en kende haar glorie dagen in de nasleep van de Tweede Wereldoorlog. Vanaf 1950 verzwakte de KPB zowel op het vlak van invloed in de arbeidersbeweging als electoraal. In de periode 1969-1972 ondervond de KPB hevige concurrentie langs haar linkerflank van het maoïstische AMADA en de trotskistische SJW/RAL die beide groeiden vanuit een studentenbasis. In deze periode wierpen deze laatste twee zich op als revolutionaire ‘partijen in opbouw’ om vervolgens zichzelf te proclameren als dé enige waardige communistische revolutionaire partij. Ook hoofdstuk drie behoorde tot het eerste deel en verschafte theoretische-

ideologische kennis over de grootste breuklijnen tussen het sovjetcommunisme, het maoïsme en het trotskisme. Het sovjetcommunisme bleek pragmatischer van aard en had in die hoedanigheid veel gemeen met het maoïsme. Het trotskisme leek het moeilijk te hebben met de eigen dogmatische erfenis en moest zichzelf steeds herdefiniëren.

Het tweede deel van het onderzoek had als doelstelling om de concrete praktische breuklijnen uiteen te zetten, maar toonde eveneens enkele algemene tendensen. De KPb, maar ook de SJW/RAL was zich zeer bewust van hun mogelijkheden en volgde een veel pragmatischere koers dan AMADA. Die laatste, schijnbaar verblind door het revolutionaire vuur, was zo overtuigd van haar analyses dat rond alles en iedereen die er kritiek op leverde een vijandbeeld werd gecreëerd. Het gelijkaardige pragmatisme van de SJW/RAL en de KPb toonde zich doorheen de hoofdstukken: beide zagen meer heil in een bredere samenwerking en waren bereid ten voordele hiervan compromissen te sluiten inzake de theoretische zuiverheid, beide vonden dat de vakbond van binnenuit bijgestuurd moesten worden, beide waren van mening dat studenten en arbeiders niet moesten assimileren maar elkaar aanvullen en de SJW/RAL riep zelfs op, weliswaar bij gebrek aan beter, om op de KPb te stemmen. Desondanks bleek het water soms heel diep tussen de trotskisten en de sovjetcommunisten. Frontvorming mocht voor de SJW/RAL, maar niet ten koste van de rol die de partij moest spelen als voorhoedebeweging. De KPb was bereid om verder te compromitteren in dat frontisme zolang er maar een gunstig strijdprogramma uit resulteerde waar alle participanten zich aan moesten houden. Over de vakbeweging waren beide van mening dat de vakbonden intern hervormd moesten worden, maar verschilden zij inzake de methodiek die ze hiervoor aangrepen. Terwijl de KPb voorzichtig optimistisch was ten aanzien van de toenemende interesse van studenten in de arbeidersstrijd, bleef ze zich argwanend opstellen voor de ‘gauchistische’ tendensen die zich in deze milieus wisten te manifesteren. De SJW/RAL vond dat de arbeiders en studenten elk hun eigen strijd moesten voeren respectievelijk in de industrie en aan de universiteit. Vanuit de universiteit konden allerhande arbeidersacties worden ondersteund aan de hand waarvan de SJW/RAL zich beter kon inwerken in de arbeidersbeweging. De KPb zag de electorale kiesstrijd als één van de vele strijdtoneelen waarin de partij het gevecht moest aangaan met het kapitalisme. De partij wou dus wegeen op het beleid in tegenstelling tot de SJW/RAL die de institutionele weg afkeurde. Desalniettemin kozen de trotskisten wegens de stemplicht voor de weg van het minste kwaad en dus voor de KPb.

Daartegenover stonden de maoïstische militanten van AMADA die geen enkel compromis duldden inzake de standpunten, maar enkel bereid waren de retoriek aan te passen om de ‘onopgevoede’ arbeiders niet van zich te vervreemden. Vakbonden hadden zich te strak geïntegreerd in het kapitalistisch systeem en waren in het België van dat moment volgens AMADA een verloren zaak. Actiecomités en fabriekscellen, los van de geïnstitutionaliseerde vakbond, waar de arbeiders hun materiële eisen in een breder theoretisch

kader moesten plaatsen, vormden de oplossing. Participatie in de parlementaire democratie was al helemaal onacceptabel waardoor de maoïsten liever blanco stemden dan voor de ‘valse’ KPB. Verkiezingen konden volgens AMADA wel dienen om de partijpropaganda te verspreiden, maar dan moest dat wel gebeuren door een waardige revolutionaire communistische partij, die toen volgens hen nog niet bestond. Inzake de relatie tussen arbeiders en studenten zaten deze laatste nog te strak in een ‘kleinburgerlijk’ patroon en deden er daarom beter aan om in de fabriek te gaan werken om zo aansluiting te zoeken bij de arbeidersklasse. Intellectuelen moesten de arbeiders opvoeden en bewust maken met behulp van de leer van Marx, Engels, Lenin, Stalin en Mao.

Inzake de transparantie is er eveneens een onderscheid te maken tussen de KPB en SJW/RAL enerzijds en AMADA anderzijds. Hoewel de drie partijen vasthielden aan marxistische dogma's was er bij de KPB en de SJW/RAL meer sprake van interne openheid en zelfkritiek. De KPB gaf toe dat het frontisme deels een antwoord was op de verzwakking die de partij sinds de jaren 1950 had gekend. De trotskisten waren er zich van bewust dat ze materieel en financieel nog te zwak stonden om deel te nemen aan de verkiezingen van 1970 en 1971 en communiceerden dit ook naar de buitenwereld in hun partijblad. Ook inzake de rol die de student moest spelen in de arbeidersstrijd was de SJW/RAL voorzichtig en stelde ze dat er geleidelijk aan invloed gewonnen moest worden in de industrieën, rekening houdend met de eigen middelen. Met een lange geschiedenis van trotskistische scheuringen en inschattingfouten in het achterhoofd bleek de SJW/RAL in retrospectief realistischer. De maoïstische beweging was nieuwer en kreeg de wind in de zeilen door de grote mobilisatie van de contestatiebeweging, de Derde Wereldbeweging en de wereldwijde populariteit van de ideologie. In tegenstelling tot *Rood* en *De Rode Vaan* werden er in *Alle Macht Aan De Arbeiders* nauwelijks auteurs vermeld en spraken ze steeds in naam van de ‘massa’s’ of de ‘arbeiders’. AMADA deed zich voor als een massabeweging terwijl ze in de realiteit, niettegenstaande ze in verschillende lokale sociaaleconomische conflicten een significante rol wist te spelen en tevens sterk stond aan de universiteit, een relatief marginaal fenomeen was. De maoïsten legden dan ook, meer dan de KPB en de SJW/RAL, de nadruk op interne partijdiscipline en onkreukbaar geloof in de maoïstische leer.

De respectievelijke zusterpartijen in Groot-Brittannië, Nederland en Frankrijk vertoonden opvallende gelijkenissen met de KPB, SJW/RAL en AMADA in België. Deels was dit te wijten aan de directieven die door Moskou, Beijing en het Verenigde Secretariaat van de Vierde Internationale werden opgedragen. Uit dit onderzoek bleek dat die invloed van bovenaf niet overschat mocht worden. De KPB had vanaf 1956 steeds meer autonomie weten te vergaren en hoewel ze nog steeds ideologisch trouw was aan de Sovjet-Unie en de CPSU had deze laatste geen dictatoriale macht over de partij. Zeker niet inzake de lokale, strategische en tactische keuzes die de partij autonoom wist te maken. De turbulente geschiedenis van de Vierde Internationale deed vermoeden dat de teugels rond de SJW/RAL strak werden aangehouden,

maar ook hier bleek een discussiecultuur te bestaan tussen de nationale afdelingen en het Verenigde Secretariaat. Schijnbaar mocht de kritiek op de uitgestippelde lijn niet te fundamenteel zijn, dit leidde resoluut tot verdere versplintering. Bij de maoïsten van AMADA lag de internationale situatie anders, zij zetelden niet in een internationale en werden niet erkend door de CPC. AMADA en haar zusterpartijen leken desondanks over de landsgrenzen heen dezelfde standpunten in te nemen. Dit was het gevolg van een gelijkaardige interpretatie van het buitenlands beleid van de Volksrepubliek China en de maoïstische leer.

11. Bibliografie

Databanken

Catalogus van Amsab-ISG
Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen
Encyclopedia of Trotskyism on-line
JSTOR
LIMO
Marxists Internet Archive
ODIS – Database Intermediary Structures Flanders
Verkiezingsdatabase

Digitale werken

- BUELINCKX, J., *Radicaal-links in België en de val van de Muur. Hoe overleefden de KP, de SAP en de PVDA de val van het 'reëel bestaande socialisme'?*, 2002
(http://www.thesis.net/radicaal_links/radicaal_links_inhoud.htm). Geraadpleegd op 16 augustus 2014.
- CHARPIER, F., *Histoire de l'extrême gauche trotskiste: de 1929 à nos jours*,
(http://books.google.be/books?id=rvJljiHbYOAC&dq=trotskiste+français+opposition&hl=nl&source=gbs_navlinks_s). Geraadpleegd op 16 augustus 2014.
- DE CONINCK, R., *Strijd der theorieën*, e-mail, 2 juni 2014.
- DORREMANS, P., 1885-1939: Eb en vloed van de politieke radicalisering in de BWP, 2002
(<http://www.vonk.org/Geschiedenis/1885-1939-eb-en-vloed-van-de-politieke-radicalisering-in-de-bwp.html>). Geraadpleegd op 16 augustus 2014.
- DURGAN, A., 'Freedom fighters or Comintern army? The international Brigades in Spain', *International Socialism Journal*, 84 (1999), (<http://pubs.socialistreviewindex.org.uk/isj84/durgan.htm>).
Geraadpleegd op 16 augustus 2014.
- POLLITT, H., e.a., *The British road to socialism: Programme adopted by the Executive Committee of the Communist Party*, 2008
(<https://www.marxists.org/history/international/comintern/sections/britain/brs/1951/51.htm#1>).
Geraadpleegd op 16 augustus 2014.
- LUBBERSEN, R., *Revolutionair-socialisme in Nederland: Tussen oorlog en intrede*, Onuitgegeven
doctoraatsproefschrift, Universiteit van Amsterdam, departement geschiedenis, 1983
(<http://www.marxists.org/nederlands/lubbersen/1983/revolutionair-socialisme/7.htm>). Geraadpleegd
op 16 augustus 2014.
- SEGRS, W., "Alle Macht aan de Arbeiders", '1968' en de inzet voor de arbeiders 1966-1979,
Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, departement geschiedenis,
2004 (<http://www.npdoc.be/Segers-Ward-intro>). Geraadpleegd op 16 augustus 2014.
- S.N., *International Trotskyist Tendencies: 1928 to the present*,
(<https://www.marxists.org/history/etol/intl.htm>). Geraadpleegd op 16 augustus 2014.
- TARIQ, A., *The revolutionary left in Britain 1972*, 2004
(<http://members.optushome.com.au/spainter/Tariq.html>). Geraadpleegd op 16 augustus 2014.

- RICHARDS, S., *The High Tide of UK Anti-Revisionism: a history*,
(<http://www.marxists.org/history/erol/uk.hightide/high-tide.pdf>). Geraadpleegd op 16 augustus 2014.
- VAN SINOY, G., *Geschiedenis van de Belgische KP*
(<http://www.socialisme.be/marxisme/1921kp.html#herdenking>). Geraadpleegd op 16 augustus 2014.
- Verkiezingen 25 mei 2010*, 2010 (<http://verkiezingen2014.belgium.be/nl/>). Geraadpleegd op 16 augustus 2014.

Bronnen/periodieken

- BLUME, J., 'In het vooruitzicht van de konferentie der jong-kommunisten op 15 maart', *De Rode Vaan* (5 februari 1970), 12-13.
- CALLIAUW, K., 'In: maandelijks jeugdpagina van de r.v.', *De Rode Vaan* (27 februari 1969), 9.
- CALLIAUW, K., 'Mijnstaking', *De Rode Vaan* (29 januari 1970), 6-7.
- CALLIAUW, K., 'Mijnwerkersstaking met grootse allures! Algemene vergaderingen gesindikeerden nu!', *De Rode Vaan* (22 januari 1970), 6.
- CALLIAUW, K., 'Weer in Limburg na een lange hete winter', *De Rode Vaan* (19 maart 1970), 12-13.
- CALSYN, G., 'ABVV en ACV over de linkse frontvorming', *De Rode Vaan* (19 juni 1969), 4.
- CORIJN, E., 'de gemeenteverkiezingen en de arbeidersstrijd', *Rood* (11 september 1970), 1-3.
- CORIJN, E., 'de kiezer heeft de keuze: voor een hart in de politiek, een rode leeuw in de bus of een dynamische ploeg', *Rood* (9 oktober 1970), 6.
- DE CONINCK, A., 'Kommunisten en "ultra-linksers" er is niets dat zoveel lawaai maakt als een lege kar...', *De Rode Vaan* (6 april 1972), 7.
- DE GROOT, e.a., *De weg naar socialistisch Nederland. Ontwerp beginselprogramma der C.P.N. Opgesteld door het Dagelijks Bestuur der Partij*, Amsterdam, 1952.
- DE WILDE, M., 'Opgelet voor opportunisme!', *De Rode Vaan* (1 mei 1969), 13.
- DEBROUWERE, J., 'Bedenkingen na 9 maart', *De Rode Vaan* (13 maart 1969), 3.
- DEBROUWERE, J., 'de les van 11.10.70', *De Rode Vaan* (15 oktober 1970), 3.
- DEBROUWERE, J., 'De vaagheid dient slechts de rechtsen!', *De Rode Vaan* (22 mei 1969), 3.
- DEBROUWERE, J., 'Een regering onmaskert zich', *De Rode Vaan* (29 januari 1970), 3.
- DEBROUWERE, J., 'Het knoeiwerk der socialistische jonge wacht', *De Rode Vaan* (21 mei 1970), 5-6.
- DEBROUWERE, J., 'Met Open Kaart', *De Rode Vaan* (1 januari 1970), 3.
- DEBROUWERE, J., 'Nu Collard het debat opent', *De Rode Vaan* (8 mei 1969), 3.
- DEBROUWERE, J., 'Te veel en te weinig?', *De Rode Vaan* (15 mei 1969), 3.
- DESOLRE, G., 'de k.p.b. na de gemeenteraadsverkiezingen', *Rood* (2 november 1970), 3.
- DHAENENS, J., 'Studenten: situatie A – tactiek A situatie B – tactiek A', *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 2 (1969), 75.
- DRUMAUX, M., 'Operatie 11.10.70 ingezet: Tegenmacht en democratie', *De Rode Vaan* (28 mei 1970), 3.
- DRUMAUX, M., 'Perspektieven van de klassenstrijd in België. De akte van de kommunisten', *De Rode Vaan* (25 maart 1971), 17.
- DRUMAUX, M., 'Tegenmacht en democratie', *De Rode Vaan*, nr. 22, 49ste jaargang, 28 mei 1970, 3.
- DRUMAUX, M., 'Voor een nieuwe ontwikkeling van het internationalisme', *De Rode Vaan* (19 juni 1969), 7-8.

- F.V., 'de k.j.-antwerpen, los van de k.p.', *Rood* (31 oktober 1969), 3.
- J.V.K., 'de arbeiders van sidmar tonen de weg', *Rood* (30 oktober 1970), 4.
- NAGELS, J., 'Een revolutionaire strategie organiseren van tegenmacht', *De Rode Vaan* (19 maart 1970), 18.
- PIQUEUR, H., 'de studenten in de staking van Limburg', *De Rode Vaan* (19 februari 1970), 19.
- S.N., 'amada toont de weg naar de bevrijding van de arbeiders', *Alle Macht Aan De Arbeiders* (17 september 1973), 5.
- S.N., 'auto's in brand steken of kommunisties werk verrichten', *Alle Macht Aan De Arbeiders* (13 maart 1972), 7.
- S.N., *Binnenlandse Veiligheidsdienst: Maandoverzicht nr 12 – 1972*, s.l., 1973, 17-18.
- S.N., 'Bekaert: de "linkse" volksmisleiders van de k.p.-leiding werpen het masker af!', *Alle Macht Aan De Arbeiders*, (3 januari 1972), 6.
- S.N., 'Bekaert: de "linkse" volksmisleiders van de k.p.-leiding werpen het masker af!', *Alle Macht Aan De Arbeiders*, nr. 19, 3de jaargang, 3 januari 1972, 6.
- S.N., 'bij de oprichting van het komitee voor solidariteit met de indochinese volkeren', *Alle Macht Aan De Arbeiders* (1 november 1972), 3.
- S.N., 'Bij de petroleum-staking: hoe de revisionisten de klassenstrijd blussen', *Alle Macht Aan De Arbeiders* (7 augustus 1972), 4-5.
- S.N., 'bij de studie van het boek "de bolsjewiek": de strijd tussen de twee lijnen in de arbeidersbeweging weerspiegelt de strijd tussen burgerij en proletariaat', *Alle Macht Aan De Arbeiders* (13 oktober 1972), 5-6.
- S.N., 'de arbeiders aan de macht: revolutionaire militanten stichten ral', *Rood* (4 juni 1971), 1.
- S.N., 'De K.P.B. trekt de besluiten uit de gemeenteraadsverkiezingen', *De Rode Vaan* (5 november 1970), 5-7.
- S.N., 'de overwinning van de blanco-stemmen!', *Alle Macht Aan De Arbeiders* (19 november 1971), 7.
- S.N., 'de politieke krachten in de tweede mijnwerkersstaking', *Rood* (26 juni 1970), 8.
- S.N., 'de revolutionaire partij is de hoogste vorm van organisatie van de arbeidersklasse', *Alle Macht Aan De Arbeiders* (mei 1971), 15.
- S.N., 'de toekomst waar alle macht aan de arbeiders voor vecht: de opbouw van de socialistiese maatschappij waar de macht van de arbeiders en werkers is gevestigd', *Alle Macht Aan De Arbeiders* (extra nr. 1974), 14-16.
- S.N., 'dokstaking: begeistertend voorbeeld voor de gehele arbeidersklasse', *Alle Macht Aan De Arbeiders* (1 mei 1973), 1-3.
- S.N., 'Dokument ter voorbereiding van het XXe Kongres der Kommunistische Partij van België', *De Rode Vaan* (7 januari 1971), 5-7.
- S.N., 'flitsen: de rode vaan', *Rood* (6 maart 1970), 3.
- S.N., 'Ford-Genk '68: Begin of eindpunt?', *SVB-informatieblad* (1968).
- S.N., 'Gemeenteraadsverkiezingen wij kiezen niet wij strijden!!', *Alle Macht Aan De Arbeiders* (5 oktober 1970), 2-3.
- S.N., 'het bsp kongres', *Rood* (26 december 1969), 1-2.
- S.N., 'het piketfront: wildgeworden studenten in sidmar', *Rood* (26 maart 1971), 2.
- S.N., 'het strijdprogramma van amada: een oproep tot ernstige voorbereiding op de komende klassenstrijd ter verdediging van de rechten van arbeiders en werkers', *Alle Macht Aan De Arbeiders* (1974), 4-12.

- S.N., ‘het verzet in de fabrieken kan het anti-arbeidersvoorstel vranckx terugdrijven!’, *Alle Macht Aan De Arbeiders*, nr. 43, 4de jaargang, 16 februari 1973, 1-3.
- S.N., ‘Het voornaamste dokument van de konferentie van Moskou: de huidige taken van de anti-imperialistische strijd en de eenheid van aktie van de kommunistische-en arbeiderspartijen, van alle anti-imperialistische krachten’, *De Rode Vaan* (26 juni 1969), 10.
- S.N., ‘hoe de revisionisten van de kp-leiding vruchteloos poogden de betoging voor solidariteit met de indochinese volkeren te saboteren’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (15 november 1972), 7.
- S.N., ‘K.P.B. bereid tot eenheid met alle progressisten’, *De Rode Vaan* (24 juni 1971), 4.
- S.N., ‘kritiek leveren op de kontra-revolutionaire teoriën van het trotskysme’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (19 januari 1973), 6-7.
- S.N., ‘kritiek leveren op de kontra-revolutionaire teoriën van het trotskysme’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (15 december 1972), 3-5.
- S.N., ‘neen aan de verkiezingskarnaval’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (5 oktober 1971), 1-3.
- S.N., ‘om de revolutie te maken moet er een revolutionaire partij zijn’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (april 1971), 8-9.
- S.N., ‘overall strijd!’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (oktober 1970), 11.
- S.N., ‘rechtse vakbondsleiders, verbeten voorvechters van de kapitaliestiese diktatuur’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (5 maart 1973), 3.
- S.N., ‘Studenten informeren’, *De Rode Vaan* (22 januari 1970), 18.
- S.N., ‘tegen de mislukte clowns van de belgiese politiek: wat voor kommunistiese partij heeft de belgiese arbeidersklasse nodig’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (4 november 1971), 4-5.
- S.N., ‘Terwijl 6.000 ACEC-arbeiders eisen: geen enkele afdanking dulden! Gelukwensen van patroons voor... revisionisten en sindikale leiders’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (1 november 1972), 7.
- S.N., ‘verkiezings manoeuvres naar de sterke staat?’, *Rood* (7 oktober 1971), 1.
- S.N., ‘verkiezingsmaneuver tegen de arbeidersklasse’, *Rood* (30 september 1971), 1.
- S.N., ‘volledige solidariteit met de limburgse mijnwerkers’, *Rood* (23 januari 1970), 4.
- S.N., ‘Voor een linkse hergroepering’, *De Rode Vaan* (17 juli 1969), 5.
- S.N., ‘waarom willen de partijen van het kapitaal vervroegde verkiezingen?’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (oktober 1971), 2-3.
- S.N., ‘waarom zegt ‘alle macht aan de arbeiders’: neen aan het verkiezingskarnaval’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (4 november 1971), 4-5.
- SMET, M., ‘de limburgse mijnwerkers plukken de vruchten van hun januari-staking’, *Rood* (12 juni 1970), 1-4.
- SMET, M., ‘een nieuwe voorhoede binnen de arbeidersklasse’, *Rood* (26 juni 1970), 1-3.
- SMET, M., ‘Werken in syndikaten’, *Rood* (6 februari 1970), 3-5.
- SMET, M., ‘de kp-brochure over de mijnwerkersstaking’, *Rood* (31 april 1970), 6-7.
- SMET, M., ‘Vlaamse chinezen’, *Rood* (17 oktober 1969), 3-4.
- SN, ‘verkiezingsnederlaag van de verraders van het kommunisme’, *Alle Macht Aan De Arbeiders* (19 november 1971), 3.
- VAN KERKHOVEN, J., ‘3 taken voor de revolutionaire militanten in de universiteit’, *Rood* (6 november 1970), 7.
- VERCAMMEN, F., ‘het sjw-kongres: een eerste omvorming’, *Rood* (9 januari 1970), 2-4.
- VERCAMMEN, F., ‘wat met de k.p.?’’, *Rood* (29 januari 1971), 4-5.

Secundaire werken

- ALEXANDER, R.J., *International Trotskyism, 1929-1985: A documented analysis of the movement*, Durham, 1991.
- ALEXANDER, R.J., *Maoism in the developed world*, Westport, 2001.
- BAUER, R., *De Lage Landen: een geschiedenis in de spiegel van Europa*, Tielt, 1994.
- BEEKERS, W., *Mao in de polder: Een historisch-sociologische benadering van het Nederlandse maoïsme 1964-1978*, Onuitgegeven doctoraatsproefschrift, Vrije Universiteit Amsterdam, departement geschiedenis, 2005.
- BERSTEIN, S., *The Pompidou years, 1969-1974*, Cambridge, 2000.
- BLOM, J.C.H. en LAMBERTS, E., *Geschiedenis van de Nederlanden*, Amersfoort, 2012.
- BOURRINET, P., *The Dutch and German Communist Left (1900-68)*, s.l., 2007, 155-156.
- BOUWMEESTER, C., e.a., 'Komintern voor volksfrontpolitiek', *Kroniek van de 20ste eeuw*, Brussel, 1985, 426.
- BROWN, A.H., *The rise and fall of communism*, Londen, 2009.
- BUCHANAN, T., *East wind: China and the British left, 1925-1976*, Oxford, 2012.
- BUSKY, D.F., *Communism in history and theory: the European experience*, Westport, 2002.
- CAREW HUNT, R.N., SHARP, S.L., en LOWENTHAL R., 'Ideology and power politics: a symposium', F.J., FLERON, E.P., HOFFMANN en R.F., LAIRD, R.F. (eds.), *Classic Issues in Soviet Foreign Policy: From Lenin to Brezhnev*, New Burnswick, 2009, 217-250.
- D'MELLO, B., What is Maoism?, *Economic and political weekly*, 44 (2009), 39-48.
- DEERY, P., "'The secret battalion": Communism in Britain during the Cold War', *Contemporary British History*, 13 (1999), 1-28.
- DRIESEN, F., 'Recensie: N. de Beule: Het Belgisch Trotskisme', *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, 99 (1984), 269-271.
- DURAND, Y., *La France dans la Deuxième Guerre mondiale: 1939-1945*, Parijs, 2011.
- ERCKEL, S., *Maoism: The divergences between Maoism and Classical Marxist thought*, Norderstedt, 2008.
- FIELDS, A.B., 'Trotskyism and Maoism: Theory and practice in France and the United States', *Studies in Comparative Communism*, 16 (1983), 65-84.
- FIELDS, A.B., *Trotskyism and Maoism: Theory and practice in France and the United States*, New York, 1988.
- GAMBLE, A., 'Privatization, Thatcherism, and the British State', *Journal of Law and Society*, 16 (1988), 1-20.
- GARTHOFF, R.L., 'The Soviet conception of Détente', F.J., FLERON, E.P., HOFFMANN, en R.F., LAIRD (eds.), *Classic Issues in Soviet Foreign Policy: From Lenin to Brezhnev*, New Burnswick, 2009, 100-118.
- GERARD, E., 'De democratie gedroomd, begrensd en ondermijnd 1918-1939', DUJARDIN, V., e.a. (red.), *Nieuwe politieke geschiedenis van België*, Tielt, 2006, 869-1114.
- GIRAULT, J., *Des communistes en France (années 1920 – années 1960)*, Parijs, 2002, 9-10.
- GOTOVITCH, J., DELWIT, P. en DE WAELE, J.-M., *L'Europe des communistes*, Brussel, 1992, 242-245.
- GRAHAM, H., *The Spanish Civil War: A very short introduction*, Oxford, 2005.

- HEMMERIJCKX, R., 'De communistische partijen', P., VAN DEN EECKHOUT en G., VANTEMSCHE (red.), *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België*, Brussel, 2009, 799-808.
- HEMMERIJCKX, R., 'In de geest van mei 68: arbeidersprotest en radicaal militantisme in België', *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, 18 (2007), 166 en 163-182.
- HOBBSAWM, E., *Age of Extremes: the short twentieth century*, London, 1994.
- HOLMES, L., *Communism: a very short introduction*, Oxford, 2009.
- HORN, G-R., 'The Belgian contribution to global 1968', *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 35 (2005), 597-636.
- JUDT, T., *Marxism and the French Left: Studies on labour and politics in France, 1830-1981*, New York, 2011.
- JUDT, T., *Postwar: A history of Europe since 1945*, Londen, 2010.
- KNIGHT, N., 'The form of Mao Zedong's 'Sinificant of Marxism'', *The Australian Journal of Chinese Affairs*, 9 (1983), 17-33.
- LENIN, V.I., *De linkse stroming, een kinderziekte van het communisme*, vert. A.J., GERRITSEN en J.B., DE KLERK, Moskou, 1920.
- LARRABEE, F.S., 'The new Soviet approach to Europe', F.J., FLERON, E.P., HOFFMANN, en R.F., LAIRD (eds.), *Classic Issues in Soviet Foreign Policy: From Lenin to Brezhnev*, New Burnswick, 2009, 638-663.
- MARX, K., en ENGELS, F., *The Communist Manifesto: a road map to history's most important political document*, red. P., GASPER, Chicago, 2005, 24-27.
- MCGROGAN, M., 'Vive la revolution and the example of Lotta Continue: The circulation of ideas and practices between the left militant worlds of France and Italy following May '68', *Modern & Contemporary France*, 18 (2010), 309-328.
- MELBY, J.F., 'Maoism as a World Force', *Annals of the American Academy of Politica land Social Science*, 402 (1972), 26-39.
- MILOU, E., *Le P.C.B. et la scission "Grippiste" de 1963*, Brussel, 2002.
- PARKER, L., *The kick inside – Revolutionary Opposition in te CPGB, 1945-1991*, Londen, 2012.
- REES T. en HORPE, A., *International communism and the Communist International, 1919-43*, Manchester, 1998.
- RIZET, S., 'Qu'est-ce qui fait courir les militants de la Ligue communiste révoutionnaire?', *Sociologies pratiques*, 15 (2007), 69-81.
- SCHELTIENS, V., 'Breuk en continuïteit in doen en denken. Het geval War Van Overstraeten, 1910-1945', *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, 22 (2010), 15-53.
- SCHRAM, S.R., 'Mao Tse-Tung and the Theory of the permanent revolution, 1958-69', *The China Quarterly*, 46 (1971), 221-244.
- SOULET, J-F. en GUINLE-LORINET, S., *Le monde depuis la fin des années 60: Précis d'histoire immédiate*, Parijs, 1998.
- STUTJE, J-W., 'Ernest Mandels kleine oorlog: Revolutionaire socialisten in bezettingstijd, 1940-1945', *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, 12 (2003), 7-49.
- THORPE, A., *The British Communist Party and Moscow, 1920-43*, Manchester, 2000.
- THOMPSON, W., *The left in history: revolution and reform in Twentieth-Century Politics*, Londen en Chicago, 1996.
- TIERSKY, R., *French Communism: 1920-1972*, New York, 2013.

- TIMMERMANN, H., 'The cominform effects on Soviet foreign policy', *Studies in Comparative Communism*, 18 (1985), 3-23.
- TROTSKI, L., *The permanent revolution & results and prospects*, K., CHATTOPADHYAY, A., BANERJEE en S., SAUROBIJAY red., Delhi, 2005.
- UPHAM, M., *The history of British trotskyism to 1949*, Onuitgegeven doctoraatsproefschrift, University of Hull, departement letteren, 1980.
- VAN DOORSLAER, R., 'Continuïteit of discontinuïteit in de Belgische geschiedenis; België in de Tweede Wereldoorlog', *Bijdragen en mededelingen over de geschiedenis der Nederlanden*, 4 (1987), 610-623.
- VAN HAEGENDOREN, M., 'Recensie: Mommen (André). De Belgische Werkliedenpartij 1880-1914. Ontstaan en ontwikkeling van het reformistisch socialisme', *Revue Belge de philologie et d'histoire*, 61 (1983), 427-429.
- VAN REE, E., *The political thought of Joseph Stalin: a study in Twentieth Century revolutionary patriotism*, Londen, 2002.
- VEBER, A.B., 'sectarianism', *The Great Soviet Encyclopedia*, 3de uitgave, Londen, 1979.
- VERMANDERE, M., 'Door gelijke drang bewogen? De socialistische partij en haar jeugdbeweging, 1886-1944', *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 8 (2001), 225-256.
- VOERMAN, G., 'A drama in three acts: Communism and Social Democracy in The Netherlands since 1945', M., WALLER, S., COURTOIS en M., LAZAR (eds.), *Comrades and Brothers: Communism and Trade Unions in Europe*, Londen en Portland, 1991, 103-123.
- VOERMAN, G., 'De "Rode Jehova's": Een geschiedenis van de socialistiese partij', *Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen*, 14 (1987), 124-150.
- VOERMAN, G., 'The disappearance of communism in the Netherlands', U., BACKES, en P., MOREAU red., *Communist and post-communist parties in Europe*, Göttingen, 2008, 15-38.
- WALLER, M., *The end of the communist power monopoly*, Manchester, 1993.
- WHITE, S., 'Recent Writing on Soviet Foreign Policy', *Review of International Studies*, 12 (1986), 127-134.
- WRIGHT, J.G., 'Trotsky's Struggle for the Fourth International', *Fourth International*, 7 (1946), 235-238.